

Universiteit
Utrecht

Nationaal Park
Utrechtse Heuvelrug

Implementing climate adaptation strategies for the agricultural and natural transition

The Consultancy Project (GEO3 – 2423)

Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug
Jeroen Heemsbergen (contact person)
Naomi Ruijtenberg (contact person)

Course coordinator:

Dr. Brian Dermody

Project coordinator:

Bianca de Souza Nagasawa

Agricultural subgroup:

Stijn van Ginhoven (6688349)

Jim Gerrits (6787347)

Abbie Hartog (6706649)

Nature subgroup:

Jitse Sparreboom (6769780)

Diana Warmerdam (6743242)

Lieke van Zon (6798837)

Daan Zwerver (6737285)

Date of research: 08 – 02 – 2022

Date of admission: 14 – 04 – 2022

Word count:

Total report:

Integrative section: 2244

Agricultural subchapter: 4599

Natural subchapter: 4857

Table of contents

GLOSSARY	3
1. INTEGRATIVE EXECUTIVE SUMMARY	4
2. INTEGRATION INTRODUCTION	5
3. INTEGRATIVE ADVICE	6
Nature subchapter	11
1. INTRODUCTION	12
2. ADVICE	17
3. RESULTS AND EVIDENCE	18
4. METHODS	22
Agriculture subchapter	25
1. INTRODUCTION	26
2. ADVICE	27
3. RESULTS AND EVIDENCE	28
4. METHODS	34
BIBLIOGRAPHY	35
APPENDIX	40

Glossary

BA	Blauwe Agenda
GUH	Gemeente Utrechtse Heuvelrug
LAS	Local Adaptation Strategy
NPU	Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug
UH	Utrechtse Heuvelrug
SNPUH	Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug

1. Integrative executive summary

1.1. Client description

The Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH) foundation is a relatively young organization that brings actors surrounding the 'Utrechtse Heuvelrug' together to realize projects and look for synergic opportunities regarding the state of the park (NPUH, 2022). The foundation works together with ecologists, hydrologists, geologists, municipalities and (semi-) governmental organizations to integrate knowledge and interests from all levels to optimize the effectiveness of potential projects. The foundation plays the role of integrator, effectively creating the opportunity for cooperation between local, regional, and national stakeholders to ensure that proper and effective measurements are taken. The key aim of the organization is to preserve the NPUH. To do this effectively, the NPUH has, together with stakeholders, created a 'cooperative agenda' (NPUH, 2021). In this document, which has been drawn up in 2018, the starting point, vision, and road ahead have been identified.

1.2. Knowledge gap

Currently, much uncertainty surrounds the opportunities that arise when combining climate adaptive strategies within the natural and agricultural sectors. Furthermore, due to the plethora of stakeholders involved in both sectors, approaches to deal with the financial aspect of strategies and conflicting interests are largely unclear.

1.3. Research motivation

Every square centimetre in the Netherlands has been used effectively (van Os, 2018). However, there is a shortage of space. The available space can only be used once, and thus it is necessary to investigate the potential of synergies. If land use functions can be combined the resilience of the system can be optimised in the face of climate change. This is much needed, since a healthy Utrechtse Heuvelrug (UH) provides a multitude of functions. The area is a source of recreation, jobs, and a popular living area, whilst also providing water of the highest quality to the public, agricultural, and natural sectors (NPUH et al., 2021; BA, 2021).

1.4. Advice

In section 3.1 of the agricultural subchapter, it is stated that 'the current production-focused agriculture paradigm is the largest issue blocking climate adaption and requires institutional change'. To tackle this, we advise to organize information sessions for farmers about climate adaptive measures. The aim of these sessions would be to outline financial options and create awareness about the opportunities and pitfalls of implementing climate adaptive strategies, whilst highlighting the potential of the collective leverage of the farmers and their community. Water authorities should collaborate with governmental organizations to facilitate such information campaigns on a larger scale, while considering both top-down and bottom-up initiatives. The most effective way to finance this larger scale adaptation project is through governmental subsidies. However, the responsibility for implementation and monitoring depends on the specific location within the UH.

2. Integration introduction

2.1. Situation

2.1.1. Client description

The Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (SNPUH) and Gemeente Utrechtse Heuvelrug (GUH) have commissioned us to investigate the potential for climate-smart multi-functional landscapes. Within this assignment, the municipality and SNPUH have advised us to use the BA as the scope for this project. One of the topics that the organization focusses on is the adaptation of nature- and ecosystems to a changing climate, combined with a changing use of land. Implicitly, the organization tries to actively promote healthy systems which are a service to humans as a recreational, cultural, historic, and natural area. This way, the organization tries to ensure proper access to the ecosystem services that the forest provides for future generations.

2.2. Complication

2.2.1. Knowledge gap

The complication within this project is twofold. Firstly, it revolves around optimizing the functions of the landscape. Due to the lack of land area, the NPUH is forced to combine functions (e.g. nature and recreation). However, often these combinations have a negative influence on the water retention system. Therefore, this project investigates challenges and opportunities concerning the combinations of these functions. Secondly, the multitude of actors complicates the cooperation within the project area. To optimize this collaboration, an elaborate identification of the stakeholders and their respective interests is needed.

2.2.2. Client motivation

The client is interested in this project as their main goal is to preserve and optimize the area within the national park. After AcaciaWater and Hydrologic carefully considered the potential climate adaptation measures on water management, the client is interested in the potential to combine different adaptative functions within the landscape. Combinations of functions would decrease costs while simultaneously increasing effectiveness. Furthermore, the client serves as a mediator between all the actors on the UH. Therefore, to optimize this cooperation, the client is interested in pitfalls and opportunities within this cooperation.

2.3. Research question

2.3.1. Main research question

The stress of the different functions of NPUH, combined with the stress of a changing climate, forces the NPUH to investigate the implementation of climate adaptation strategies, in particular how to optimize their effectiveness. Therefore, the following research question has been constructed:

How can the implementation of climate adaptation strategies for the agricultural and nature transition in the Utrechtse Heuvelrug be integrated?

2.3.2. Sub-questions

2.3.2.1. Nature

To aid SNPUH and its partners in their decision-making process regarding the improvement of climate adaptability in NPUH, we constructed the following overarching sub-question:

How can climate adaptation strategies for the natural landscape be implemented?

The following questions have been constructed to address the specific issues that the area is facing.

- What are the adaptation strategies described in the BA and local adaptation strategy by the Gemeente Utrechtse Heuvelrug?
- Which indicators must be considered when implementing the adaptation strategies?
- Who are the stakeholders and what actions are needed from the different stakeholders?
- What pitfalls do stakeholders predict to occur when implementing strategies?

Within these four sub questions, the different approaches are clearly defined. When these are defined, the indicators for success are made explicit, to optimize effectivity when reflecting on the implementation measures. Furthermore, different conflicts and opportunities are identified in the third sub question, enabling the stakeholders to devise tasks effectively. Finally, potential pitfalls are identified before starting the project, inhibiting failure of the project to optimize the potential for success.

2.3.2.2. Agriculture

For the agricultural sub-chapter, the overarching sub-question is:

How can climate adaptation strategies for the agricultural landscape surrounding the Utrechtse Heuvelrug be implemented?

The following questions have been constructed to address more specific issues in need of understanding.

- How does the agricultural system work and what opportunities are there for climate adaptation?
- How can stakeholders be encouraged to implement climate adaptation strategies?
- What variables must be considered when implementing the adaptation strategies?

Within these three sub questions, the system is clearly assessed to give an overview of when and where measures are needed. Furthermore, by looking at stakeholder encouragement, the engagement of stakeholders can be optimized to create a more successful strategy. Finally, the last sub question makes sure the project does not succumb to its pitfalls by making the variables explicit.

3. Integrative advice

3.1. General advice

Research carried out in both subchapters presents several solutions that could be integrated into overarching solutions to make both agriculture and nature at the UH more climate-adaptive in terms of water

management. First, of all the measures proposed in the BA, infiltration of rainwater is deemed most useful, unlike sprinkling of water. As explained in the nature subchapter (section 3.1.), the largest part of the water that is used for sprinkling evaporates relatively quickly, which is detrimental to the efficiency of water usage in an already dry area. Furthermore, buffer zones were deemed to be promising, and a positive way of decreasing the interference between natural and agricultural areas. They facilitate resilience by retaining and storing excess water during wet periods and providing it during drier periods. Buffer zones can improve biodiversity as well and have a myriad of other benefits (see nature subchapter, section 3.3). As for agriculture, the buffer zones, in the form of ponds, could be used for infiltration practices.

When implementing climate adaptation strategies on a certain area of land, the owner is responsible for the implementation. This then includes financing the project, with either their own funds or receiving subsidies. In the context of this project, subsidies are the most interesting option, as adaptation strategies can be expensive projects.

Subsidies for climate adaptation strategies for the agricultural and natural landscape can be given by water boards. The water board likes to support initiatives that contribute to increasing water awareness and sustainable water management in the water board area (HDSR, n.d.). One especially interesting subsidy scheme is the regional water and soil partnership subsidy scheme (Subsidieregeling Regionaal Partnerschap voor Water en Bodem). Subsidies can be granted for activities in the rural area that have a positive effect on water quality and soil under the condition is that at least two agricultural companies together take area-oriented, concrete, physical measures to improve surface water quality (Deltaplan Agrarisch Waterbeheer, 2022). Measures that are not revenue enhancing may receive higher subsidies than measures that are revenue enhancing (HDSR, 2021).

A second option is the Impulse Regulation for Climate Adaptation (Impulsregeling Klimaatadaptatie), which is explained in more detail in section X of the agriculture subchapter. In general, it contributes to climate adaptation measures aimed at flooding, drought, and inundation. Nationwide, a total of €200 million is available for the 45 work regions. The national government will subsidise 33%, the working region itself will pay 67% (van Baar et al., 2021).

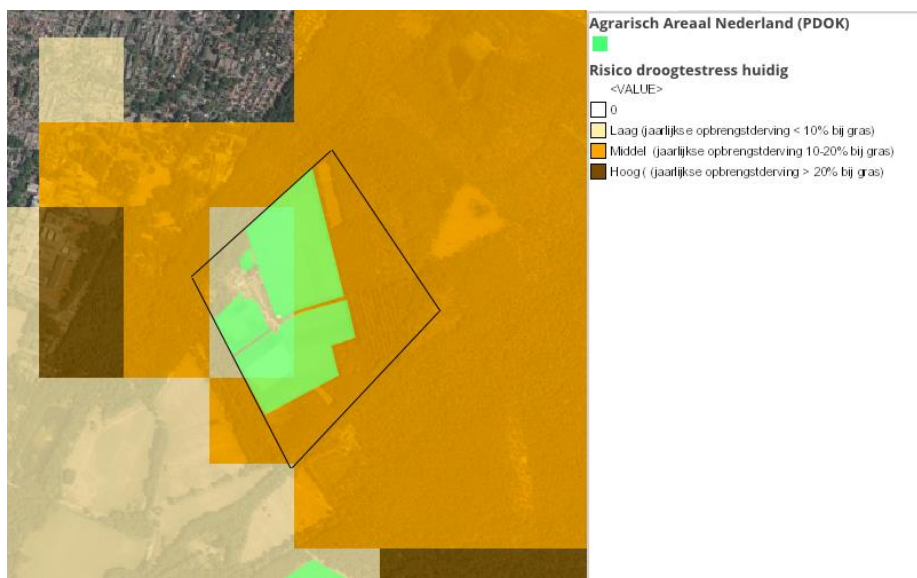
Overall, the most effective way to finance larger scale climate adaptation projects is through subsidies from overarching governing bodies. Water boards especially are willing to finance the implementation of strategies aimed towards water initiatives to stimulate climate adaptation.

However, it depends on the area within the UH which stakeholders are responsible for implementation and monitoring, and where they do it. Stakeholders in any given area could include private landowners, the municipality, the water board, or other organizations. In the following section, a case study will be presented to highlight which stakeholders have to do what in a specific situation.

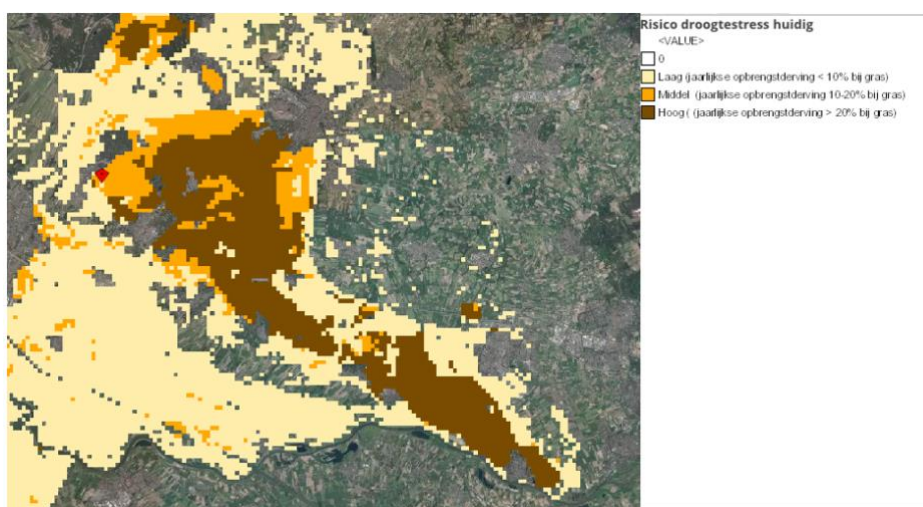
3.1.1. Case study

Here, the aforementioned pieces of advice are applied to a real-life case study at the Heuvelrug to present a concrete example of implementation. The area chosen for this case study (highlighted on Map 1) has been chosen based on several indicators. Firstly, both agricultural land and nature are present in this area. The agricultural land, which is an asparagus farm, is highlighted in green in the figure. These two land covers are found next to each other in many areas of the UH, often making the implementation of climate adaptation strategies difficult.

Similar to the majority of the NPUH, the area of this case study experiences an increased risk on drought stress. As can be seen on Map1, the western side of the agricultural land is less at risk compared to the other part and the surrounding forest area. The case-study area is situated on the flanks of the UH and lies within the municipality of de Bilt.

Map 1: Case study area in the UHR of approx. 33.75 ha (Provincie Utrecht, n.d.)

Map 2: Case study area in larger context, depicted by the red mark in the top left (Provincie Utrecht, n.d.)

The farmland contains an asparagus farm and is property of the Buijs family (Familie Buijs, 2022). The forest is part of the Noord Houdringe forest. It is projected that in the coming years, risk of drought stress will increase in the whole area (HDSR, 2022). Therefore, multiple stakeholders might be interested in making the area climate-adaptive in terms of water management.

The first stakeholder would be the Buijs family, owners of the farmland in the area. Their main concern is likely producing as many asparagus as possible, due to the current agricultural system as described in section 3.1. of the agriculture subchapter. As stated on their website, the farmers sprinkle water in dry spells so that the asparagus can grow throughout the summer, and the moisture status of the soil is monitored as well. However, the farm would be better off introducing a system in which rainwater is infiltrated.

Another stakeholder here is the regional Water board, Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden (HDSR). As described in the advice, the water board decides whether climate adaptation strategies are needed but are not responsible for implementing in most cases. In this case, HDSR can delegate to the farm to implement an irrigation system. However, since the family is responsible for implementation, they might not be convinced of the benefits and the costs might be too high to change their approach to combat drought.

As described in the advice, there are a few options for funding. In this case, HDSR could facilitate subsidies for the family to integrate an infiltration system; especially the regional water and soil partnership subsidy scheme is a good option.

The Buijs family have their own goals, but Utrechts Landschap and NPUH aspire to facilitate a more climate adaptive UH, which includes the forest part within the case study area. As the forest is situated on the flanks of the Heuvelrug, water retention will be higher than on the higher elevations. This area offers an opportunity for the creation of such a buffer zone, on a site in the forest next to the rest of the forest and the farmland, for example in the form of a pond. The pond would be beneficial for the wellbeing of the nature at the UH and could be used by the Buijs family for infiltration. The construction could be delegated by the HDSR, and then subsidized or funded by either HDSR or the municipality. Maintenance and monitoring should also be the responsibility of the HDSR. There could even be opportunities for recreation around the pond. Therefore, in this case, creating a buffer zone would be a good solution to make both the farm and the forest part more climate adaptive

3.2. Information campaigns

Research carried out in the subchapters showed that there is a lack of perspective and trust with farmers. Farmers feel overwhelmed by the array of policies and measures that they and their land face (Interviewee 4). Additionally, there are important financial concerns that come with the implementation of climate adaptation measures (Interviewee 2, 3, 4, 5, Siebert, Toogood & Knierim, 2006, Vermunt et al. 2022). Combined with the fact that farmers value social capital and their reputation as an agrarian very highly (Burton, 2004), we advise to set up information sessions where they are informed about the necessity of climate adaptation measures, and the possibilities for finance for these measures. The aim of these information sessions is to assist farmers

in getting proper funding for the measures they must implement by explaining financial options, but also make them aware of the need for and benefits of these measures. Additionally, through providing all farmers with the same information, a shared sense of necessity is created where no farmer has to feel like the odd one out for implementing production-reducing measures on their land. Farmers hold each other to high standards, where a decrease in productivity or tidiness of their land is seen as the vice of a bad farmer (Burton, 2004). When all farmers in a region are engaged and participate in information sessions, this social cohesion can be used for the improvement of climate adaptiveness on agricultural land, rather than it being a barrier.

The regional water authorities would be the best stakeholder to host these information campaigns as this governmental body already provides the right combination between authority and involvement in the field. Water authority HDSR already provides information meetings about new regulations. If this is to be realised, farmers collectives and experts can lobby together for changes on a larger scale, making the system financially fairer and more sustainable. Regional water authorities like HDSR already seem to reach out to agrarians by means of a newsletter and information services specifically targeted at agrarians. However, applying this on a larger scale, where all water authorities work together with governmental organizations (e.g. municipalities) to provide these information campaigns for the whole of the agrarian UH, could see greater results in collaboration efforts. Decreasing the distance between agrarians and authority by increasing activities such as information and discussion campaigns could increase collaboration and goal orientation between parties.

Implementing climate adaptation for the nature transition

The Consultancy Project (GEO3 – 2423)

Figure 1: Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. Retrieved from:
<https://www.google.com/url?sa=i&url=https%3A%2F%2Fwww.hertz.nl%2Fp%2Fhertz-together%2Fga-terug-naar-de-natuur-in-nationaal-park-utrechtse-heuvelrug&psig=AOvVaw2HJNTzUsVP6IMfPMShZuWQ&ust=16493230278>

Diana Warmerdam (6743242)

Jitse Sparreboom (6769780)

Lieke van Zon (6798837)

Daan Zwerver (6737285)

1. Introduction

1.1. Situation

Currently, increasing pressures on the natural system of the Utrechtse Heuvelrug (UH) because of anthropogenic influences and changing environmental conditions are creating many challenges, driving the need for increased resilience (Gemeente Utrechtse Heuvelrug (GUH), 2022). A healthy ecosystem depends upon a healthy and robust hydrological cycle, providing services such as supplying flora and fauna with much needed moisture, replenishing and transporting excessive nutrients and diseases away from the area, and preventing soil erosion (Griebler & Avramov, 2015).

As depicted in figure 2, the National Park Utrechtse Heuvelrug (NPUH) consists of three main parts: (1) the plateau; (2) the flanks; (3) and the foot (Hydrologic BV & AcaciaWater, 2021). The plateau inhabits most of the nature area in the NPUH. Therefore, this sub-chapter will consult on hydrological issues regarding this area. The flora on the plateau is mostly dependent on precipitation, rather than groundwater, for its water supply. The sandy soil of the plateau implies a relatively high infiltration capacity, leaving groundwater levels at depths that are unreachable for the vegetation on the surface (Hydrologic BV & AcaciaWater, 2021). Uncommonly warm days and extended periods of drought alternating with heavy, shorter bursts of rainfall have already struck the region in recent years and will increase in frequency in the near future (BA, 2021). Hence, the UH will experience more severe issues concerning drought, degradation of ecosystem services, and the overall ecological value of the area (Heuvelrug, 2021; GUH, 2022).

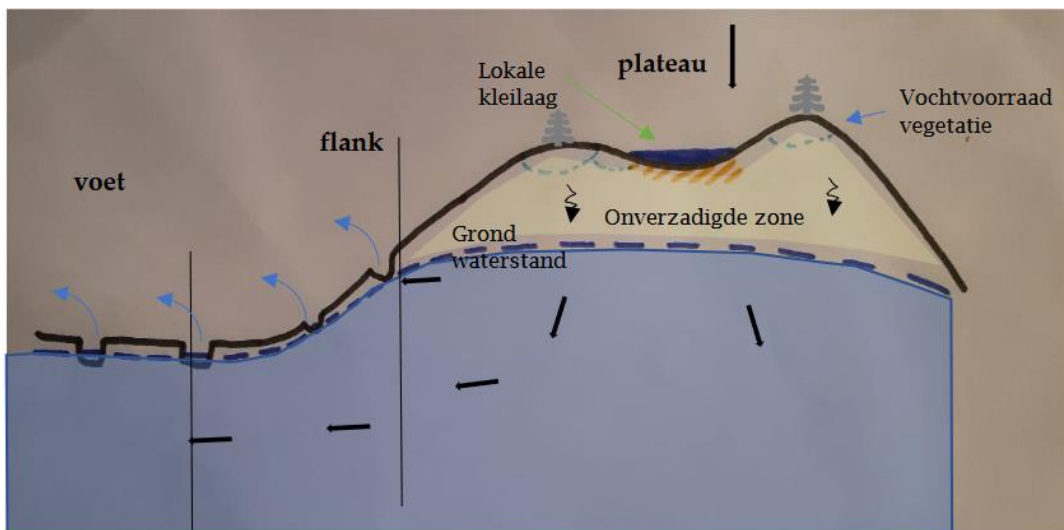

Figure 2: The relative groundwater levels of the three elevation components of the Utrechtse Heuvelrug (BA, 2021)

Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug (SNPUH) is aiming to implement strategies to form a climate adaptive landscape, preparing the region for the aforementioned issues in the coming decades by increasing its natural resilience (NPUH et al., 2018). Since water plays a key role in this respect, it is at the core of this consult as well.

Multiple measures have already proven to be effective at dealing with these issues. However, it is the implementation of these strategies that remains a complex issue, especially for the multiple stakeholders who play a role in the area. The proposed measures might interfere with the varying interests of the stakeholders. Therefore, this project addresses how strategies can be combined to best suit the wishes of the stakeholders to maximize the long-term climate adaptability of the UH. Four adaptation strategies have been chosen from the Blauwe Agenda (BA) and the Gemeente Utrechtse Heuvelrug (GUH) documents, which have been analysed through literature research as well as discussed with experts to determine their effectiveness and feasibility.

1.1.1. Stakeholder analysis

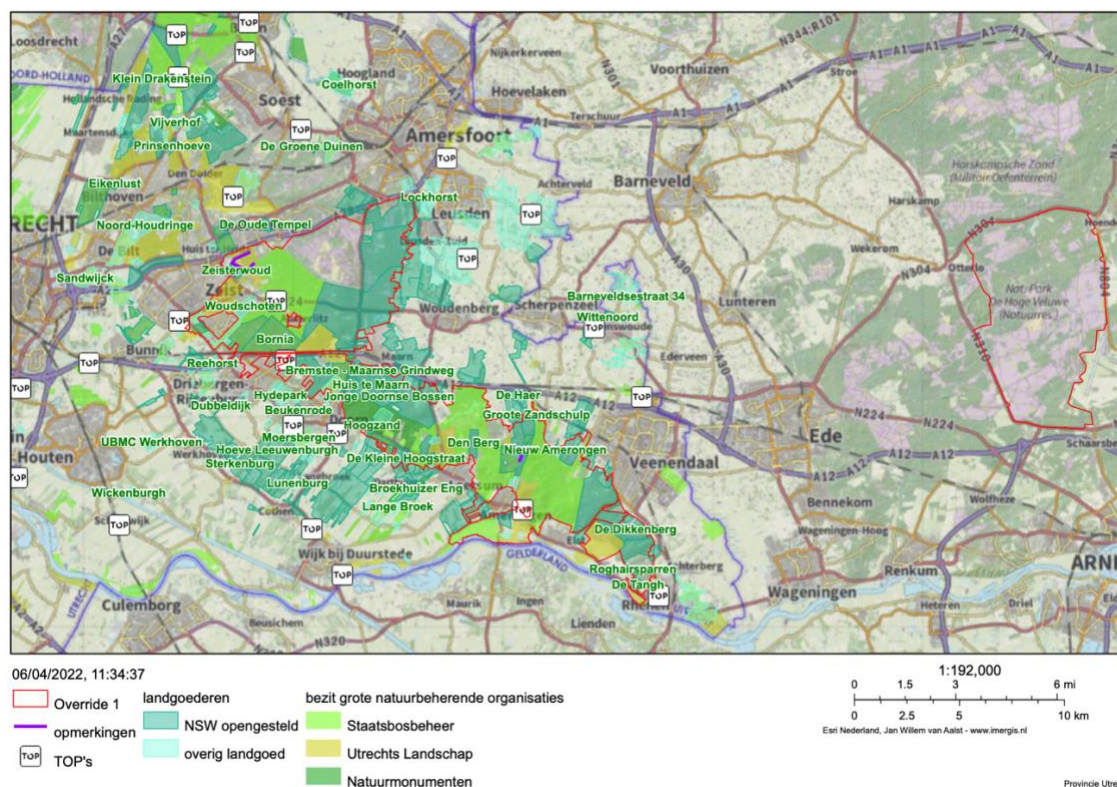
Multiple stakeholders play a different role in the area. Table 1 and map 3 give an overview of these key players.

Table 1: An overview of the different stakeholders on the UH

Stakeholders	Function	Interests & responsibilities
Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug	Join forces with other parties to collaborate. Also stimulates new projects, engages in lobbying, actively investigating opportunities to realize new projects (SNPUH, 2021)	Ensure a healthy future for nature, landscape, and heritage up and around the UH (SNPUH, 2021)
Natuurmonumenten	Organisation aiming to take care of and expand nature areas in the Netherlands (Natuurmonumenten, n.d.).	Takes care of and expands nature areas in the Netherlands (Natuurmonumenten, n.d.).
Waterschappen (Regional Water Authorities)	Governmental organisation regulating water related issues (Ministerie van Algemene Zaken, 2021).	Secure clean (drinking) water for the population, as well as protection from water.
Gemeente Utrechtse Heuvelrug (Municipality)	Regional governmental organisation. Capable of dividing subsidies and implying regulations.	Wants to realize a healthy, safe and inclusive living environment for its citizens by putting an emphasis on sustainability, green energy production, supplying and increasing demand for

		recreation and tourism, and maintain cultural heritage and archaeology (GUH, 2021).
Provincie Utrecht (Province of Utrecht)	Governmental organisation at the province level. Regulates by approving of licences and subsidies and constructing infrastructure and nature areas.	Aims to increase the attractiveness of the province by facilitating growth in such a way that the quality of space is maintained. Emphasis is put on letting villages and cities thrive, safe and sustainable mobility and a strong economy.
Private landowners	Responsible for managing their own land area. Entitled to subsidies.	Maintenance of personally owned nature areas and heritage. Responsible to fulfil requirements for subsidies.
Staatsbosbeheer (State Forestry)	Monitors and manages the wellbeing of the Dutch forests, locally and nationally.	Aims to maintain and improve biodiversity, a healthy climate and forest, public participation, and recreation (Staatsbosbeheer, n.d.).
Utrechts Landschap	Partially fundraised organisation. Purchases, manages, protects, and develops nature areas in Utrecht (province) (Utrechts Landschap, 2018).	Aims to strengthen a robust and diverse network of nature and heritage with the support of Utrecht society. Actively acquiring ownership of nature and heritage and deploying expertise (Utrechts Landschap, 2018).
General public	Influence by the masses: affect groundwater levels by collective demand for (drinking) water. Since the	Require enough clean (drinking) water, protection from floods and heat.

	COVID-19 pandemic, tourism has increased significantly, putting pressure on the environment (Natuurmonumenten, 2021).	
NMU, IVN, Recreation & tourismsector and heritage-actors.	Several different actors who have a role in working together with the participants of the SNUPHR cooperation agenda. These actors have a more indirect role.	Differs from providing feedback to management strategies, creating information campaigns to generating income from tourism to natural and cultural assets in the Utrechtse Heuvelrug.

Map 3: Depiction of different landownerships in the UH (Provincie Utrecht, n.d.). retrieved from <https://utrecht.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=004f9640aaa24b76bda3c389254074dd>

1.2. Complication

The challenges faced by the area are threefold. Firstly, there are conflicting interests, secondly there is a judicial complication, and thirdly there is a financial complication. Important to note is that there are multiple landowners on the UH, as shown on map 3. Consequently, any form of intervention in the landscape the area must have consent of the owners of the land involved.

Therefore, close and transparent communication is of the essence. This includes communication about possible effects on surrounding areas, as possible negative trade-offs of one intervention might affect the motivation of a neighbouring landowner to participate in future initiatives regarding climate adaptability in the area (SNPUH et al., 2018). This communication is key as landowners have conflicting interests. In interview 1, the interviewee explained the conflict. On the ridge of the national park, no problems are encountered, as the primary function of the land is to preserve nature. On the flanks however, agriculture and nature co-exist. For example, while the natural ecosystem would benefit from a maximum water level, the agricultural ecosystem would benefit from a lower water level.

However, interviews and table 1 indicate that few potential conflicts are likely to occur in the national park. Most parties on the NPUH aspire a prominent level of climate adaptability, at the core of which is correct water management. Accordingly, interviewee 6 explained that not many parties would be opposed to measures to improve the quality and quantity of water. Therefore, conflicts between stakeholders on the plateau itself, regarding agreements about these measures, can be viewed as potentially obsolete.

However, the costs of such projects is a different matter. Interviewee 4 emphasises the notion of individual responsibility. The municipality is responsible for public spaces, whereas private landowners are responsible for their own land in this respect. For larger projects to increase the climate adaptability in NPUH, many private landowners may not have the resources to realise such initiatives. Consequently, these stakeholders will look at governing bodies, such as a municipality, for funding and licences.

In the previous paragraphs, the difficulties in overcoming the problems faced by climate adaptation were elaborated upon. While the challenge may seem daunting, the economic value, ecosystem services, and recreational services that the park provides make it worthwhile to invest in a robust system. Only through assessing the challenges ahead can we ensure that future climate resilience can be realised.

1.3. Research question

To aid SNPUH and its partners in their decision-making process regarding the improvement of climate adaptability in NPUH, the overarching sub-question is as follows: *How can climate adaptation strategies for the natural landscape be implemented?*

Since this chapter only concerns the nature area on the UH, the following questions have been constructed to address the more specific issues that the area is facing.

1. *What are the adaptation strategies described in the BA and local adaptation strategy by the Gemeente Utrechtse Heuvelrug?*
2. *Which indicators must be considered when implementing the adaptation strategies?*
3. *Who are the stakeholders and what actions are needed from the different stakeholders?*
4. *What pitfalls do stakeholders predict to occur when implementing strategies?*

2. Advice

Based on the results obtained through conducting interviews and carrying out a literature research, it was proven that it is important to have a clear end goal for the nature in NPUH. The decision on what end situation is desired has a significant influence on the strategies that must be implemented. Therefore, this advice will look at two possible scenarios. The first is to conserve the current state of the forests in NPUH, which will be referred to as the Business-As-Usual scenario (BAU). The alternative scenario allows nature on the UH to adapt to the current hydrological situation.

2.1. Business-As-Usual scenario

In the BAU scenario, the focus is on making sure water availability increases. There are two strategies that can facilitate this, starting with the sprinkling of surface and groundwater, which is explained in section 3.1. This involves implementing pumping facilities to move water uphill. However, this involves significant constructions and maintenance costs, which can cause conflicts between stakeholders. Additionally, the water that is pumped uphill is likely to be retrieved near agricultural land. This surface- and groundwater can be contaminated due to agricultural practices. A second strategy to increase water availability for nature is by facilitating the infiltration of rainwater, as explained in section 3.2. This can be done by, for example, constructing infiltration pits and digging trenches. The downside of this strategy is that water will not be retained for a long period of time, since the higher parts of the UH, where most nature is located, consist of sandy soil through which water flows easily. As explained, there are many downsides to the strategies needed in the BAU scenario. Therefore, we see more potential in the alternative scenario.

2.2. Alternative scenario

The alternative scenario focuses on active intervention to make nature on the UH more climate resilient. Two strategies with a direct impact on the climate adaptive capacity of the UH are explained below, which allow the natural areas on the UH to adapt to the hydrological situation. Firstly, buffer zones can be created to foster water retention during wet periods to compensate for lack of available water resources during periods of drought. Other benefits of this method, such as preventing soil erosion and safeguarding water quality, are outlined in section 3.3. Secondly, the exotic species on the UH, specifically coniferous trees, should be replaced by native vegetation, like certain deciduous tree species or lower vegetation. This will not only benefit the

groundwater system, but also the biodiversity and overall resilience of the ecosystem. This strategy is further outlined in section 3.4.

For both scenarios it is important to avoid conflict and facilitate a smooth transition towards an improved situation. To achieve this, managing parties should make sure that all involved stakeholders are sufficiently informed about the costs and benefits, and implementation process of the project. For both scenarios, research should be conducted on specific locations on the UHR, considering the potential for improvement and feasibility of the project at those sites. Thereafter, the strategies may be implemented in specific areas that are carefully selected. In an optimal scenario, area functions can be combined with the new ecological situation of these areas and potential conflicts are dealt with beforehand.

3. Results and evidence

The BA and the GUH documents have outlined several approaches to facilitate climate adaptation in the UH. The following measures have been selected as relevant for the nature aspect:

- Sprinkling of surface and/or groundwater
- Facilitating infiltration of rainwater
- Creating buffer zones
- Adapting natural vegetation according to water availability

Information from the aforementioned documents is combined with other relevant literature and the conducted interviews, which can be found in the appendix.

3.1. Sprinkling of surface and groundwater

One of the methods presented by the BA and the GUH is irrigation. Interviewee 1, who is an expert in the field of hydrology, is not a proponent of this strategy. According to this interviewee, this would look more like gardening than maintaining a forest. They stated that this solution seems quite far-fetched. According to them, it is better to reason from nature itself. There is a reason that trees able to survive in a dry environment are found on the highest parts of the UH.

Implementing technical solutions to bring water to the upper part of the UH “costs money, energy and CO₂-emissions, and is completely unnatural”, according to interviewee 1. Apart from the costs, interviewee 3 also mentioned that a large portion of the water used for sprinkling evaporates relatively quick, which is detrimental to the efficiency of water usage in an already dry area. Interviewee 2 supports this argument. They argue that this water is withdrawn from surface water, which happens in dry periods during which the surface water level is already low, meaning it is far from a sustainable solution. Furthermore, interviewee 5 mentioned that it should not be forgotten that surface water can be contaminated, especially when it is withdrawn near agricultural land. This must be considered when considering the use of surface water from elsewhere. A more effective strategy that interviewee 3 proposed would be implementing an irrigation

system, which is a more efficient way of bringing water into the soil. Interviewees 3 and 6 stated that the stakeholders responsible for implementation of this measure are the regional water authorities, who are able to delegate some measures to landowners, whereas interviewee 1 mentioned that often in these cases, the landowner must pay. However, as interviewee 1 stated, implementing water sprinkling as a strategy against drought has large construction costs, after which yearly maintenance costs remain. Since the regional water authorities and landowners are seen as responsible for implementation, they are likely to not be in favour of choosing this strategy without sufficient means on financing such a project.

3.1.1. Indicators

The costs for this strategy would be high. It takes excessive amounts of energy to pump large water volumes up to higher elevation levels of the UHR, resulting in a low efficiency rate. Additionally, this low-level efficiency is likely to result in many stakeholders being against this type of measure, as also concluded from our interviews. Subsequently, this forms a major barrier for the implementation of this measure as no stakeholder would volunteer to be responsible for the maintenance and monitorisation of such a project.

3.2. Facilitating infiltration of rainwater

To achieve a more robust water system, the rainwater that falls in the forests of the UH should be optimally retained and infiltrated. This limits the desiccation of nature and prevents water from flowing downhill during heavy rainfall, inflicting damage to the villages by flooding and sewers overflowing (GUH, 2022; Hydrologic BV & AcaciaWater, 2021). There are several ways to prevent this, some examples of which are: constructing infiltration pits and terraces, digging trenches, adapting to the relief, and constructing horizontal instead of vertical footpaths (GUH, 2022). In addition, the overall health of the soil is important. A healthy soil with a sufficient sponge effect may help keep the water available for vegetation and is beneficial for biodiversity (GUH, 2022).

This mitigation measure has a significant potential. Interviewee 7 stated that, over all, enough precipitation falls on the UH. Currently, most rainwater gets transported into the sewage. This clean rainwater puts a strain on the sewage and cleaning stations (Interview 7). The challenge in this solution, according to Interviewee 7, is to decouple contaminated, used water from rainwater. This can be done by encouraging citizens to detach their drainage systems and letting rainwater infiltrate in backyards, according to Interviewee 5. Furthermore, by creating obstacles such as dams, gullies or ponds, runoff rainwater can be retained, giving it time to further infiltrate in the soil (Interview 7).

The problem that is created by the transportation of rainwater through sewage canals, filtration by water authorities and general flooding in urban areas costs a lot of money. In Interview 7, it was proposed that the costs of implementation measures should be carried by the parties that have a natural interest. In practice, for the infiltration of rainwater, this would revolve around municipalities, the province and water boards. Since

this measure also benefits natural areas, landowners such as Staatsbosbeheer and Utrechts Landschap are likely to contribute as well, according to Interviewee 5.

3.2.1. Indicators

In theory, the benefits of implementation could outweigh the costs of not implementing measures, as stated in the previous paragraph. Therefore, this way of dividing costs could potentially give a good incentive for transition. The responsibility of implementing these strategies would follow the same line of thought, where actors with the most interest have the highest responsibility. Public acceptance of this implementation measure can be disregarded, since the measures would lead to a decrease in general inconvenience and flooding damage.

According to Interviewee 7, this measure would lead to an increase in seepage water. This would mean that on lower lying areas, mainly being agricultural grounds, crop damage could occur. Other than the agricultural/natural divide, potential barriers could be that the incentive to change only has an influence on people that already have implemented sustainable measures, as stated by Interviewee 5. This problem could be overcome by creating subsidies or loans, much like what is done for solar panels (Rijksoverheid, 2021).

3.3. Creating buffer zones

Hydrologically, buffer zones allow for increased resilience through an increased capacity to retain and dispose of (surface) water (Hydrologic BV & AcaciaWater, 2021). These areas mostly have less potential for creating nature with a high ecological value. However, less intensive land use can realise an increased resilience by retaining and storing excess water during wet periods and using it when drier periods occur (Thoonen et al., 2021). Additionally, interviewee 3 mentioned that this is a way of decreasing the interference between nature and agricultural areas. Further benefits include the prevention of soil erosion, prevention of the inflow of mud and polluted water, and acidity and nutrient regulation (Thoonen et al., 2021). Moreover, there are also pilots being carried out to investigate the effectiveness of underground buffer zones (Offringa, 2021). This could help alleviate the spatial pressure of this water retention measure.

Buffer zones can be constructed in multiple ways such as ponds, forests, wet meadows, etc. Consequently, areas must be made available to collect and store these large volumes of water. Interviewee 6 mentioned that most landowners with an interest in the ecological wellbeing on the UH would be open to discuss such initiatives, if proven to be beneficial for the ecological value of the area. Moreover, they stated that many stakeholders on the plateau share this interest, meaning a larger support base is likely to form. This was witnessed during more interviews where interviewee 4, 5, and 7 all mentioned to be in favour of applying this measure on the UH.

3.3.1. Indicators

The financial aspect of this measure is quite substantial. Buffer zones mostly imply relatively large-scale projects, where a high volume of water needs to be retained. However, the municipality (GUH) stated in their

4-year budget plan that 3% of all investments will go to efforts regarding nature and cultural heritage, of which NPUH is a significant actor (GUH, 2021). Moreover, emphasis is put on preparing the NPUH for effects of climate change and the energy transition (GUH, 2021). However, following the conversation with interviewee 4, it became clear that the municipality is responsible for smaller initiatives in public spaces, such as stimulating citizens to increase infiltration on their properties. They noted that for larger projects the regional water boards are responsible. These authorities, such as the HDSR, are funded by the national government as well as some public investors (HDSR, 2022). These water boards are responsible for the maintenance and monitoring of the buffers as well.

The public acceptance of this measure may be high since hydrological buffer zones could serve as hotspots for recreation. Additionally, if their purpose, namely the preservation of the ecological value of the area, is indicated and communicated well it is likely that public acceptance will be realised. The expected barriers for the implementation of buffer zones could arise from the usage of the retained water itself. Who has the right to how much water during periods of scarcity is an issue that should be well discussed with and addressed to all stakeholders involved.

3.4. Vegetation that matches the natural groundwater situation

Another important aspect of resilience is vegetation that is well-adapted to the environmental conditions. As mentioned in chapter 1.1.1., vegetation on the plateau differs from that on the flanks and foot (Hydrologic BV & AcaciaWater, 2021). On the plateau, a possible strategy to improve resilience would be to replace the coniferous forest with deciduous forest, or lower vegetation like bushes or grasses (De Niet et al., 2021). This would benefit both the infiltration capacity, as well as the biodiversity of the area, and therefore the resistance against diseases and overall resilience of the ecosystem (Hydrologic BV & AcaciaWater, 2021; GUH, 2022; Behera & Sura, 2019). Interviewees 1, 3, and 6 see potential in this strategy. Interviewee 3 explained that the transition towards deciduous forest benefits the groundwater level because coniferous trees transpire year-round, while deciduous trees lose their leaves in winter and therefore only transpire significantly during the summer half-year.

Interviewee 6 stated that nearly all coniferous trees on the UH are exotic and that in certain parts of the UH efforts have already been made to replace exotic species with native, deciduous trees, such as the oak, beech or rowan. De Niet et al. (2021) have conducted extensive research on the hydrological effects of replacing the coniferous forests on the UH. However, De Niet et al. (2021) outline a potential conflict that is associated with the replacement of coniferous forest: “Converting forests to lower vegetations can generate discussion in public opinion, because forests store more CO₂ and are often seen as more valuable nature than lower vegetations”. In addition, interviewee 6 highlighted another conflict. According to them, landowners with wood production targets often have a commercial interest in coniferous trees because they grow relatively fast. Moreover, interviewee 6 stated that people simply do not like trees being cut down, but

that such a conflict can be mitigated through smooth transitional management, in which fallow soil is avoided. In addition, interviewee 1 stated that deciduous forest is more appealing to the general public. Hence, public acceptance of this strategy is likely to be positive if a smooth transition is facilitated.

Naturally, the protection of nature should not be at the expense of services that have proven to be beneficial to society and that can be conducted in a sustainable manner. Staatsbosbeheer, an important landowner and stakeholder in the UH, have shown to be a good example of a multifunctional nature manager. They harvest approximately 300.000 m³ of timber each year and have made a total turnover of over 25.000 euros on timber and biomass production (Staatsbosbeheer, 2020; Staatsbosbeheer 2021). 60 to 70 percent of the timber harvest is done through selective removal of individual trees from the forest, so thinning instead of clearcutting. The reforestation of felled trees happens mainly through natural forest development, and native deciduous tree species are planted in places where this is not possible. In addition, Staatsbosbeheer provides multifunctionality to the land used for timber production, in which area functions such as nature, recreation, and timber harvest are combined (Staatsbosbeheer, 2020).

3.4.1. Indicators

Implementing this strategy would require some investment. If a larger-scale project were to be set up to systematically remove coniferous trees and replace them with deciduous trees, this ought to happen in stages with selective removal of individual trees. Clearcutting of large areas of forest should only be conducted in case of calamities, for example when there is an outbreak of a tree disease (Staatsbosbeheer, 2020). Hence, the aforementioned barrier of fallow soil may be overcome.

4. Methods

The methodology that will be laid out in the following subsections is employed for both subchapters, albeit with small variations. The methodology section of this subchapter will therefore serve as the elaborate methodology for both subchapters, while the methods section in the agriculture subchapter will only explain the variations on this methodology specific to the research questions for that subchapter.

4.1. Analytical Framework

To collect relevant information to answer the sub question ‘How can climate adaptation strategies for the natural landscape be implemented?’, two policy documents that were specifically formulated for the UH have been used as a starting point. These documents are the Blue Agenda (BA), and an adaptation strategy called *Waterrobuuste & klimaatadaptieve Utrechtse Heuvelrug – Lokale Adaptatie Strategie*. From these documents, a variety of strategies was selected that directly benefits the adaptive capacity of the UH and is relevant to the study area. Thereafter, data was collected using the method described in the following chapter.

The implementation of climate adaptive strategies will be identified and classified based on a set of indicators. These characteristics aid in comparing different strategies, which allows for an informed choice on which

strategies should be included in the implementation. Table 2 below shows the different indicators that are used, accompanied by a short explanation.

Table 2: Indicators used to identify and classify the possibility of implementation

Indicator	Description
Costs	What are the expected costs for this strategy?
Public acceptance	How likely is it that the public will accept this strategy? Does this strategy have a burden that will be on the public?
Number of stakeholders against strategy	How many stakeholders are against implementing this strategy? Are these stakeholders easy to convince?
Expected barriers	How many barriers are expected by the stakeholders? How can these be overcome?
Responsibility of implementation	Who will implement the adaptation strategy? Which stakeholder is responsible for this?

4.2. Data collection

The data that is needed to answer the research question has been collected in several ways. Firstly, a literature review has been carried out. In this review, information was searched for to further elaborate on the methods found in the Blue Agenda and in the Local Adaptation Strategy. Furthermore, the literature review includes a section where case studies on the implementation of the analysed strategies are discussed, to learn from prior experiences with these strategies. The results of the keywords used in this project have been filtered by looking at the year of publication, which must be between 2002 and 2022. Furthermore, the paper must include relevant information for this report, meaning it must talk about methods to intervene in the landscape and the implementation of these methods. To make sure only academic literature is selected, academic search engines such as Google Scholar and Scopus have been used.

Based on the two documents and the literature review, interviews were conducted to collect data. These interviews were conducted with experts in the field, including university professors, water board, Natuurmonumenten, Provincie Utrecht, Gemeente Utrechtse Heuvelrug, Utrechts Landschap. In these interviews, stakeholders were talked with to explore the demands and boundaries of these stakeholders, and their view on the implementation of methods to make the UH climate adaptive. Additionally, experts have

been interviewed to gain extra knowledge on possible ways to intervene in the landscape. These interviews are qualitative, and therefore semi-structured. This form of interviewing involves a standard set of questions to make sure the right direction is kept in the interview, while leaving space to react to the interviewees' replies. This allows the interviewer to be flexible and to follow up on interesting replies and to collect rich and detailed answers (Bryman & Bell, 2012).

4.3. Data analysis

When it comes to the information gathered from the literature review, relevant findings from academic journal articles have been synthesized into a comprehensive summary that gives a clear overview of the different strategies for climate adaptive nature/agriculture.

The data that is retrieved from the interviews with stakeholders and experts are analyzed by first transcribing them. These transcriptions are analyzed using the program NVIVO. When coding the transcripts of the interviews that will be conducted, the input from the interviewees is categorized and sorted into multiple nodes. These include comments on the indicators as described in the *analytical framework section*, as well as perceived pitfalls and ideas for implementation. More nodes have been identified once the interviews have been conducted, as this allows for the creation of nodes that are well-aligned with the interview input.

Implementing climate adaptation strategies for the agricultural transition

The Consultancy Project (GEO3 – 2423)

Figure 3: Agriculture in the flank of the Utrechtse Heuvelrug. Retrieved from: <https://www.geologischedienst.nl/geologie-voor-jou/geologische-wandel-en-fietsroutes/fietsroute-utrechtse-heuvelrug-en-kromme-rijgebied/>

Stijn van Ginhoven (6688349)

Jim Gerrits (6787347)

Abbie Hartog (6706649)

1. Introduction

1.1. Situation

The agricultural landscape near the NPUH is situated mainly in the flanks and at the foot of the region. The BA (2021) and the local adaptation strategy by Gemeente Utrechtse Heuvelrug (2022) provide adaptation strategies that have proved to be beneficial to the agricultural landscape. These strategies will be the basis of this research as we investigate the implementation of climate adaptation strategies.

As is proven in these documents, different soil types in the flanks and foot of NPUH create different water availability issues in the area. Firstly, the flanks consist mainly of sandy soil which makes drought the most pressing issue here. Long periods of drought cause the groundwater level to drop significantly (Gemeente Utrechtse Heuvelrug, 2022) because sandy soils have a low water holding capacity. This is problematic for the agricultural landscape because soils that store small amounts of plant-available water need to be irrigated more frequently (UCANR, 2016), which is further complicated by increasingly longer periods of drought. There is a need for higher groundwater levels, especially during summertime. Both the BA and the local adaptation strategy state that sprinkling of surface and/or groundwater and infiltration of rainwater are as of now the most effective strategies against drought.

The foot of the NPUH, however, experiences less severe consequences of periods of drought but in turn faces the challenges of excessive water availability. Because of the clay properties of the soil in this region, groundwater levels are much higher than in the flanks of the park and infiltration of rainwater is much slower. Fields become waterlogged during heavy precipitation because the water cannot infiltrate or drain away fast enough (Gemeente Utrechtse Heuvelrug, 2022). Ideally the water table stays below the root zone of crops (White, 2020) to avoid negative impacts from saturated soils as plants subjected to waterlogging suffer substantial yield losses due to lack of oxygen (Ashraf, 2012). Effective strategies to combat waterlogging are creating buffer zones, locally optimizing the water table, constructing drainage pathways, and coordinating crop rotation with water availability (Hydrologic BV, in press, 2021).

With the supporting evidence behind these adaptation strategies provided by the BA and the Gemeente Utrechtse Heuvelrug, it is now a question of implementing them through cooperation of the many stakeholders involved in the agricultural landscape.

1.2. Complication

Implementing climate adaptation strategies is complicated. There are numerous stakeholders involved in the process, from local government to water management, to individual farmers, who all must agree on a course of action. Conflicts can arise when stakeholders are not able to come to an agreement. We have chosen to use the adaptation strategies provided by the BA and Gemeente Utrechtse Heuvelrug as guidelines to eliminate the first hurdle in climate adaptation of identifying and prioritizing where to act (Cradock-Henry et al., 2020).

Furthermore, there is a lot of uncertainty surrounding climate change that complicates the implementation of adaptation strategies. The strategies will have to cope with changing climate conditions, and decision-making frameworks will have to be adapted with uncertainty-management methods (Hallegatte, 2009).

As well as implementing new frameworks, implementation will likely also require changes in current water policy, adequate training and informing of farmers, and financial instruments (Iglesias & Garrote, 2015). One of the main obstacles of implementing climate adaptation strategies is the focus of agricultural practice. Agriculture in the Netherlands is focused solely on producing and exporting food (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2018). To implement climate adaptation strategies on an effective scale, this outlook on agriculture must evolve to focus on more than one benefit. The agricultural landscape has the capability of improving many sustainability issues, including water availability issues, if there were less resistance of the agricultural regime (Vermunt et al., 2022).

1.3. Questions

There are a few sub-questions that will be taken in mind for this part on the agricultural landscape to be able to answer and finally integrate the question of how climate adaptation strategies can be implemented. The overarching sub-question is: How can climate adaptation strategies for the agricultural landscape surrounding the Utrechtse Heuvelrug be implemented?

This will be researched in more detail by using the following questions:

1. How does the agricultural system work and what opportunities are there for climate adaptation?
2. How can stakeholders be encouraged to implement climate adaptation strategies?
3. What variables must be considered when implementing the adaptation strategies?

2. Advice

To move to a more sustainable form of agriculture that considers sustainable water management, water quality and climate adaptation, among other things, a systemic change in the management of the agricultural sector is needed. Farmers must be less dependent on food production and export. As is explained in section 3.1., this is primarily the task of the Ministry of Agriculture, Nature and Food Quality and the European Commission, meaning that this transformation requires a top-down approach. This systemic change involves assessing agricultural land and determining what climate-adaptive possibilities are possible, and then fitting the land to accommodate a more inclusive way of production. An already applicable climate adaptation strategy is the infiltration of rainwater which has proved promising in mitigating droughts on agricultural land.

Furthermore, it is advised to increase financial incentive for implementing measures as described in the BA through payments for environmental services. The government ought to take on the role of service buyer, as the individual users of the provided services (i.e., biodiversity, water quality, etc.) are hard to identify. Payments should be higher than the benefit to farmers of not implementing measures, though not higher than

what the ecosystem services from implementing them are worth to users, as there is no incentive to pay otherwise. Next to these financial incentives, the social and cultural world of farmers must be considered when working towards implementation of measures. Open and continuous conversations between policy makers and farmers are important to understand the perception farmers have of their own practices and of their land, which ensures that proposed climate adaptation measures connect to farmers, and they are willing to work towards implementation of these measures.

Generally, the need for climate adaptation strategies is decided by the state or water boards. They decide if and where there is a need for the implementation of measures. They are not, however, responsible for the actual implementation of said measures. It is the owner of the land where strategies will be implemented that is responsible for this. Depending on who owns the land, this can be private owners, organisations, or municipalities. Furthermore, for the financing of the implementation there are several possibilities. Municipalities often have funds allocated towards climate adaptation, whereas private owners or organisations could be eligible for loans or subsidies. The most interesting in this case are the NWB waterinnovatiefonds and subsidies through the impuls regeling klimaatadaptatie, both of which provide funds for climate adaptation.

3. Results and evidence

3.1. Agricultural system and strategies

The Netherlands is one of the largest agricultural producers and exporters in the world (Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2020). In the Netherlands, both labour and land are expensive. Because of this, the agricultural landscape in the country is mostly fitted to accommodate to intense production (Bos et al., 2014; Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit, 2018). In the last decades, intensification, combined with new technologies and higher inputs of both capital and consumables per hectare, has facilitated an increasingly growing number of yields (Koomen et al., 2005). According to Interviewees 2 and 4, in the current agricultural system, farmers are focused on maximum efficiency, maximum production and using their heavy machinery as early in the spring as possible. The current system, these industrialized practices of high-yield and high-input bring about a myriad of negative consequences. Water availability and water quality are affected by this system, the system causes deforestation, and increases GHG emissions (Bos et al., 2014; Chappell & LaValle, 2009; Vermunt et al., 2022). Because of these reasons, high-input and resource-intensive farming systems are improbable to facilitate a system of sustainable agriculture and does not facilitate easy implementation, or even implementation at all of climate adaptive measures in the sector (FAO, 2018).

One of the most pressing issues caused by this system is that the current system of intensive agriculture focused on maximum output requires water management that is incompatible with responsible

nature management. This creates several issues at NPUH, such as drought and waterlogging, low groundwater level, and pollution, for which climate-adaption strategies are lacking. The BA and Local Adaptation Strategy (LAS) mention several technical climate adaptation strategies relating to these water issues in the agricultural areas at NPUH. For combatting drought, it is stated that the most feasible strategies are sprinkling surface- and groundwater, as well as infiltration of groundwater. For excessive water availability on the other hand, there are several proven strategies. The first is creating buffer zones, which allow for the storage of water surpluses, as well as management and control of water levels during periods of water excess and shortage (EcoShape, 2020). Related to this is the local optimisation of the water table and constructing drainage pathways. Drainage of excess water is an important water management practice as the productivity of agricultural lands is maintained by improving drainage of land affected by excess water and high water tables (Skaggs, 2015). Lastly, coordinating crop rotation with water availability is recommended as well.

According to Interviewee 4, of these strategies, the most promising measure is rainwater infiltration. Because the Utrechtse Heuvelrug has villages on the flanks, and due to the steep slopes, there is quite a flood risk after heavy rain. On the other hand, during the past few summers, desiccation was a problem due to the dry weather. According to Interviewees 4 and 7, infiltration of rainwater is a feasible solution to desiccation of the land in agricultural areas. However, this measure brings about some issues as well, according to Interviewee 5. To be used, the water should be of sufficient quality, and it should not be polluted with certain substances. Spraying or sprinkling surface water is not a feasible or effective measure according to Interviewees 3 and 7, as the water evaporates in dry spells before it can be used effectively, while also further lowering the water table when using groundwater. Furthermore, Interviewee 7 considers sprinkling more of a stop-gap and an emergency measure, as it is quite a costly undertaking for farmers, and prefers infiltration as well.

These measures could be used in the short-term to be slightly more climate adaptive and to mitigate the impacts of drought and waterlogging in the agricultural areas in NPUH. However, many Interviewees agree that to accommodate to climate change and implement climate-adaption strategies in the current system, the focus of the agricultural system should shift from the high intensity and maximum food production mindset to a more inclusive one. Vermunt et al. (2022) describe the concept of nature-inclusive agriculture (NIA), which focuses on caring for nature through landscape and nature management, agrobiodiversity and reducing environmental impact. NIA is just one of many ways to indicate a more holistic, multifunctional, sustainable, and nature-inclusive system of agriculture, and terms like “low-input,” “ecological,” “agroecological,” “biological,” “conservation,” and “organic” agriculture are also frequently used in this context (Chappell & LaValle, 2009). Some examples of this are food forests, planting different kinds of crops to increase biodiversity and leaving farmland fallow for birds to nest in (Interviewee 3, 5). NIA is an example of how the focus could

shift, but since water management is the focus of this report, NIA will not be further advocated for in this report.

The current production-focused agriculture paradigm is the largest issue blocking climate adaptation and requires institutional change. According to Interviewee 2, with the current system in place, it is quite difficult for the water board, municipality, province, or state to incentivize farmers to adopt this range of possibilities when, to them, it is not interesting in any meaningful way to do so.

3.2. Incentives

While the adaptation strategies mentioned above have a strong (hydrological) scientific foundation, interviews with several experts mentioned the lack of financial benefit and funding in general as major barriers to the implementation of measures (Interviewee 2 & 5). More broadly, the lack of incentives and perspective for farmers strongly limits effectiveness of measures that work towards climate adaptiveness. As Interviewee 2 explains: *“Currently, as a province, municipality, water board, and national government, you must learn to get the farmers to want to participate in something that does not really fit and that is not really interesting for them. If you would change the system to intrinsically include incentives for action, none of that hard work is necessary.”* The emphasis was put specifically on financial incentives, as this was put forth by most experts as the area where much could be gained (Interviewee 2, 4 & 5).

Farmers operate in a market system, and therefore must act in a way that makes sense from an economic standpoint (Siebert, Toogood & Knierim, 2006). Measures to improve climate adaptiveness in the agricultural landscape should therefore be financially feasible. There seemed to be consensus with the Interviewees that this was, however, not the case. They mentioned the need for more generous compensation of farmers who implement measures that decrease productivity, as an alternative source of income replacing the loss of production (Interviewee 3). The need for increased financial incentive is further highlighted by the fact that farmers have difficulties funding newly prescribed measures as is, regardless of their loss of production (Interviewee 5). Comments made by the Interviewees about the lack of, and need for, financial incentive are supported by literature, where Vermunt et al. (2022) describe the “lack of a business case and insufficient financial incentives” for implementing environmentally friendly measures one of the blocking mechanisms in the agricultural transition. Another study named financial incentive as the “prime factor for farmers to adopt policy measures” (Siebert et al. 2006). To create financial impetus for measures as described in the BA, additional payments are necessary.

Currently, payments for ecological services (PES) exist, but usually cover merely the implementation costs (Interviewee 2). The concept of PES holds great potential to facilitate the transition towards more climate adaptive agriculture, however PES are a tool for internalizing the externalities of agricultural practice (Engel, Pagiola & Wunder, 2008). Externalities are defined as “any action that affects the welfare of or opportunities available to an individual or group without direct payment or compensation” (Pretty et al. 2001). The fact that

these externalities are not priced is part of the problem described in the previous paragraph. Negative externalities are not included in the cost of traditionally produced agricultural products, and positive externalities that come from the implementation of measures from the BA and LAS are not priced, leaving them out of the equation altogether. The inclusion of these externalities would incentivise the implementation of climate adaptation strategies, as it would increase the price of products that produce negative externalities and increase the benefits to farmers for implementing production-decreasing climate adaption measures.

The BA identifies the main challenges in the UH area when it comes to water management. One of these challenges is the competition between natural and agricultural land uses in the area, and the conflicts this creates (Hydrologic & AcaciaWater, 2021). Measures proposed in the BA, such as the prohibition of wasteful sprinkling and the increase of the water table in drainage streams, would aid in harmonizing agricultural activities with nature maintenance. Since the benefits and ecological services from a well-functioning natural system (e.g., biodiversity) are difficult to pin to a specific user, it is difficult to pin the cost of these ecological services to specific people as well. Therefore, a system where the government pays farmers for the provision of ES on behalf of the people using them would be most feasible.

In addition to the lack of a business case and financial incentive for the implementation of BA measures, Interviewees described the lack of perspective for farmers as another major barrier to implementation. Farmers are faced with ever changing and ever-increasing regulations, making it challenging to fully adapt to changes to their practice (Interviewee 2 & 4). In the academic literature, additional non-financial barriers to implementation were identified. Burton, Kuczera & Schwarz (2008) describe how for permanent improvements to the agricultural landscape, attitudinal shifts with farmers are necessary. This requires symbolic capital.

Farmers see themselves as the providers of food. This view holds value to them and influences their identity (Burton, 2004). In perceiving themselves primarily as food producers, farmers become more hesitant to do things to the benefit of other causes. Their identity is strongly engrained within the farming culture, and therefore is an important barrier to implementation that must be addressed. Burton (2004) also describes how there is a difference in the way the public perceives the agricultural landscape and its externalities, and the way farmers themselves do. Therefore, it is important to understand the meanings these things have to farmers. Only then is it possible to grasp the full extent of what is being asked of farmers when proposing climate adaptation measures on their lands. Farmers, for example, see crop yield as indicative of their proficiency as an agrarian. They derive social status and self-worth from it. Obviously, measures that decrease crop yield therefore are unpopular with farmers. This is not something that can be trivialised, as it is an integral part of farming culture. It is a concern that must be considered when designing climate adaptation strategies on agricultural land.

The symbolic value of farming practices is supplemented by the value farmers attribute to self-determination and independence. To farmers, a farm belongs to both prior and future generations (Siebert, Toogood & Knierim, 2006). It is thus important to them to keep ownership. Therefore, it is understandable that farmers become resistant towards measures and regulations that they are faced with. It is not hard to imagine that being told what to do with their land diminishes a farmer's sense of ownership. This triggers the same fear of loss of continuity as having to sell the land would do.

3.3. Actual implementation

After deciding what climate adaptation strategies to implement, the next step would be to find funding for the project. In the Netherlands, there are many ways of funding a climate adaptation project, however, not all of them are applicable here. Firstly, there is an overarching policy in the EU, the common agricultural policy or CAP (gemeenschappelijk landbouwbeleid), which outlines certain conditions for farmers to receive support through direct payments (RVO, 2022). One of the central aims of the CAP is to “help tackle climate change and the sustainable management of natural resources”, whilst simultaneously supporting farmers and improving agricultural productivity (EC, 2022). There are some payments that are obligatory for member states of the EU. EU countries must offer a basic payment, a payment for sustainable farming, and a payment for young farmers. On top of this, the country can choose to offer additional payments focussing specifically on, for example, farmers who operate in areas of natural constraint (EC, 2021), which could be applicable in the flanks of the Utrechtse Heuvelrug. More specifically for the Netherlands, the Rijksdienst voor Ondernemend Nederland (2013) recognises five categories of financing methods for climate adaptation.

The first is through funds. Most interesting for this project is the NWB Waterinnovatiefonds. This fund focuses on innovative and sustainable projects of regional water authorities, such as climate adaptation and water safety (RVO, 2013). Many of these projects may experience trouble after the pilot phase as it can be difficult to acquire risk-bearing capital. The NWB waterinnovatiefonds provides equity or subordinated capital in the form of a loan. It is always a matter of co-financing: the fund contributes a maximum of 50% of the total required risk capital and at least 1/3 of the total required risk capital is contributed by one or more water boards. The maximum financing contribution from the fund is EUR 2 million per application (NWB, n.d.).

Secondly, there are subsidies and more specifically the climate adaptation impulse scheme (impulse regeling klimaatadaptatie). This scheme is intended to provide financial support for the acceleration and intensification of climate adaptation measures by local authorities. With this grant, already planned adaptation measures can be accelerated, already planned spatial measures can be expanded with an adaptation component or new adaptation measures can be tackled (Van Nieuwenhuizen Wijbenga, 2020). Through the scheme, the national government makes €200 million available to the working regions for the implementation of climate adaptation measures that reduce the vulnerability of areas to flooding, drought or the effects of flooding (RVO, 2013). In the province of Utrecht specifically, the subsidy scheme encourages and

enables initiatives that contribute to the ambitions of climate adaptation, biodiversity, and a healthy living environment, but at least make a substantial contribution to the goals of two of these three ambitions (Provincie Utrecht, 2022). Requesting subsidies is done through an application form, including certain appendices, before a certain deadline. Once accepted, the minimum grant amount is EUR 2,000 and the maximum can be up to EUR 50,000. For eligible costs up to and including EUR 25,000 a grant rate of up to 100% applies. If the subsidisable costs are higher than EUR 25,000, a subsidy percentage of a maximum of 50% applies. For the rest, we ask for co-financing. Lastly, stacking with subsidies from other subsidy schemes is also allowed (Provincie Utrecht, 2022). There are three other financing methods, namely loans, tax benefits, and construction, but these are less interesting for this project since the conditions to be met are not applicable for the climate adaptation strategies used in this project.

Another significant barrier is the responsibility of implementation. There is often an unclear distribution of tasks and responsibilities due to an institutional void that still needs to be filled in this relatively new policy area of climate adaptation (KvK, 2014). This issue of responsibility is especially challenging during the implementation phase of the chosen adaptation strategies as the stakeholders all try to minimise their risks as well as trying to guarantee that others act according to agreements. As a result, the potential of climate adaptation strategies and measures is often not or only partially exploited, and climate adaptation may even stagnate before its final realisation (KvK, 2014).

To decide who should be responsible for the implementation of the climate strategies in question in this report, there are certain issues to consider. Firstly, there should be differentiation between public and private responsibilities. Who has more responsibility depends on the management philosophy as well as the scale of the sector in question. For the agricultural sector, public responsibility plays a key role. This responsibility lies with the water boards and provinces, as well as the state. Through the Water Act (de Waterwet) and the water framework directive (Kaderrichtlijn water) guidelines for water quality and quantity are issued, as well as improvement requirements (Rijkswaterstaat, n.d.). Water boards are responsible for surface water and thus the adaptation strategies concerning this. Water quantity management is one of the key objectives of the organisation of water management. As well as the water boards, the ministry of agriculture, nature, and food quality is concerned with water quantities in the agricultural landscape (Rijksoverheid, 2022). The primary role of the state in implementing adaptation strategies is to finance such measures. The water boards and the state work together to take measures against issues revolving around water quantity.

The actual implementation, however, is done by other stakeholders. The implementation, as well as maintenance, of measures on plots is the sole responsibility of the plot owner. Based on the Water Act, the basic principle is that a plot owner is responsible for taking measures on his own property to combat groundwater problems. However, the same is true for municipalities as they are responsible for implementing

measures on their terrain, include public areas (Kuiper, 2016). Overall, the actual implementation of adaptation strategies is the responsibility of the owner of the region of implementation. However, encouragement to implement strategies, especially on a large scale, as well as funding of implementation is the responsibility of water boards, provinces, and the state. To encourage implementation of climate adaptation strategies on larger scales, it should be noted that farmers have the power to lobby together to in turn encourage the water boards or the state to influence strategy implementation more effectively.

4. Methods

The methods used for this subchapter are the same as those of the nature subchapter and have been previously explained in section 4 (Methods) of the previous subchapter. However, the answers have been formulated differently. The nature subchapter focused on the adaptation strategies, whereas this subchapter focused on more general insights into the agricultural system.

Bibliography

- Ashraf, M. A. (2012). Waterlogging stress in plants: A review. *AFRICAN JOURNAL OF AGRICULTURAL RESEARCH*, 7(13). <https://doi.org/10.5897/ajarx11.084>
- Bos, J. F., Haan, J. D., Sukkel, W., & Schils, R. L. (2014). Energy use and greenhouse gas emissions in organic and conventional farming systems in the Netherlands. *NJAS: Wageningen Journal of Life Sciences*, 68(1), 61–70. <https://doi.org/10.1016/j.njas.2013.12.003>
- Burton, R. J. (2004). Seeing Through the “Good Farmer’s” Eyes: Towards Developing an Understanding of the Social Symbolic Value of “Productivist” Behaviour. *Sociologia Ruralis*, 44(2), 195–215. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2004.00270.x>
- Burton, R. J., Kuczera, C., & Schwarz, G. (2008). Exploring Farmers’ Cultural Resistance to Voluntary Agri-environmental Schemes. *Sociologia Ruralis*, 48(1), 16–37. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2008.00452.x>
- Caalders, J., Martens, D., Hogenboom, J., van Santen, G., Heerschop, K., van der Schaaf, M., van Boetzelaer, O., Schut, P., Kruk, R., Neutel, W., & Ruijs, T. (2018, January). *Samenwerkingsagenda*. Nationaal Park Heuvelrug. <https://www.np-utrechtseheuvelrug.nl/wp-content/uploads/2020/11/Samenwerkingsagenda-25-januari-2018-digitaal-1.pdf>
- Chappell, M. J., & LaValle, L. A. (2009). Food security and biodiversity: can we have both? An agroecological analysis. *Agriculture and Human Values*, 28(1), 3–26. <https://doi.org/10.1007/s10460-009-9251-4>
- Cradock-Henry, N. A., Blackett, P., Hall, M., Johnstone, P., Teixeira, E., & Wreford, A. (2020). Climate adaptation pathways for agriculture: Insights from a participatory process. *Environmental Science & Policy*, 107, 66–79. <https://doi.org/10.1016/j.envsci.2020.02.020>
- de Niet, J., van der Toorn, L., Beije, E., Heijkers, J., & Hoekstra, J. (2021, February 18). *Waterschapslasten 392 euro voor woningeigenaren en 280 euro voor huurders*. H2O/Waternetwerk. https://www.h2owaternetwerk.nl/vakartikelen/hydrologische-effecten-van-het-vervangen-van-naaldbos-op-de-utrechtse-heuvelrug-door-loofbos?comment_id=420
- Engel, S., Pagiola, S., & Wunder, S. (2008). Designing payments for environmental services in theory and practice: An overview of the issues. *Ecological Economics*, 65(4), 663–674. <https://doi.org/10.1016/j.ecolecon.2008.03.011>
- European Commission. (2021). *Income support explained*. European Commission - European Commission. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/income-support/income-support-explained_en
- European Commission. (2022). *The common agricultural policy at a glance*. European Commission - European Commission. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/cap-glance_en

- FAO. (2018). The future of food and agriculture—Alternative pathways to 2050, Rome
- Gemeente Utrechtse Heuvelrug. (2021). *04. Ruimte, Cultuurhistorie, Monumenten en Natuur*. <https://utrechtseheuvelrug.begroting-2021.nl/p2117/04-ruimte-cultuurhistorie-monumenten-en-natuur>
- Gemeente Utrechtse Heuvelrug. (2022). *Waterrobuuste & klimaatadaptieve Utrechtse Heuvelrug. Lokale Adaptatie Strategie*. https://www.heuvelrug.nl/_flysystem/media/uh-klimaatadaptatie-2022.pdf
- Griebler, C., & Avramov, M. (2015). Groundwater ecosystem services: a review. *Freshwater Science*, 34(1), 355–367. <https://doi.org/10.1086/679903>
- Hallegatte, S. (2009). Strategies to adapt to an uncertain climate change. *Global Environmental Change*, 19(2), 240–247. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2008.12.003>
- Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. (n.d.). *Home*. HDSR. <https://www.hdsr.nl/>
- Kennis voor Klimaat. (2014). *De implementatie van adaptatie, Barrières en mogelijkheden voor flexibele governance- arrangementen*. (ISBN 9789490070809). <https://www.wur.nl/nl/Publicatie-details.htm?publicationId=publication-way-343534383033>
- Koehler, J., Geels, F. W., Kern, F., Onsongo, E., & Wiczorek, A. J. (2017). *A research agenda for the Sustainability Transitions Research Network, STRN Working Group*. STRN.
- Koomen, E., Kuhlman, T., Groen, J., & Bouwman, A. (2005). Simulating the future of agricultural land use in The Netherlands. *Tijdschrift Voor Economische En Sociale Geografie*, 96(2), 218–224. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9663.2005.00452.x>
- Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2020, January 17). *Dutch agricultural exports worth €94.5 billion in 2019*. News Item | Government.NL. <https://www.government.nl/latest/news/2020/01/17/dutch-agricultural-exports-worth-%E2%82%AC94.5-billion-in-2019>
- Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug, Caalders, J., Martens, D., Hogenboom, J., van Santen, G., Heerschop, K., van der Schaaf, M., van Boetzelaer, O., Schut, P., Kruk, R., Neutel, W., & Ruijs, T. (2018, January). *Samenwerkingsagenda*. Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug.
- Natuurmonumenten. (n.d.). *Onze visie*. <https://www.natuurmonumenten.nl/visie>
- Nederlandse Waterschapsbank. (n.d.). *Waterinnovatiefonds*. NWB - Waterinnovatiefonds. <https://nwb-waterinnovatiefonds.nl>
- Pretty, J., Brett, C., Gee, D., Hine, R., Mason, C., Morison, J., Rayment, M., Van der Bijl, G., & Dobbs, T. (2001). Policy Challenges and Priorities for Internalizing the Externalities of Modern Agriculture. *Journal of Environmental Planning and Management*, 44(2), 263–283. <https://doi.org/10.1080/09640560123782>

- Rijkswaterstaat - Ministerie van Infrastructuur en Waterstaat. (n.d.). *Landbouw- en veeteeltgebied*. Bodem+. <https://www.bodemplus.nl/onderwerpen/bodem-ondergrond/bodemsanering/gebiedsgericht-grondwaterbeheer/instrumenten/push-pull/factsheets/landbouw/>
- Siebert, R., Toogood, M., & Knierim, A. (2006). Factors Affecting European Farmers' Participation in Biodiversity Policies. *Sociologia Ruralis*, 46(4), 318–340. <https://doi.org/10.1111/j.1467-9523.2006.00420.x>
- Thoonen, M., Lievevrouw, I., Raman, M., Spanhove, T., & van den Berge, S. (2021). Klimaatadaptief Natuurbeheer: Het heidelandschap. *Instituut Natuur- En Bosonderzoek*. <https://doi.org/10.21436/inbor.39656605>
- University of California, Division of Agriculture and Natural Resources. (2016). *Soil Water Holding Characteristics*. https://ucanr.edu/sites/UrbanHort/Water_Use_of_Turfgrass_and_Landscape_Plant_Materials/Soil_Water_Holding_Characteristics/
- Vermunt, D., Wojtynia, N., Hekkert, M., van Dijk, J., Verburg, R., Verweij, P., Wassen, M., & Runhaar, H. (2022). Five mechanisms blocking the transition towards 'nature-inclusive' agriculture: A systemic analysis of Dutch dairy farming. *Agricultural Systems*, 195, 103280. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2021.103280>
- Vermunt, D., Wojtynia, N., Hekkert, M., Van Dijk, J., Verburg, R., Verweij, P., Wassen, M., & Runhaar, H. (2022). Five mechanisms blocking the transition towards 'nature-inclusive' agriculture: A systemic analysis of Dutch dairy farming. *Agricultural Systems*, 195, 103280. <https://doi.org/10.1016/j.agsy.2021.103280>
- Hogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. (n.d.). *Subsidies*. HDSR. <https://www.hdsr.nl/regelen/vergunning-subsidies/subsidies-0/>
- Hoogheemraadschap Stichtse Rijnlanden. (2021). *Agrariërs gezocht! Subsidie voor water en bodem*. HDSR. https://www.hdsr.nl/publish/pages/115273/folder_2020.pdf
- van Baar, B., Hagens, J., van Heest, J., van Mispelaar, A., & van der Veer, D. (2021, June). *FINANCIERING GROEN GROEIT MEE* (No. 1562–2020). Bureau BUITEN. <https://www.provincie-utrecht.nl/sites/default/files/2021-09/GGM%20Eindrapport%20financiering.pdf>
- Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. (n.d.). *Geslaagde online informatiebijeenkomsten uitrijden mest*. HDSR. <https://www.hdsr.nl/werk/info-op-maat/agrariers/nieuws-0/geslaagde-online/>
- Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. (n.d.-b). *Watertekort en droogte*. HDSR. <https://www.hdsr.nl/actueel/watertekort-droogte/>
- Familie Buijs. (2022). *Asperges van Familie Buijs. - Asperges Utrecht*. Familie Buijs, Bilthoven. https://www.aspergesutrecht.nl/?pagina=Over_ons

Provincie Utrecht. (n.d.). *Webkaart*. <https://webkaart.provincie-utrecht.nl/viewer/app/Webkaart>

Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. (2022). *Geslaagde online informatiebijeenkomsten uitrijden mest*. HDSR. <https://www.hdsr.nl/werk/info-op-maat/agrariers/nieuws-0/geslaagde-online/>

van Duinen, R., Filatova, T., & van der Veen, A. (2012). The role of social interaction in farmers' climate adaptation choice. In R. Seppelt, A. A. Voinov, S. Lange, & D. Bankamp (Eds.), *iEMSs 2012 Proceedings* (pp. 2493-2504). International Environmental Modelling and Software Society (iEMSs).

Rijksdienst voor Ondernemend Nederland. (2013, March 25). *De financiering van klimaatadaptatie*. <https://infographics.rvo.nl/klimaatadaptatie/#mii-rvokaf-financieringsconstructies-subsidies>

Kuiper, M. J. (2016, November). *Grondwaterbeleidsplan gemeenten Bloemendaal en Heemstede*. Wareco ingenieurs. <https://gemeenteraad.bloemendaal.nl/Documenten/03-Grondwaterbeleidsplan-gemeenten-Bloemendaal-en-Heemstede-2017009608.pdf>

Utrechts Landschap. (2018, January 1). *Beleidsplan 2018 - 2023*. <http://publicaties.utrechtslandschap.nl/beleidsplan#!doel>

Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit. (2018, July 26). *Agriculture*. Government.NL. <https://www.government.nl/topics/agriculture>

Behera, R. S., & Sahu, R. K. (2019, August 13). *Native tree species are climate resilient, maintain ecological balance*. DownToEarth. <https://www.downtoearth.org.in/blog/forests/native-tree-species-are-climate-resilient-maintain-ecological-balance-66135>

White, J. (2020, March 31). *Tile-drained Farm Fields Generally Increase Yields but Can They Protect Water Quality Too? | Lake Champlain Sea Grant*. Sea Grant Lake Champlain. <https://www.uvm.edu/seagrant/news/tile-drained-farm-fields-generally-increase-yields-can-they-protect-water-quality-too>

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlanden. (2020, July 7). *Gezamenlijke aanpak watertekort en wateroverlast Utrechtse Heuvelrug*. HDSR. <https://www.hdsr.nl/actueel/watertekort-droogte/actueel/laatste-nieuws/gezamenlijke-aanpak/>

Staatsbosbeheer. (2020, September 4). *Bos, voor nu en in de toekomst*. <https://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/blijf-op-de-hoogte/nieuws/2020/09/reactie-op-artikel-groene-amsterdammer>

van Aalst, J. W. (2020, October 20). *Route-evenement Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug*. Arcgis. <https://utrecht.maps.arcgis.com/apps/webappviewer/index.html?id=004f9640aaa24b76bda3c389254074dd>

Staatsbosbeheer. (2021, March). *Jaarverslag 2020*. <https://www.staatsbosbeheer.nl/-/media/07-over-staatsbosbeheer/jaarverslag/jaarverslag-2020.pdf?la=nl-nl&hash=5E5CB3D9C77AADB802151B2D809560B5EC0F3D3>

Heuvelrug. (2021, July 12). *Heuvelrugpleinen*. <https://www.heuvelrug.nl/heuvelrugpleinen>

Hertz. (2021, August 20). *Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug* | Hertz blog. <https://www.hertz.nl/p/hertz-together/ga-terug-naar-de-natuur-in-nationaal-park-utrechtse-heuvelrug>

Hoogheemraadschap De Stichtse Rijnlandschappen. (2021, September). *Begroting 2022*. HDSR. https://www.hdsr.nl/publish/pages/115513/begroting_2022.pdf

Hydrologic BV & AcaciaWater. (2021, October). *Bouwstenen Blauwe Agenda Utrechtse Heuvelrug*. Hydrologic.

Ministerie van Algemene Zaken. (2021, December 7). *Waterschappen*. Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/waterschappen>

Geologische Dienst Nederland. (2021, December 15). *Fietsroute Utrechtse heuvelrug en Kromme Rijngebied*. <https://www.geologischendienst.nl/geologie-voor-jou/geologische-wandel-en-fietsroutes/fietsroute-utrechtse-heuvelrug-en-kromme-rijngebied/>

Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug. (2021, December 20). *Over ons*. <https://www.np-utrechtseheuvelrug.nl/stichting-npuh/>

Natuurmonumenten. (2021, December 22). *Coronavirus en de natuur*. <https://www.natuurmonumenten.nl/nieuws/coronavirus-en-de-natuur>

Gemeente Utrechtse Heuvelrug. (2022, January). *Omgevingsvisie Utrechtse Heuvelrug*. https://www.heuvelrug.nl/_flysystem/media/samenvatting-omgevingsvisie.pdf

Provincie Utrecht. (2022, January 1). *Klimaatbestendige, groene en gezonde steden en dorpen*. <https://www.provincie-utrecht.nl/loket/subsidies/klimaatbestendige-groene-en-gezonde-steden-en-dorpen>

Rijksoverheid. (2022, January 10). *Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit*. Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-landbouw-natuur-en-voedselkwaliteit>

Netherlands Enterprise Agency, RVO. (2022, February 23). *Common agricultural policy subsidy programme (GLB)*. Business.Gov.Nl. <https://business.gov.nl/subsidy/common-agricultural-policy/>

Deltaplan Agrarisch Waterbeheer. (2022, April 10). *Subsidieregeling Regionaal Partnerschap voor Water en Bodem 2018 - 2021*. <https://agrariischwaterbeheer.nl/content/subsidieregeling-regionaal-partnerschap-voor-water-en-bodem-2018-2021>

Van Nieuwenhuizen Wijbenga, C. (2020, 20 april). *Impulsregeling klimaatadaptatie* | Tweede Kamer der Staten-Generaal. Tweede Kamer der Staten-Generaal. https://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/brieven_regering/detail?id=2020Z07047&did=2020D15009

Ministerie van Algemene Zaken. (2021b, December 15). *Krijg ik subsidie voor zonnepanelen?* Rijksoverheid.nl. <https://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/duurzame-energie/vraag-en-antwoord/krijg-ik-subsidie-voor-zonnepanelen>

Appendix

Interview 1

[INTERVIEWER]:

Ja precies. Oké en. Ja, we wil je eerst even ons eigen project een beetje introduceren?

Ja, wij zijn nu dus bezig met een project voor Stichting Nationaal Park de Utrechtse Heuvelrug en daar zijn we aan het kijken hoe we de Heuvelrug meer klimaat adaptief kunnen maken en op basis van een aantal documenten hebben wij een aantal strategieën geselecteerd die geïmplementeerd kunnen worden op de Heuvelrug. En eigenlijk zijn we heel benieuwd naar uw visie daarop, en wat voor problemen u daarbij ziet? Wat zou kunnen gebeuren bij het implementeren ervan? Eigenlijk zijn dat de dingen die we graag willen bespreken vandaag.

We hadden u de vragen hadden we van tevoren ook gemaild? Ik weet niet of u die heeft gelezen.

[INTERVIEWEE]:

Nee, dat ben ik vergeten, sorry

[INTERVIEWER]:

Ja? Nee, dat is geen probleem.

[INTERVIEWEE]:

Een beetje hectisch geweest, de laatste tijd

[INTERVIEWER]:

Nou ja, eigenlijk focussen wij op twee dingen, het feit dat er droogte is in de Heuvelrug, maar ook juist het probleem van wateroverlast dus eigenlijk dat er daar geen goede balans tussen is. En een aantal strategieën die daarvoor zijn, nou ja, geselecteerd. Er zijn ten eerste het beregenen met oppervlakte of grondwater om die droogte tegen te gaan. En het infiltreren van regenwater. En daarnaast om de wateroverlast tegen te gaan hebben we het creëren van bufferzones, zodat we het kunnen opvangen eventueel later nog gebruiken om juist te beregenen. En het lokaal optimaliseren van de grondwaterstand, ook door middel van het aanleggen van drainage of afvoergangen. Omdat op de Utrechtse Heuvelrug in de flanken ook veel landbouw is, willen we ook kijken naar het inzetten van verschillende gewassen op basis van hoeveel water er beschikbaar is. Heeft u enig ideeën daarover?

[INTERVIEWEE]:

Dat gaat allemaal in, ja dat je noemt, Wel heel veel tegelijk, Misschien had ik het eerst goed moeten lezen. Je hebt het natuurlijk over de hele Heuvelrug, dus dat gaat van heide naar bos, naar stad, naar landbouw en wegen. Dus dat is al ja verschillende soorten landschappen eigenlijk. Je hebt het ook over te nat en te droog als ik het zo hoor, hè? Dus het droog is waarschijnlijk als het lang warm is in de zomer, niet regent. Maar je zegt ook af en toe te nat, bedoel je dan in de steden dat?

[INTERVIEWER]:

Ja voornamelijk op het hoger gelegen deel is, is het probleem van droogte vooral aanwezig en inderdaad meer richting de steden, richting de lager gelegen delen. Daar is vooral het probleem van wateroverlast.

[INTERVIEWEE]:

Maar dat is dan als het hard regent en dan kan het niet snel genoeg weg

[INTERVIEWER]:

Ja dus daar, maar bijvoorbeeld ook wel in rondom de Utrechtse Heuvelrug heb je volgens mij best wel veel agrarische tuinderij en dergelijke en als het hard regent, dan krijg je veel nat schade aan de gewassen die daar staan. Dus Dat is echt op de akkers zelf, zeg maar.

[INTERVIEWEE]:

Ja je ziet dus wat ik al probeerde als een echte wetenschapper, ook gewoon Omdat het Helder moet zijn, waar heb je het precies over, hè? Dus al die gebieden zijn eigenlijk weer net weer wat anders en hebben verschillende problemen en dat is dan ook net weer een andere oorzaak. Dan weet je wel en dus ook een andere oplossing Misschien. Dus Ik weet niet hoe jullie het nu gaan opschrijven. Maar daar moet je wel, Ja, probeer een soort classes in te maken van verschillende typen gebieden die verschillende soorten problemen hebben.

[INTERVIEWER]:

Ja, want Dat is inderdaad het lastige.

[INTERVIEWEE]:

Misschien dat de bossen die al liggen, die verdrogen misschien maar aan de randen is het soms te nat voor de boeren. In de steden is het denk ik ja, maar dat weet ik niet, gewoon neerslag dat het te hard regent en dat omdat er tegels en asfalt ligt kan het niet weg of zo? Dus, dus het is niet makkelijk om een algemeen antwoord te geven van doe dit en je bent er klaar mee ofzo. Dat is natuurlijk net het probleem dat dat heel specifiek is over welk stukje probleem je daar precies hebt.

[INTERVIEWER]:

Ja, Dat is ook eigenlijk het ding waarom dit project er ook is en daarom zijn wij nu interviews aan het houden met meerdere stakeholders en experts, zoals u, om te kijken op welke oplossingen kunnen we met elkaar, zeg maar, meerdere oplossingen implementeren om op die manier zoveel mogelijk voordeel te behalen eigenlijk. Want inderdaad wat u zegt, er is niet één oplossing die werkt omdat het zo'n divers gebied is.

[INTERVIEWEE]:

Ja dus, is het een idee om het stukje voor stukje dan te behandelen, want dat is denk ik makkelijker. Bijvoorbeeld, ik zeg maar iets de hoge dennenbossen op de hoogste delen ofzo als je daarmee begint.

[INTERVIEWER]:

Ja dus, wij hebben bijvoorbeeld, misschien kunnen de Blauwe Agenda er wel even bijpakken. We hebben bijvoorbeeld de Blauwe Agenda hebben wij uitgebreid doorgenomen, dus dat is een product van een consultancybureau wat dat rapport heeft geschreven voor het nationale park en zij hebben eigenlijk 3 verschillende gebieden, hebben zij geïdentificeerd, dus allereerst inderdaad, soort van de rug van de Heuvelrug. Daarnaast de flanken, letterlijk de zijanten en als laatste de voet van de Heuvelrug. Ja, dat zijn, Dat is een beetje de omgeving, Maarsseveense plassen tot aan Zeist, zeg maar eigenlijk gewoon de brede rand eromheen. Inderdaad, Misschien is het goed om gewoon gelijk te beginnen bij die rug van die Heuvelrug. Want daar zien we eigenlijk vooral dat er inderdaad droogte is, dus. Volgens mij, volgens mij is het zo dat als het in de zomer lang niet regent, dat dan dat grondwaterpeil enorm zakt, zeg maar. Bent u bekend met dit soort problematiek en heeft u ideeën over hoe dat opgelost kan worden?

[INTERVIEWEE]:

Ja, nou, Ik wil gelijk even een soort schetsje maken die ik zo laat zien dat we een beetje Samen weten waar we het over Hebben, hè, dus ik zal even een schetsje maken. Ik weet niet of je dit een beetje kunt lezen. Zo? Gaat dat?

[INTERVIEWER]:

Ja enigszins.

[INTERVIEWEE]:

Nou, dan moet ik voor mijn borst houden, anders zie je het denk ik niet?

[INTERVIEWER]:

Ja, ja, ja, dat kunnen we zien.

[INTERVIEWEE]:

Je hebt hier het hoogste deel, maar daar staat ook het water van nature al lager. Als je naar die flank gaat komt het een beetje licht In het oppervlak, dan is het verschil minder en aan de voet is het. Ja, dat is nog even de vraag wat je precies voet noemt. Maar als je dus naast de Heuvelrug zou ik zeggen, daar is het gewoon nat. Dat zijn de kwel gebieden. Daar staat dat water bijna aan het maaiveld, daar heb je ook veel sloten en zo om dat water af te voeren. Dus bij die indeling vraag ik me al gelijk een beetje af wat ze met de voet bedoelen. Want Maarsseveense plassen? Ja, ik noem dat geen Heuvelrug meer. Ik noem dat, ja, de Vechtstreek of de Vechtvallei of de Vecht de rivier vlakte ofzo. Ik zou dat zelf geen Heuvelrug noemen. Het is vlak, het is geen heuvel, het is geen rug. Het bestaat uit veen en klei en niet uit zand, maar goed, als zij dat zo hebben ingedeeld. Prima, maar dat zou ik geen Heuvelrug noemen.

[INTERVIEWER]:

Nee, Ik denk inderdaad dat het dat het meer ook een soort benaming van die streek is van oké, wat noemen we officieel dit maar in principe inderdaad wat u zegt, het is geen heuvelachtig landschap. Maar in principe blijktbaar hoort het dus wel bij de naam Utrechtse Heuvelrug.

Die die indeling, die hebben ze volgens mij gemaakt, gebaseerd op de hydrologie, dus al het water wat infiltreert op de Heuvelrug. Dat exfiltreert natuurlijk weer nou in die kwel gebieden en dat is de dus ze hebben die kwel gebieden hebben ze erbij gepakt zeg maar. Nou tenminste, dat is onderdeel van het projectgebied, zeg maar dus nou ja, aan ons dan om daar een oplossing voor te verzinnen.

[INTERVIEWEER]:

Maar ik zou dus denken als je die 3 stukjes die jullie uit het rapport hebben en die ik net heb laten zien, hoe dan de grondwaterspiegel eigenlijk steeds minder diep komt, hè? Misschien kunnen we die apart even doorlopen. Kijk dus op die rug, daar staat het grondwater eigenlijk altijd al een beetje diep denk ik. Misschien wel 2 m of misschien wel 5 m of 10 m diep ligt eraan hoe hoog natuurlijk de topografie is. Dus soms is het wel altijd eigenlijk al droog en halen planten hun water gewoon eigenlijk alleen uit neerslag die valt, die valt van boven, blijft dan even in de bodem hangen en dan trekken die wortels het eruit. Ja en wat er dan nog te veel is, dat gaat dan naar beneden en dat vult het grondwater aan, hè, dus en sommige bomen zullen misschien zelf heel diep gaan om te proberen toch nog in de buurt van het grondwater te komen om wat water op te nemen. Maar in het algemeen denk ik dus dat dat meer soort regenwater afhankelijk is, niet zozeer van grondwater afhankelijk. Die gebieden hebben eigenlijk altijd, ook voor het klimaat veranderde, ja, alleen op de regen, geleefd het maar zo te zeggen. En dat is niet anders nu. Alleen dat er misschien minder regen valt in de zomer dat het langer droog blijft ja en dan kan het natuurlijk zijn dat die bomen op gegeven moment toch te weinig hebben en het loodje leggen of zo. En wat je daaraan kan doen? Ja, dat is een goede vraag. Dat is niet zo makkelijk, denk ik.

[INTERVIEWER]:

Nee, want inderdaad vooral op die rug. Op dat hoogste deel is het ook zandgrond. Dus het en in eerste instantie denk je oké het vasthouden van water, maar dat is in die grond gewoon bijna niet te doen.

[INTERVIEWEER]:

Precies, want hoe zou je dat moeten doen, dan moet je, ja, je kunt het niet, je kunt niet een kuil graven waar je een soort opvangbassin wil doen, want dat gaat gelijk het zand door naar beneden, het infiltreert gelijk door, dus je zou alleen kunnen doen als je ja soort ondoorlatende laag onder de bomen doortrekt of zo. Maar ja, dat is allemaal niet realistisch dus.

[INTERVIEWER]:

Nee, Dat is niet echt uitvoerbaar.

[INTERVIEWEER]:

Ja, dus ik zie daar niet zoveel mogelijkheden, behalve voor dat je bijvoorbeeld zegt, nou, We gaan ander soort bomen planten die beter tegen droogte kunnen of zoiets, of dat gebeurt misschien vanzelf in de loop van de jaren, omdat sommige doodgaan. En anderen vanzelf verschijnen ofzo. Dus ja, Ik weet niet of jullie zelf nog andere ideeën hebben over dat gebied.

[INTERVIEWER]:

Ja één van de strategieën die dan vooral naar voren komt, is het beregenen. Dus dat zou in principe kunnen, maar of dat echt haalbaar is in een in een bos, dat weet ik niet.

[INTERVIEWEER]:

Ja, Ik denk ook ja altijd. Ik probeer altijd een beetje uit te gaan van de natuur, zeg maar ik zou het ook heel vreemd vinden als we nu in Nederland de bossen ineens gaan irrigeren. Ja, het wordt dan natuurlijk enorm tuinieren. En ja, is dat nou de weg? Ik weet het niet. Ikzelf zou zeggen, ja. Dat gaat mij wel heel erg ver. Als wij de bossen zouden gaan irrigeren, hè? Bossen. Die bomen hebben die eigenlijk voor droge bedoeld zijn, hè? Of relatief droog? Het zijn niet bossen die je in de Vechtplassen ziet. Hè, wilgen ofzo die staan daar niet. Die hebben natuurlijk veel vocht nodig en die kunnen daar goed tegen. Maar ja, het is niet voor niks dat juist de wat drogere boomsoorten ook bovenop de Heuvelrug staan. De Dennen en de eiken enzo. Dus ja iets anders. Wat nog speelt is dat ze hebben Natuurlijk zeg maar 100 jaar geleden ofzo. Heel veel bos aangeplant op de heuvelrug omdat het veel te veel verstuipte. Het was gewoon zand, want steeds wegwaaide. En toen zijn ze bossen gaan aanleggen om dat zand een beetje vast te houden. Dat deden ze vaak met de naaldbossen, die eigenlijk niet natuurlijk zijn hier. Ze komen meer uit het noorden uit Scandinavië enzo en Canada en Rusland enzo.

Maar hier had je eigenlijk loofbomen, maar ze zijn die die dennenbomen gaan planten omdat die heel snel groeien en ook niet veel voedingsstoffen nodig hebben op die arme grond en die groeien heel snel en dan konden ze ook veel hout daaruit halen. Dus elke 10 jaar heb je weer hout of zoiets, ik zeg ook maar wat, ik ben geen bosbouwer ofzo maar een eik of een beuk. Dat duurt veel al veel langer, maar dat dat zo snel groeit dat komt omdat ze heel goed diep kunnen wortelen en toch veel water kunnen onttrekken. Dus die bomen zelf hebben ook invloed op het grondwaterniveau moet ik maar zeggen. Als je een boom, ja welk land die is minder water verbruikt en misschien toch een droge periode kan doorstaan. Ja, dan raak je al minder van het water wat infiltreert uit de regen raak je kwijt waardoor er dus meer overblijft naar wat naar de randen toe gaat en ook naar de voet toe. Dus en dat, dat komt dus ook wel. Ja, dus dat is een manier om hier dus andere gewassen, daar hebben die beter tegen droogte kunnen en ook nog minder onttrekken. Dus zodat je wat meer overhoudt. Ja, dat kan ook een optie zijn om over na te denken.

[INTERVIEWER]:

Ja, dus Dat is eigenlijk verloofing.

[INTERVIEWEE]:

Ja ik, ik weet niet of dat dan realistisch is. Dat zou je moeten onderzoeken, hè? Van hoe lang kan zo'n eik nou zonder water in de zomer et cetera? Maar ja, het water naar boven gaan brengen, eigenlijk boven de Heuvelrug op gaan pompen. Wat geld kost en energie en CO2 uitstoot en volkomen tegennatuurlijk is.

[INTERVIEWER]:

Ja ja.

[INTERVIEWEE]:

Het is, Het is maar wat je ervan vindt. Ik heb er niet zoveel mee. Dus irrigeren of water aanvoeren naar die bossen. Nou, denk ja waarom eigenlijk een beetje? Waarom accepteren we niet gewoon, kijk, die bossen is veelal natuurgebied. Misschien is het niet zo erg als het gewoon droger wordt of zo, dat het anders wordt. Maar dan kom je natuurlijk weer met allerlei verschillende visies, hè? Dat dat zegt Paul nu of een recreant zegt dat. Maar een Staatsbosbeheer die misschien ook hout uit het bos moet halen. Ja, die zegt ja, nee, We moeten productie draaien, dus het ligt, dat maakt alles zo complex. Het is maar net wie je vraagt.

[INTERVIEWER]:

Ja ja.

[INTERVIEWEE]:

En wat voor antwoord je krijgt. Maar dus is ook een andere manier kijken naar wat daar nu staat. Dat zou voor mij wel iets zijn om te onderzoeken van waarom willen we per se die bomen behouden zoals ze nu zijn? Moeten we daar alles voor in werk stellen en dan energie gaan steken in de aanvoer van water dat we eigenlijk niet hebben, want er is minder water. Moet dat dan daarheen dat water nog wel het al droger gaat worden misschien? Of is dat eigenlijk helemaal niet zo slim? Dan moet je gewoon zeggen, nou, laat, maar gaan. We zien wel wat er gebeurt, dan krijg je een ander droger ecosysteem. Ja, ook leuk ofzo voor de recreant Ik weet het niet.

[INTERVIEWER]:

Ook divers.

[INTERVIEWEE]:

Juist, dus ik geef het antwoord niet, maar ik geef je maar meer mee, hoe je daarnaar kunt kijken van [REDACTED] Uiteindelijk is het afwegen van opties, hè? Is het vaak niet dat er gewoon een simpele oplossing is? Je moet kiezen tussen de mogelijkheden die er zijn als je water gebruikt voor die bomen. Ja, dan is dat water weer weg voor een andere gebruiker op de flank of aan de voet. Hè dus je kan maar één keer, als je 100 had en nu 80, ja die 80 kan je maar één keer verdelen.

[INTERVIEWER]:

Ja zeker waar. En als ik dan nadenk over de afwegingen die we moeten maken. Dan ben ik wel heel benieuwd want ja, u geeft u nu een soort van alternatief, dus misschien moeten we een vegetatie verandering daar bewerkstelligen. En dan denk ik ook heel gauw aan verandering van de biodiversiteit, van gewoon echt het ecosysteem. Ziet u daar nadelige effecten in van de verandering van naaldbossen naar loofbomen?

[INTERVIEWEE]:

Nou ik persoonlijk niet, maar kijk. Een ding is natuurlijk dat die naaldbomen mogelijk geld opleveren, dus dat zou ik even checken of daar gewoon geld wordt verdiend aan die bomen. Ja, als je dat kapt, dan wordt iemand boos, want die heeft geen geld meer. Maar qua ecosystemen denk ik die naaldbossen, die zijn helemaal niet natuurlijk, dus welk ecosysteem wil je nou eigenlijk hebben? Dit is al een beetje een onnatuurlijk ecosysteem. Dat is ook wat ik vaak als bezwaar heb tegen ecologen in Nederland, zeg maar ook al werk ik heel veel met ze samen en ben ik ook een natuur liefhebber. Ja wat ooit in de loop der tijd door mensen is ontstaan in Nederland dat willen ze ook graag heel erg behouden. Ook al is het niet natuurlijk snap je wat ik bedoel dus?

[INTERVIEWER]:

Ja zeker.

[INTERVIEWEE]:

Ik ben daar meer in van Nou laat het maar gaan, zoals de natuur het doet en dan dat wat er uitkomt of dat nou a, b of c is, prima, Dat is het dan maar, voor mij. Maar een ecooloog zal dan zeggen, nee, want plantje a verdwijnt en die vind ik zo leuk. Ja eigenlijk is dat al onnatuurlijk, dat plantje a daar staat. En ja snap je, dus dat is ook weer, het is maar net wie je het vraagt en ook wat neem je nou eigenlijk als referentie? Neem je de situatie van nu als dat moeten we koste wat kost behouden of kijken we naar toen het wat natuurlijker was, 100 of 200 jaar geleden. Als je helemaal extreem gaat denken, kan je ook zeggen, ja hoe was het 1000 of 10.000 jaar geleden. Dat is de natuur. Maar over het Holoceen is natuurlijk sowieso het klimaat al veranderd van ijstijd naar wat we nu hebben. Alleen gaat het nu extra snel warmer worden. Maar goed, dus dat definiëren, dat maakt wel uit wat je wat je uiteindelijk voor oplossingen aandraagt, dus dat lijkt heel vervelend, want dan moet je weer nadenken, maar je moet dus eerst een visie hebben van, wat wil ik eigenlijk hebben, waar wil ik heen? En dan kies je oké om dat te bereiken, dan moet ik dat en dat doen kanalen aanleggen, pompen, of weet ik wat. Als je niet weet waar je heen wilt met zijn allen, ja dan zegt de boer ik wil dit en eentje 50 m verderop, een recreant met hun huisje, die wilde wat anders. En ja dan moet je toch eerst uitvallen, anders krijg je om de vierkante meter.

[INTERVIEWER]:

Ja ja ja.

[INTERVIEWEE]:

De boer wil het zo laag en de recreant wil het net wat hoger. En dan daarnaast moet het weer laag, want daar zit de natuur liefhebber, weet ik veel, snap je? En zo werkt dat water niet, die doet eigenlijk gewoon een soort van hoog naar laag. Kijk dat, dat is het natuurlijke ding. Zo hup en dan stroomt het af en daarnaast is het gewoon heel erg nat en daar voeren we het af door het weg te pompen via sloten enzo en dan gaat het naar zee, anders zou het gewoon continu onder water staan. En dan kunnen we daar niet eens wonen. Ja lang verhaal maar een beetje om aan te geven dat, het is niet zo makkelijk om te zeggen welke maatregelen moet je nemen zonder dat je een visie hebt van daar gaan we naar toe. En het kan zijn, we gaan naar A toe, dan moet je dat doen, maar als we naar B toe gaan, dan moeten we dat doen.

[INTERVIEWER]:

Ja, want het is natuurlijk ook nu inderdaad wat u zegt van de situatie nu. Dat is eigenlijk niet natuurlijk en als je dat wil behouden, breng het ook heel veel kosten met zich mee. En dat is natuurlijk ook weer een belangrijk ding. Wie gaat dat betalen?

[INTERVIEWEE]:

En dan denk ik, als we het even nog over die hoogste punten hebben op de Heuvelrug denk ik ja stel, dat wordt wat droger, je gaat er gewoon wat andere bomen planten. Ja, nadeel is. Je hebt geen houtproductie meer, maar het voordeel is ja, het komt eigenlijk een beetje meer in wat het ooit was. De meeste mensen vinden het ook veel mooier qua beleving, hè voor de doorsnee burger loofbos is vaak wat gevarieerder dan zo'n naaldbos met allemaal rijtjes. Dus ja sommigen gaan erop vooruit recreanten zeg maar. Maar de houtvesters die verdienen misschien minder. Ja, dat kan niet vallen, dat ziet dat je zegt nou laat dat ze maar gaan ofzo. Daar gaan we ons water niet aan verspillen. Want we krijgen al minder, en er zijn genoeg vragers naar water in het gebied, zoals de boeren bijvoorbeeld. Dus misschien moeten we nu naar de flank gaan, zodat we echt mee.

[INTERVIEWER]:

Ja ja ja, We hebben de rug nu uitgebreid besproken.

[INTERVIEWEE]:

Kijk op de flank denk ik, ja, daar zitten dan een beetje de boeren. Die zitten niet op het hoogste punt, want het was gewoon te droog. De boeren hebben ook water nodig. Jullie zeggen ja, ze klagen een beetje dat het soms te nat wordt. Ja, boeren klagen altijd, het is nooit precies goed. Dat is de natuur natuurlijk. Soms is het nat, soms is het droog. Ja, daar moet je mee dealen, maar gemiddeld zit het op die flanken niet te diep, dus ze hebben genoeg water, en het is ook niet te ondiep zoals in de Maarseveen enzo dat het gewoon kletsnat is en je eigenlijk niets kan verbouwen, behalve een beetje gras.

En ja, het zal altijd een keer fluctueren. Je hebt wel eens een droog jaar en een nat jaar et cetera. Nou, die flanken zullen als het minder gaat regenen, ook iets afnemen in waterstand, denk ik. Ja, dus, wat kunnen ze dan doen? Ja of water misschien aanvoeren uit de natte rivier vlakke er vlak naast, maar dat kost geld. Moet je toch gaan pompen, hè? Want het moet omhoog, het kost geld en CO2 en je moet kanalen aanleggen. Maar op zich zou dat kunnen, want in het natte gebied heb je toch eigenlijk te veel. Dat wordt anders ook op de rivieren gepompt, het boezemwater en gaat uiteindelijk naar zee. Maar goed, ja dus dan. Dat zou kunnen of ze moeten proberen het water wat ze zelf, in de winter gaat bij hun ook de grondwaterspiegel omhoog. En dan hebben ze ook sloten aangelegd om dat af te voeren. Ja, ze kunnen ook proberen dat water tegen te houden. Die sloten bijvoorbeeld dicht te zetten. Met dammetjes op het moment dat het lente wordt, zodat het water eigenlijk niet wegloopt, maar gewoon langzaam, ja of in ieder geval langzamer leeg loopt en langer overblijft. Ja, het is meer vasthouden, hè? Die, ze leggen het grondwater peil zit eigenlijk onder het maaiveld. Maar soms komt het te hoog en dan gaan ze eigenlijk. Als je draait, gaan ze je toch een verlaging aanleggen zodat het naar die sloot gaat, waardoor het toch iets lager wordt. Want ze willen het soms net iets lager hebben. Goed, als je dat maar doen laat, dan zakt dat water maar verder weg tot het tot slootpeilniveau. Maar je kunt ook even zeggen, nou is het wel ver genoeg gedraineerd? Ik zet dit dicht hè, dus dan kan het water niet meer weg uit het gebied en dan blijft dat peil ongeveer hetzelfde, dus dat noemen we dan eigenlijk vasthouden, dus dat water is al gevallen als neerslag of is gekomen vanuit het hogere deel via grondwaterstroming naar de flank.

Dat is er, dat voerden ze af in de winter, omdat ze het dan te hoog vinden. En met name in het voorjaar willen ze dan dat het al vrij laag is, maar ze kunnen ook zeggen, nou ja, we houden het gewoon wat langer vast, dan is het wel wat natter doen in het voorjaar, maar dan heb ik het toch langer. In de zomer kan ik dat water gebruiken. Want eigenlijk is dus vreemd. Ze hebben enigszins in de zomer hebben ze het nodig. Maar dan hebben ze het eigenlijk daarvoor al afgevoerd, dus je kan ook zeggen van, we houden het in voorraad door tijdelijk sloten dicht te maken. En ja, dan kun je wat langer van dat water genieten. Ja dus dat noemen ze eigenlijk in, ja vasthouden, bedoelen ze dat.

[INTERVIEWER]:

Maar dit klinkt eigenlijk als een hele logische oplossing, eigenlijk ook heel simpel ook. Dus ja is er een. Is er een reden dat dit nog niet gebeurt?

[INTERVIEWEE]:

Nou ja, dat dat heeft te maken met. Dat ze natuurlijk helemaal ingesteld zijn op zeg maar hoe het vroeger of 10 of 20 jaar geleden was, hè? Die landbouw was heel erg afgestemd hoe dat water op en neer gaat. Ja, en nu gaat het dus ietsje lager op en neer volgens, er komt wel wat minder water.

[INTERVIEWER]:

Ja precies.

[INTERVIEWEE]:

Ja, ze willen dan niet hun bedrijfsvoering aanpassen enzo, want ja, daar hebben ze nou tientallen jaren op zitten. Optimaliseren dat het precies goed ging zo. Ja, dat moeten ze eigenlijk opnieuw doen ze komen in een nieuw proces van zeg maar afstemmen van. Ja of dat met het huidige gewas zorgen dat dat water toch bij die optimale stand blijft gemiddeld door het jaar heen. Maar ze kunnen, je zou ook kunnen denken van nou, ja, goed, dit gewas is nou niet zo handig meer, want ik heb nu minder water, dus ik moet een gewas nemen wat minder water nodig heeft. Of met diepere grondwaterstanden kan werken. Maar dat is natuurlijk een hele omschakeling voor z'n boer, dus dan wil je niet, want ze willen niet veranderen, wij ook niet, maar ja.

[INTERVIEWER]:

Nee precies. En uiteindelijk zal er toch iets moeten.

[INTERVIEWEER]:

Nou ja, Maar dat zijn de keuzes wat het wordt. Het is Natuurlijk de vraag of je probeert het water vast te houden, zodat je huidige gewas het toch nog een beetje goed blijft doen. Of je zegt, nou ja, dat gaat allemaal, dat is verloren zaak. Ik ga maar wat anders planten, want op termijn lukte me toch niet. Of Het is te veel om dit allemaal te doen of. Ik zeg niet wat er moet gebeuren, Maar dat zijn denk ik de principiële keuzes of je ja je probeert het te houden zoals het is met allerlei krampachtige dingen, bijvoorbeeld slootjes dicht om de tijd en of irrigeren of wat of je zegt. Nou ja, het de stand wordt anders, ik kies voor. Ik kies voor iets wat daar beter bij past, en ik ga ik word een heel ander soort boer, maar ja, dat is vaak lastig voor ze. Maar dat zijn principiële keuzes, denk ik.

[INTERVIEWER]:

Ja dat gaat dat natuurlijk heel fundamenteel.

[INTERVIEWEER]:

En dat kan je wel voorleggen je in je eindverslag dat je zegt. Het is het één of het ander, Ik denk dat dat de hoofd keuzes zijn. Maar al die dingen, Dat is eigenlijk allemaal voorwerk voordat je uiteindelijk komt tot. Nou ja, dan moet je technisch dit en dat gaan doen, hè. Dus Je moet eerst weten waar kies ik voor? Zelfde gewas, dus allerlei kunstgrepen met water. Of ander gewas, zodat ik me gewoon aanpas aan de nieuwe situatie? Ja, dat zijn heel ander soort maatregelen. Als je je aanpast met een ander gewas, dan moet je hele andere dingen doen. Dan hoeft je aan het water niet zoveel te doen, want je gaat er gewoon vanuit. Ja, ik zal minder water hebben of zo.

Dus dan zijn het type maatregelen heel anders, namelijk specialist worden op een ander gewas en daar een markt voor vinden om er geld mee te verdienen. Noem het maar op, Dat is eigenlijk geen water ingreep, maar dat is meer een boeren bedrijfsvoering ingreep die die ineens anders moet handelen. Maar meestal proberen we in Nederland. Ja, dat hebben we tot nu toe altijd gedaan. We hebben zelf wensen en we willen dingen doen en dan passen we het water wel aan. En, Dat is wel een keuze die je maakt, gaan we maar door met technisch alles veranderen, hè? Desnoods pijpleidingen naar de bossen leggen om daar water te bevoelen. Totaal kunstmatig. Technisch kan het. Maar wil je dat eigenlijk wel volgen? Ja, hoelang ga je daar nou mee door ofzo, weet je wel? Hoe raar ben je eigenlijk bezig?

[INTERVIEWER]:

Ja en dan komt ook de vraag nog van oké, wie gaat dit überhaupt implementeren? Wie is daar verantwoordelijk voor? Want dat is natuurlijk ook nog een probleem dat je dan krijgt sowieso met elke oplossing wat er ook is. Dat is denk ik iets wat wel lastig is. Heeft u daar een visie op van wie er verantwoordelijk is voor die implementatie?

[INTERVIEWEER]:

Nou ja, nou, dat weet ik niet zo goed, ligt een beetje waar je het aan hebt over hebt natuurlijk kijk en dat groene plan voor of dat blauwe plan voor wie is dat nou echt geschreven? Voor welke opdrachtgever?

[INTERVIEWER]:

Voor het nationaal park Utrechtse Heuvelrug. Toch, ja, ja.

[INTERVIEWEER]:

Dus wat je eigenlijk al hoort in mijn vraag is afhankelijk van wie je het vraagt, zal je een ander antwoord krijgen. Kijk ja het Park Utrechtse Heuvelrug wil Misschien dat de bossen blijven bestaan. Ik zeg maar wat, maar een boer zal iets heel anders willen dus en dat maakt het ook zo complex. Daarom heb je ook dat integrale denken nodig waar jullie voor opgeleid worden. Dat is moeilijk. Maar daarom heb je een speciaal mens voor nodig die dat kunnen. En ja, dus het alles komt samen, Het is, je kunt beter gewoon een eenvoudige water irrigatieman zijn. Want dan zeg je van leg bij irrigatie aan, een duidelijke opdracht en je weet hoe je het moet doen. Maar wij moeten afwegen. Ja, wat is nou eigenlijk de beste manier om met dit hele probleem om te, Ga je het technisch oplossen met met pijpleidingen, of. Ja andere doelen stellen, een andere soort landschap hebben, dan weet je, maar goed om op je vraag terug te komen wie moet het doen? Het ligt eraan.

Als het goed is, vaak van wie het terrein is die moet, die moet betalen hè, dus het waterschap voor de boeren, die moet zorgen dat het waterbeheer optimaal is. Nou ja, wat optimaal is dat bepalen de boeren Samen met de anderen die in het waterschap zitten. Dat zijn ook allemaal mensen die hun eigen belang hebben. En Utrechtse Heuvelrug, het nationaal park, die heeft ook doelen ofzo, namelijk de instandhouding van de

Utrechtse Heuvelrug en zijn waarden. Dus ik kan daar ja, Het is sorry dat ik het moet zeggen, maar ik kan daar geen algemeen antwoord op geven dus het ja, als je zegt, ja we moeten het met zijn allen. Iedereen is verantwoordelijk. Ja, dan kom je al gauw op de hele provincie Utrecht die het moet sturen of de nationale overheid of en, dat is natuurlijk het probleem. Wie gaat zich hier nu mee hierover druk maken?

Maar goed, als jullie opdrachtgever dat nationale park is, ja dan moet je goed kijken naar hun doelstellingen denk ik. Wat zijn hun hoofddoelstellingen? Ja, dat zal iets zijn als behoud van de waarden van het nationale park ofzo

[INTERVIEWER]:

Ja

[INTERVIEWEE]:

Ja en daar kunnen ze. Ik denk dat zij daarin zouden kunnen manoeuvreren door te zeggen, nou ja, het, we kunnen ook de waarden wat anders maken ofzo gezien de huidige situatie. Maar als je star vasthoudt aan wat het nu is, moet het forever zo blijven, ja dan ontkom je denk ik niet aan allerlei technische dure energieverblindende maatregelen van wateraanvoer. Want er komt gewoon minder water is de verwachting. Dus een advies zou kunnen zijn aan hun ja overdenken, of is je doel, hè dan. Ik denk dat het lastig is om je zit een beetje tegen de stroom in te roeien, want het gaat gewoon droog worden én je hebt die boeren nog die ook dat water willen enzo dus er is een enorme competitie om water.

[INTERVIEWER]:

Ja nee, nee, we staan voor een voor grote opgave met zijn allen.

[INTERVIEWEE]:

Kan niet mooier maken dan het is. Nou ja ja, precies. Een deel van je advies kan zijn. Nou we zien twee opties. Ik zeg maar iets, hè, vasthouden hoe het is en dat leidt dan bijvoorbeeld tot allerlei pijpen die je moet aanleggen om het te groeien. Maar mensen denken ook is wat breder. Misschien kun je gewoon ook een mooie Utrechtse Heuvelrug houden met een net wat veranderd ecosysteem ofzo met wat minder water. Ja dat kost waarschijnlijk minder, dat is meer mentaal, iets dan dat als je dat in je hoofd accepteert. En dan kunnen jullie opschrijven, dat kan ook zo voordelen hebben namelijk wat meer, zoals het al vroeger eigenlijk ook al was. Verloofing vinden een hoop mensen ook leuk. Nou ja, dat wordt ook al tientallen jaren over gepraat, hè? Om de Veluwe en de heuvelruggen te verloofen. Je zei het zelf ook al net dus dit is niet een bepaald totaal ondenkbaar denkbeeld of dit is misschien wel de kans om te zeggen, nou laten we het nu maar eens gaan doen. Want we hebben toch geen water meer voor die delen.

Maar ik weet niet zeker of die loofbomen ook met veel minder water overweg kunnen, hè? Dat zou je even op moeten zoeken of die met een wat droger klimaat het goed doen. Maar ik heb zo'n vermoeden van wel, want vroeger had je ook allemaal de kurkeik in Spanje enzo dat was toen vroeger ook al droog dus ja. Die eiken kunnen wel iets misschien wat meer droogte hebben. Maar je advies kan dus ook zo zijn, hè dat je niet het eindantwoord geeft, Maar dat je zegt, jullie kunnen twee denkrichtingen hebben.

[INTERVIEWER]:

Ja precies ja.

[INTERVIEWEE]:

Dat is ook nog goed advies en afhankelijk van je keuze horen daar maatregelen bij bijvoorbeeld en dan noem je wat dingen. Daarmee voorkom je ook dat je te diep alles zelf moet gaan doen, maar je je dwingt ze meer om hun een keuze te Laten maken. En jullie laten zien keuze A geeft. Die consequenties en keuze B die. Bijvoorbeeld voor en nadelen ten opzichte van de boeren of vanuit recreatie of vanuit ecologie. Zoiets kan ik me voorstellen, zie ik een soort tabel voor me Als je het heel simpel wil doen. Als heel grof beeld, hè? Business as usual, vasthouden wat je nu hebt? Nou, dat betekent conflict met de boeren in water aanvoeren of. Nieuwe visie of zoiets, Turn back time. Weet ik veel hoe je het wil noemen, als scenario.

[INTERVIEWER]:

ja ja ja precies.

[INTERVIEWEE]:

Dat is dan kun je, denk ik, dan ook een leuk, dat kan wel een aantrekkelijk rapport zijn. Dus je bent minder specifiek, maar je laat de keuze aan anderen en daarmee ontlast je je zelf ook van ah shit. Ik moet het antwoord geven, want het moet 10,16 zijn ofzo, want dat is, dat is ook niet.

[INTERVIEWER]:

Ja en alsnog is het wel heel waardevol.

[INTERVIEWEE]:

Dus ook zón expert als ik. Ja, ik weet het ook niet. Het hangt ervan, het hangt van je keuze af. Dat is het gewoon. En dat moet eerst helder zijn voordat je weet, oké, we kiezen daarvoor en dan gaan we dan moet je dat doen, dan wordt het duidelijk.

[INTERVIEWER]:

Nou, Ik was wel benieuwd aan het begin hadden we het nog over. Aan het begin hadden we het nog heel even over dat natuurgebied in Gelderland. De Weerribben uit mijn hoofd en ja in in in hoeverre zijn de problemen daar nou beetje vergelijkbaar? In hoeverre kunnen we van de problematiek die daar heerst en misschien wel is opgelost leren voor dit gebied zeg maar.

[INTERVIEWEE]:

Ja de Weerribben, dat is in Overijssel. Dat is eigenlijk net zo'n gebied als zeg maar de vechtplassen hè dus gewoon natte natte weilanden enzo en naardermeer dus gewoon nat gebied maar. Nou, het probleem is gewoon zoals overal in de natte gebieden in Nederland. Je hebt stukken landbouw en daarnaast heb je stukken natuur. Hè? En de natuur wil het water hoog hebben, want dat was het van nature. Dus dan staan er natuurlijke ecosystemen. Maar daarnaast zit een boer en die wil dat laag hebben, want de planten die hij verbouwd, die hebben een stukje lucht nodig voor hun wortels, dus die willen het waterniveau lager. En ja dus als je dat, je kunt wel een hek zetten tussen die twee gebieden, maar je kunt het water niet zo en zo instellen. Dat is lastig, want omdat het ondergronds verbonden is Als het hier laag is, dan gaat het van daar daarheen instromen. Het gaat altijd naar een soort midden toe, dus de boer krijgt het. Te nat en het natuurgebied wordt te droog. Het is echt, moet je een banden tussen doen. Ja, dan kan je het gewoon zo houden dat iedereen blij is, maar zo werkt de natuur niet.

Wat je daarvan leert, ja, voor de Maarsseveense plassen en dat soort gebieden wat je noemt. Ja weer hetzelfde, je hebt verschillende belangen. De boeren en de natuurliefhebbers. En als die vlakbij elkaar zitten wordt het lastig dus, omdat we elkaar gewoon via het water beïnvloeden. En ze zijn allebei niet blij eigenlijk, niet optimaal. Hoe je dat kan voorkomen, is eigenlijk door proberen, Maar dat is dat je eigenlijk probeert om hele grote stukken natuur te maken en daarna bijvoorbeeld heel veel, dus eigenlijk splitsen en dus sommige gebieden zijn die dingen doen voor de natuur, zeiknat zeg maar. En verderop is het voor de landbouw, daar kan het droger zijn, dan heb je ook wel wat beïnvloeden, maar wat minder dan dat je hoog, laag, hoog laag weet je, dan is het natuurlijk een lappendeken aan...

Ja, dat werkt niet. Het is zoals in een stad waar de ene zijn muziek hard heeft en de buurman die wil dat stil hebben, want die wil slapen. Je kan beter hebben dat je zegt het oostdeel van de stad, daar mag iedereen herrie maken en in het Westen gaat iedereen slapen en dan heb je in ieder geval op de rand. Heb je nog steeds een beetje gedoe, maar in die andere delen is iedereen verder blij. Dus dat heet eigenlijk het scheiden van functies, grote oppervlakken en het andere is verweven van functies. Dat hebben we heel lang in Nederland gedaan. Alles moest overal kunnen, een stukje dit landbouw dan stukje natuur dan een stukje landbouw stukje stad, de snelweg. Ja, dan wordt het erg lastig om het iedereen naar zijn zin te maken. Maar goed jouw vraag was, wat heeft wat kan je van de Weerribben leren? Ja nou ja, die projecten die ik doe gaan ook over verdroging, niet alleen door klimaat maar ook door boeren die in de omgeving zitten. Dus die natuurgebieden lopen gewoon leeg, Omdat boeren het waterpeil lager hebben

[INTERVIEWER]:

Ja precies.

[INTERVIEWEE]:

En, Dat is echt bijna overal in Nederland is dat een probleem, Omdat boeren vrij dicht op op de natuurgebieden zitten. Ja, Dat is, Dat is gewoon lastig, is allemaal te dicht op elkaar.

[INTERVIEWER]:

Ja, We hebben te weinig ruimte.

[INTERVIEWEE]:

Dus ja, dus Het is keuzes maken of een compromis dus.

Wat ik zou doen is, er is al veel geschreven over dit soort problemen. Ik weet niet of jullie dat allemaal gevonden hebben, maar Er zijn ook voor de Veluwe bijvoorbeeld allerlei ideeën, ook uit Wageningen enzo over. Ja God, hoe heten die projecten allemaal. Allemaal mooie namen als ik weet niet, de eeuwige watermachine ofzo. Er is al heel veel over dit probleem nagedacht van hoge heuvelruggen en lage gebieden. Daarnaast wil je dan met klimaatverandering omgaan ofzo. Dus als je zoekt op ja ik weet even niet hoe die projecten heten maar ehm. Dus daar kun je daar kun je wel een hoop uit afleiden van wat anderen al allemaal bedacht hadden, soms ook met modellen erbij dat ze ook écht berekend hebben, hoeveel dat zou gaan uitmaken, is zo. Dus Het is voor jullie ondoenlijk om in korte tijd, zeker niet om zelf iets te gaan moduleren. Het is al moeilijk genoeg naar aanleiding van gesprek wat we hebben van om een hoofdlijn te kiezen, zeg maar. Maar er is wel veel geschreven over de over dit soort problematiek en hoe je daar ooit eventueel mee om kan gaan. Dus ik weet niet hoeveel jullie gevonden hebben op dat gebied, maar met name over de Veluwe is wel wat gedaan. Volgens mij ook over Salland, Sallandse Heuvelrug. Moet je maar eens intypen. Verloofing Sallandse Heuvelrug of verloofing in Veluwe. Klimaatverandering, water zoiets? Dan dan vind je vast heel wat ook wat niet per se van die wetenschappelijk artikelen meer van die rapporten van instituten in Nederland en Delta is om dat soort.

[INTERVIEWER]:

Ja, dan gaan we dat lekker afkijken, dus we hoeven ook niet allemaal niet het wiel opnieuw uit te vinden.

[INTERVIEWEE]:

Nee, Het is al een klus op zich om door te nemen en dan een hoofdlijnen erin te zien en dan te zeggen, nou, dat gaan we dan zo gebruiken in ons advies. Maar Er zijn heel veel parallellen met die andere gebieden. In feite werkt het allemaal met hetzelfde zegmaar.

[INTERVIEWER]:

Euh, ja, Ik weet niet of u hier echt iets over kunt zeggen, maar heeft u enig idee of een suggestie van een tijdsbestek waar we dan naar moeten gaan kijken? Over het implementeren van die maatregelen op de Utrechtse Heuvelrug. Voordat het te laat is als het ware.

[INTERVIEWEE]:

Nou ja, kijk, Je moet altijd denken op Als je iets groots wilt veranderen. Men is er al tientallen jaren op aan het studeren, dus dat zegt al hoe lang die processen lopen. Kijk, Als je nu besluit, ik moet een pijpleiding aanleggen. Ja, dan kun je Natuurlijk in een jaar wel voor elkaar krijgen, maar dit duurt allemaal vrij lang. Want ja, ja, Omdat we er niet zo makkelijk uitkomen, wat we ook precies moeten doen. En dat ene voordeel heeft weer een nadeel aan de andere kant, dat maakt het wel lastig. Dus ja, de tijdsbestekken. Ik zou gauw in tientallen jaren denken. Ja, Dat is 10 jaar op z'n minst zeg maar Als je zegt over 10 jaar, willen we dat bereikt hebben, dan is het iets beter ofzo. Kijk klimaatverandering gaat Natuurlijk ook niet van vandaag op morgen. Dat is ook een Natuurlijk een voortschrijdend iets. Ja, hoe snel gaat het? Ja het wordt elke keer iets droger misschien, maar. Ja, Het gaat niet met meters per jaar omlaag ofzo. Dus ja, Je moet al gauw denken aan 10 of meer jaren. Kijk je wil ook niet denken aan 100 jaar, want dan is het natuurlijk, ja, dat kunnen we niet overzien.

het moet ook allemaal rijp in Mensen hun hoofd. En dan ja, dus dat kost gewoon 10, 20, 30 jaar. Maar er gebeurt wel wat uiteindelijk met jullie gedachten, dus wees ook positief. Het kost tijd, maar Als je straks met je kindje daar rijdt, dan zal je zien dat er vast iets veranderd is.

Interview 2

[INTERVIEWER]:

Ja en dan het eerste wat ik graag wil weten is ja een beetje over uzelf en wat u doet binnen het transformatieve landbouw of landschappen en wat u ook binnen de universiteit doet.

[INTERVIEWEE]:

[REDACTED]

[REDACTED]

En dan is hier iets over de over water?

[REDACTED]

[INTERVIEWER]:

Ja, we zullen beginnen met de strategieën die al die bekend zijn en die we zeg maar als basis gebruiken en die strategieën die komen uit de blauwe agenda. Ik weet niet of ik daar bekend mee bent, maar dat is ook een project dat ze in de Utrechtse Heuvelrug hebben gedaan, en dan hebben ze gekeken naar verschillende strategieën die ze zouden kunnen gebruiken om de waterproblemen daar te verhelpen, dus bijvoorbeeld de lage stand van het water en de droogte en de droogte in de zomer, maar dan in de winter dat te nat is, bijvoorbeeld, omdat het water niet weg kan.

In de rapporten hebben ze dan een paar strategieën bekendgemaakt waarvan ze weten dat die zouden kunnen werken.

[INTERVIEWEE]:

Dat zijn technische strategieën?

[INTERVIEWER]:

Ja en Het is ook allemaal nog theoretisch. Er is nog niks echt geïmplementeerd, zeg maar, dus daar kijken wij nu echt naar.

Weet u zo vanuit uw hoofd of er strategieën zijn die effectief zouden zijn voor de waterproblematiek?

[INTERVIEWEE]:

Waterproblematiek is heel breed

[INTERVIEWER]:

Ja dus de voornamelijk de droogte in de zomer en dan wateroverlast in de winter

[INTERVIEWEE]:

Nou, volgens mij, Ik weet niet hoe het precies zit op het nationaal park, maar in veenweidegebied heb je die problematiek al ook al heel lang, hè? Dat is dat de lage waterstanden ten behoeve van de landbouw dat die heel veel problemen veroorzaken en soms ook voor de landbouw zelf.

En weet je, de technische maatregelen die kennen we denk ik wel, alleen is het voor heel veel boeren gewoon niet inpasbaar, dus je krijgt die dingen niet geïmplementeerd in de huidige landbouw. Dat is denk ik het belangrijkste knelpunt, [REDACTED] maar als je meer

natuurlijk peilbeheer zou hebben dan zou je wellicht in de zomer ook hogere peilen kunnen hebben. In de winter zou ik misschien ja, dan dan is het ook wel hoog, maar dan daar past wel een andere manier van Landbouw bij dan die landbouw. Nu is het heel erg gericht op maximale efficiency, maximale productie, zo vroeg mogelijk in het voorjaar met zware machines het land op, en ja het waterpeil wordt daarom aangepast. Daarom zeggen we het landgebruik, Maar dat dat leidt ook tot die problemen die jullie nu schetsen, droogte en wateroverlast.

Ja, dat hangt volgens mij samen met kunstmatig peilbeheer, maar andere kant ook op de manier van landbouw die hoog productief is, maar ook kwetsbaar voor klimaatverandering.

[INTERVIEWER]:

[INTERVIEWEE]:

Maar dat is wel iets wat een beetje aan het rondzingen is, dus ik denk niet dat dat op heel veel weerstand zal stuiten onder boeren, alleen dat betekent wel dat je dat dan wel moet kunnen faciliteren van kennis en qua beloningssystemen. Dat vergt ander beheer en dat kan best wel ingrijpend zijn

[INTERVIEWER]:

Ja, dat zal dus u zou zeggen, lokale boeren dat dat één van de grootste barrière is voor implementatie van dat soort maatregelen.

[INTERVIEWEE]:

Ja, maar zeggen dat noemen ze inpasbaarheid dat dat gewoon een probleem is.

[INTERVIEWER]:

Oke, in ons voorstel voor onze dat wij vorige week twee weken geleden opgesteld voor ons project en hebben wij een aantal mogelijke strategieën opgesteld die mogelijk effectief zouden kunnen zijn in de aanpak van waterproblematiek.

We hebben het ingedeeld op droogte en op wateroverlast en We hebben beide een aantal mogelijke strategieën genoteerd en de vraag was bij deze, welke denkt u dat het meest effectief zouden kunnen zijn en of daar grote barrières in zouden zijn in acceptatie?

[INTERVIEWEE]:

Oké dan bij verdroging heb je dus beregenen en infiltratie. Hoe moet dat vervolgens zien?

[INTERVIEWER]:

Ja dan bedoelen ze vooral dat ze. Ja, Dat is gewoon regenwater natuurlijk wel laten infiltreren, maar ook dat ze regenwater willen opvangen en dat dan later willen infiltreren ook. Dus dat is een soort opvangsystemen die ze zouden neerzetten in de grond of boven de grond, en dat die dan in periodes van veel regen dan het regenwater opvangen, zodat dat later ook gebruikt kan worden voor beregening, zeg maar.

[INTERVIEWEE]:

Ja weet je, technisch klopt het allemaal hè, maar jullie stellen terechte vraag van. Ja hoe zit het dan met het draagvlak, en de duurzaamheid neem ik aan. Ik weet niet of je wel eens hebben gezien 's zomers als ze van die waterkanonnen worden gebruikt om zich akkers velden te besproeien? Vooral Als het warm is, dan zie je gewoon dat volgens mij de helft verdampt al voordat het de grond bereikt. Dat water wordt gepompt uit oppervlaktewater. Dit gebeurt in droge periodes waarin het water laag staat, dus dat kan negatief doorwerken op de ecologie en andere gebruiksfuncties van het water

Dus dat ja, ik vind dat persoonlijk geen duurzame oplossing, want je bent eigenlijk gewoon symptomen aan het bestrijden; de akkers zijn droog, deels vanwege lage waterstanden, maar deels ook omdat er geen enkel productiviteitsverlies wordt geaccepteerd. Het moet allemaal maximale productie blijven en dat is de boer meestal ook niet kwalijk te nemen. Die zit ook gevangen in een systeem dat hem daar toe dwingt.

Het is gewoon ja ook bedrijfseconomische niet aantrekkelijk om laat maar zeggen te accepteren dat in de tijd van droogte, laten we zeggen, de opbrengst minder is, maar tegelijkertijd wordt die sector zwaar gesubsidieerd, dus ik weet niet hoe het zit precies met water gebruikt, maar ze betalen veel minder voor water dan wat wij. En ook dat dat aftappen van oppervlaktewater volgens mij ook gratis is.

Maar Als je kijkt naar kosten en baten en maatschappelijke kosten baten. Nou dan heeft de het Planbureau voor de leefomgeving elk jaar of elke jaar komen ze met een rapport waarin ze heel netjes die kosten baten op een rijtje zet. Ik kan me voorstellen dat ook bij dit specifieke voorbeeld dat dat dat het de netto maatschappelijke opbrengst negatief kan zijn. Ik weet het niet, ik heb het niet nagerekend.

Vanuit duurzaamheid gezien, dat deze optie niet voldoet.

Dus Natuurlijk wel, dan zeggen we van op uw perceel zorgt u zelf maar voor een waterbuffer. Dat is ook het meest efficiënt, denk ik. En dan gaan boeren ook bepaalde afwegingen maken, maar dat moeten ze binnen het huidige systeem waarin ze maximaal moeten produceren. Dat is gewoon problematisch

[INTERVIEWER]:

Ja, ze kunnen Natuurlijk niet iets implementeren dat Misschien wel zou helpen tegen droogte, maar waardoor ze minder kunnen produceren, dan gaan ze het Natuurlijk niet accepteren.

[INTERVIEWEE]:

Ja jullie onderzoek van het Nationaal park en die hebben Natuurlijk ook te maken met negatieve effecten van die landbouw die aansluitend is en die laag waterstanden wil en die wellicht aftappen. Ja, dat werkt vaak ook door in de natuurgebieden.

En nogmaals, ik weet niet precies hoe het zit met het nationaal park, [REDACTED] heel veel natuurgebieden last hebben van omringende landbouw gezien van die lage waterstanden, los van de stikstof in de andere ellende.

[INTERVIEWER]:

Ja nationaal park van de Utrechtse Heuvelrug is het zo dat het water heeft gestroomd. Zeg maar naar de flanken, Omdat die lager liggen én de flanken is ook waar alle landbouw is, dus zij kunnen dan veel meer water gebruiken, waardoor dan nationaal park in termen van droogte nog meer last heeft daarvan, omdat zij daar water dan niet kunnen gebruiken Omdat dat bij de landbouw zit. Daar moet dus ergens een soort balans komen, zodat ze er alle twee baat van hebben.

[INTERVIEWEE]:

En dan kan je zeggen, nou, dan gaan we met oppervlaktewater gaan we gebruiken daar heeft de nationaal park geen last van en de boeren ook niet. Maar ja, dan daar heeft Misschien de ecologische variëteit of en mede gebruikers van oppervlaktewater wel last van.

[INTERVIEWER]:

Ja en zeker Omdat er ook minder duurzaam is met al die verdamping. En zouden ze beter iets anders kunnen vinden? wat duurzamer is, dus Dat is meer water kunnen gebruiken en minder water kwijtraken en iets dat dan ook minder ecologisch beschadigd.

[INTERVIEWEE]:

Want ja, ik weet niet of je dat precies bedoelt met twee, maar.

Ja, ik denk dat het meest duurzaam is dat je niet op perceel niveau, maar Misschien wel op gebiedsniveau dat je zorgt dat je zoveel mogelijk water buffert en het vasthoudt in tijden van dat er teveel is zodat je het kan gebruiken in tijden als ze te weinig is.

[INTERVIEWER]:

Ja, daar heb ik ook anders over. Daar staat ook bij de wateroverlast staat bufferzone, zodat ze water kunnen opvangen en ook bijhouden. En dan Laten we het kunnen gebruiken, en ook een andere van iets waar je al gezegd had van gewas rotatie dus er was roteren met hoeveel water aanwezig is. Maar dan is het Natuurlijk ook een kwestie van of boeren dan net zo productief kunnen zijn en net zoveel winst kunnen maken als met het kunstmatige schema dat ze nu.

[INTERVIEWEE]:

Nou we sinds de Tweede Wereldoorlog een systeem in Nederland en ook elders en West-Europa waarin de landbouw leidend is voor waterbeheer en voor lokale omstandigheden in plaats van andersom. Je zou kunnen redeneren van nou, je hebt wel het gebied het bepaalde in hydrologische kenmerken bepaalde natuurwaarde.

Daar past dan een bepaalde vorm van Landbouw, wel en een bepaalde vorm van landbouw niet bij maar Wij zijn andersom gaan doen; van die hoogproductieve landbouw moet in principe overal kunnen en worden gefaciliteerd. Dat leidt wel tot dit soort problemen, dus de boeren die hebben vaak flink geïnvesteerd. Ja, en dan is het, Laten we zeggen, het switchen naar gewasrotatie of gewassen die laat ik zeggen beter met droogte om kan gaan. Ja, dat, Dat is vaak op. Ofwel, het leidt tot productieverlies of dat risico of hogere kosten.

Het kan Alleen maar Als je dan ook een afzetmarkt hebt die die wil betalen voor hem zeggen duurzame groenten en andere landbouwproducten nou, Nederlanders die zijn onvoldoende bereid om dat te doen. Of dat je beloningssystemen hebt waarmee je boeren beloond voor Water vasthouden of hoe weet ik veel wat [onhoorbaar]: diensten rondom landschap, biodiversiteit, milieu, kwaliteit. Je hebt allemaal die groene blauwe diensten. Ze kunnen boeren maatregelen nemen die bijvoorbeeld het ten goede komen aan waterkwaliteit. Alleen dat is op basis van vrijwilligheid en de beloning mag nooit meer zijn dan wat het kost of wat het verlies aan opbrengst.

Dat heeft dan met mededingingswetgeving te maken. Dan moet je als waterschap gaan leren om die boeren mee te krijgen, maar ja dat werkt niet zo goed

[INTERVIEWER]:

Ja dan is het eigenlijk meer een compensatie dan een daadwerkelijke beloning.

[INTERVIEWEE]:

Ja exact, een onkostenvergoeding

[INTERVIEWER]:

Onkostenvergoeding ja precies ja, Dat is niet een hele grote incentive voor de meeste boer ga ik vanuit.

[INTERVIEWEE]:

Nee nou voor sommigen wel te zien van een zekere opbrengst, Maar het is niet nee, niet erg aantrekkelijk.

[INTERVIEWER]:

Ik denk dat we wel willen weten van ja van die strategieën, wie denkt u dan dat er verantwoordelijk is om die te implementeren? Moet dat dan echt vanuit de boeren zelf komen of moet dat dan vanuit de provincie komen van dat zij zeg maar doelstellingen hebben dat ze duurzaamheid willen bereiken en dat zij dan de boeren moeten aanzetten om te implementeren. Maar wie heeft dat verantwoordelijkheid in?

[INTERVIEWEE]:

En nogmaals hoe het nou precies zit daar weet ik niet, maar je hebt nu allemaal van die ja sturings arrangement. Je hebt het Deltaplan agrarisch waterbeheer DAW waarin overheden en de boerenorganisaties vrijwillig samenwerken, ook rondom waterkwaliteit. Daarbinnen zijn ook beloningssystemen, maar dat zijn allemaal kostenvergoedingen en allemaal op basis van vrijwilligheid. Dat is het huidige systeem

Als je echt naar meer duurzame landbouw wil gaan waarbij het niet alleen gaat om duurzaam waterbeheer en waterkwaliteit, maar ook biodiversiteitsherstel en verminderde emissies etc. moet je echt naar een andere aansturing van de landbouwsector

Ik ben van mening dat dat met name de taak is van het ministerie en de Europese Commissie. Die kunnen behoorlijk aan de knoppen draaien, maar dan moet je denk ik ook wel ander naar de landbouw toe gaan kijken. Dan moet je de landbouwgebieden als uitgangspunt nemen en kijk van ja wat, wat kan zo'n gebied opbrengen naast Alleen voedsel en nu, nu is alles gericht op zoveel mogelijk voedsel van daar af te halen, Maar je zou ook kunnen voorstellen dat in bijvoorbeeld veenweidegebieden, met allerlei problemen rondom bodemdaling en emissie van broeikasgassen. Nou door die bodemdaling enorme schade aan infrastructuur en dat allemaal om naar die melkveehouderij in de benen te houden, terwijl ja wat duurzamer zou zijn, is hoog peil beheer in die gebieden, dus minder melkproductie en Misschien ook wel andere teelten.

Maar wel kun je dan meer winnen in termen van biodiversiteit en in termen van de verminderde kosten door het tegengaan van bodemdaling, Maar dat betekent dus wel een andere manier van ook aansturen van de sector en dus ook markten creëren voor zaken die nu laat maar zeggen niet geprijsd zijn, dus waterkwaliteit, biodiversiteit, et cetera.

Dus een heel fundamenteel ander plaatje.

Wat ik eigenlijk wil zeggen, nu is het, nu moet je als waterschap, als provincie, als rijk moet je echt leren hoe je die boer mee kan krijgen om iets te doen wat eigenlijk niet past en wat eigenlijk niet interessant is, terwijl als je naar het systeem gaat waarin je al die prikkels gewoon op orde hebt de boer vanzelf wel volgt

[INTERVIEWER]:

Ja ja, dus Het is beter om echt van bovenaf te beginnen en daar te overtuigen zal ik maar zeggen dat er ja dat er anders wordt gekeken worden naar het landbouw, qua duurzaamheid én dan komen die boeren daar wel in mee, want zij zijn Natuurlijk ook Gewoon vast in dat systeem als een boer wilt veranderen, dan kan die niet zoveel impact hebben op daar heel erg systeem Natuurlijk.

[INTERVIEWEE]:

Het Nationaal Park heeft er natuurlijk ook niet zo heel veel over te zeggen, maar ze kunnen wel met andere het terreinbeheerders een statement maken.

[INTERVIEWER]:

Zij kunnen dan ook duidelijk maken over de andere voordelen die daaruit zouden kunnen komen en Waarom er anders dan landbouw zouden gekeken moet worden.

Ja stichting nationaal park werkt voornamelijk om te lobbyen inderdaad. Die hebben van zichzelf niet zo heel veel invloed.

[REDACTED] ik vroeg me af Als we zo kleinschalig naar de landbouw rond het nationaal park én het nationaal park zelf zouden kijken of er dan specifieke moeilijkheden zijn die daarbij komen kijken qua regering of governance waar wij Misschien specifieke rekening mee zouden moeten houden En die voor zo'n kleinschalige iets makkelijker zouden zijn dan beïnvloeden.

[INTERVIEWEE]:

Ja dan gaat het meer over landscape governance, dus dat gaat over meer proberen. multifunctioneel landgebruik maar hoe ga je dan om met alle strijdige wetten en regelgeving en tegengestelde belangen [REDACTED]

[INTERVIEWER]:

Nee maar opzich Misschien een beetje een algemene uitleg over landscape governance voor het veranderen van land, gebruiken of iets dergelijks zou voor ons ook al aan weg zijn, want Wij zijn allemaal niet echt gespecialiseerd in governance, die track doen we allemaal niet, dus we hebben er niet zo veel mee te maken gehad

[INTERVIEWEE]:

Hè, Ik denk dan Misschien iets anders dan wel wel nuttig is voor jullie. We hebben bijna twee jaar geleden een studie opgeleverd [REDACTED]

[REDACTED]

Ja je kunt binnen het huidige systeem boeren proberen te verleiden om natuurinclusief te gaan werken om hogere waterstanden te stimuleren, maar dan is dat op de basis van vrijwilligheid, dus dan moet je alsnog als nationaal park ook goed investeren in relaties en vertrouwen zodat je de boer langjarig kan helpen

[INTERVIEWER]:

Ja ja, Het is een beetje de mindset ook die daar ons moet veranderen, want nu is het voor boeren Natuurlijk Alleen maar interessant als ze daar of meer winst uit kunnen halen of net zoveel winst, maar anders lijkt het mij dat niet echt Dat ja veel boeren echt geneigd zijn om veranderingen te brengen

[RUNHAAR]:

Ja het gaat niet Alleen om winst, ik bedoel, boeren zijn niet van die rationele actoren die Alleen Maar de kosten batenanalyse maken. Volgens mij is er heel belangrijk probleem dat de meeste boeren gewoon geen totaal

geen perspectief hebben, want Er zijn allerlei problemen en de overheid die verdomt om richting te geven, dus Het is gewoon volstrekt onduidelijk wat er nou van hen wordt Verwacht, en dat leidt tot veel frustratie en boerenprotesten en ook het feit dat Groot deel van de boeren gewoon geen opvolger heeft Omdat ze de dochters en een zoon het gewoon niet zien zitten.

Dus ja, het financiële plaatje is maar eentje één aspect.

[INTERVIEWER]:

Ja dus echt concrete duidelijk maken waar wij naartoe willen of wat wij willen bereiken, is ook belangrijk om iemand te kunnen overtuigen.

[INTERVIEWEE]:

Je kunt, misschien onderscheid maken tussen korte termijn, wat kan nationaal park korte termijn doen? Nou, Dat is ja proberen die boeren mee te krijgen Samen op te trekken richting provincies, waterschappen etcetera en ondertussen lobbyen voor systeemverandering en op lange termijn wil je Natuurlijk eigenlijk toe naar een gebiedsinrichting die veel duurzamer is bij veel minder conflicten hebt die je nu hebt, maar daar heb je gewoon een ander systeem van beleid wet en regelgeving voor nodig en moet de boer ook veel minder afhankelijk zijn van die voedselproductie en van die export

[INTERVIEWER]:

Ja, die hebben Natuurlijk al een beetje over gepraat. Welke knelpunten zie je voor de implementatie van strategieën die de waterproblematiek aanpakken?

[gebrek aan incentive als barrière voor systeemverandering benoemd]:

[RUNHAAR]:

Ja, dus Dat is één, maar je hebt ook bestuurlijk allerlei problemen, dus als dan moet ik weer terugdenken naar de kaderrichtlijn water. Dat project wat we net hebben afgesloten en dan nogmaals. Ik weet niet of dat ook zich direct dan van toepassing is voor jullie onderzoek, maar daar zie je dat Europese kaderrichtlijnen water stellen dat Nederland moet werken naar oppervlaktewateren die in goede ecologische toestand zijn, dus dat heeft te maken met de kwaliteit van het oppervlaktewater. Daar zie je dat de manier hoe het nu hebben georganiseerd is dat waterschappen aan de lat staan, Maar dat die keihard aan lopen tegen beperkingen vanuit bijvoorbeeld landbouw of industrie en die wel vanuit dus het ministerie, de provincies, de landbouwsector zelf, ja, wordt uitsluitend basis van vrijwilligheid meegewerkt. Ja, en dan wordt onvoldoende mee bereikt.

Dus Het is niet Alleen de boer, het is ook gewoon het hele landbouwsysteem

[INTERVIEWER]:

En die waterschappen, hoe zouden die dan meer invloed kunnen hebben? is het dan zorgen dat niet Alleen op vrijwillige basis is of kan dat ook anders?

[RUNHAAR]:

Nou ja Op vrijwillige basis, dat hebben we nu al heel lang geprobeerd en dat heeft gewoon onvoldoende op. Dat geldt voor heel veel problemen in de landbouw; biodiversiteit, stikstof, klimaat. We hebben nu bijna drie jaar een stikstofcrisis en er is echt helemaal niks veranderd in de landbouw. Dan kan er nog bedreigd worden met oke er gaat 30% van de veestapel af, maar dat leidt niet tot wezenlijke veranderingen of iets

[REDACTED] Dat gaat meer over van ja, hoe krijg je nou al die partijen tot actie? Daarbij keek naar een ja systeemverandering in de Nederlandse landbouw. Daar heb ik ook dingen uitgehaald.

Nogmaals, Je moet zelf kijken of dat ook een van toepassing is op jullie specifieke case.

[INTERVIEWER]:

Ja Natuurlijk, maar voor ons is het wel een handig uitgangspunt, zeg maar Omdat wij allemaal niet echt kennis hebben over hoe het werkt met de ministeries en de de overheid enzo. normaal zou het zijn dat wij voor dit traject gemixt zitten bij Mensen die verschillende trajecten doen binnen onze studie, maar wij zijn allemaal van WCE, en dus is het een beetje uitzoeken allemaal hoe het qua governance allemaal werkt

[INTERVIEWEE]:

Nou, wat belangrijkste is, is dat de neuzen een richting op wijzen, en dan is het voor nationaal park en voor boeren kijken van waar kun je mekaar vinden Als het gaat om waterkwaliteit? Welke maatregelen zijn voor beide partijen interessant Zonder dat dat leidt tot afwenteling op weer andere partijen? En, dat leidt Misschien

ook wel tot de andere strategieën dan die jullie hebben geïdentificeerd. Misschien hebben boeren ook hele interessante innovatieve ideeën waar je wellicht nooit nog nooit gedaan heb gedacht.

[INTERVIEWER]:

En stel nu dat iedereen op dezelfde lijn zit en dat is echt kunnen beginnen met implementeren van zo'n strategieën. Hoe zou dat dan gefinancierd worden komt er dan vanuit subsidies of vanuit ja ik weet niet precies wat er nog allemaal is, maar hoe zou dat dan gefinancierd worden én door wie zou dat dan gefinancierd moeten worden?

[INTERVIEWEE]:

Ja nou ja. Via het voedselspoor, via de consument, lijkt me buitengewoon lastig. de nederlandse consument wil minimaal betalen voor voedsel en bovendien gaat 75% of meer de grens over, dus ik denk niet dat de duitse consument gaat betalen voor onze waterkwaliteit. Je zou kunnen voorstellen dat Misschien sommige maatregelen gewoon een investering zijn voor een boer die er gewoon ook uit kunnen. Dus Als je als boer kan investeren in waterbuffering of iets waardoor je in de zomer minder last hebt van droogte, kan dat dan maar zeggen ook gewoon een bedrijfseconomische, interessante investering zijn. Maar Als het gaat ook om kwaliteiten Als het gelinkt is aan maatschappelijke doelen waar de waterschappen en ministerie van I&W en I&V voor staan. Ja, dan zou ik zeggen, dan moet je dat dan via beloningssystemen ondersteunen.

En nogmaals we Geven nu miljarden uit aan op het opruimen van de schade van de landbouw of die die schade is er en dat doen we verder niks. Het probleem is dat dat uitgaven zijn die je ziet, terwijl de berekeningen van het PBL onzichtbaar zijn. Die staan ook niet op een begroting of iets

[INTERVIEWER]:

Nee, Het is Natuurlijk altijd lastig om ook om iets te voorkomen. Als je daar veel voor moet gaan betalen, dan Als je iets voorkomt, dan zie je Natuurlijk het resultaat niet echt heel hard. Dat zijn dus Natuurlijk ook lastig om daar. Veel geld voor te vinden

[INTERVIEWER]:

Dat is bij de gezondheid ook altijd dat verhaal, hè? Je kunt beter investeren in preventie, dan heb je minder medische kosten, ja.

Klinkt allemaal leuk en aardig, maar ja.

[INTERVIEWER]:

Als je geen direct effect is van de investering, dan zijn Mensen niet zo geneigd om veel te investeren.

[INTERVIEWEE]:

Ja Er zijn vaak meerdere partijen bij betrokken, dus dat maakt het qua coördinatie ook lastiger

[INTERVIEWER]:

Ik denk dat het best al wel hebben besproken, dan hebben we Alleen nog of er een tijdsframe is ofzo. Of dat er tippingpoint zijn in Nederland in de landbouw of het klimaat. waar binnen de klimaatadaptieve maatregelen toegepast moeten worden Omdat anders niet meer beter kan worden, zeg maar.

Als dat daar nog genoeg speling in is dat ze daar nog wel even over kunnen discussiëren.

[INTERVIEWEE]:

Dat het ecosysteem euh, ja dan ja, dan moet je specificeren welk deel welk systeem precies en in dit moet je denken aan een ecooloog vragen, dat kan ik niet beantwoorden.

Interview 3

[INTERVIEWER]:

Bent u zelf ook bekend met de blauwe agenda?

[INTERVIEWEE]:

Ja, in zijn algemeenheid wel.

[INTERVIEWER]:

Wel ja oké, ja dat is wat wij gebruiken ook als een beetje uitgangspunt voor dit project, in ieder geval voor de academische basis, werd door onze cliënt ook aangeraden om vanuit daar verder te kijken naar de problemen met implementatie bijvoorbeeld. En uit de Blauwe Agenda hebben ook een aantal strategieën gehaald die het landschap klimaatadaptiever zou kunnen maken.

Dus dan is aan u de vraag welke van de volgende strategieën u denkt dat het meest actief zouden zijn of ze geaccepteerd zouden worden door bepaalde stakeholders in het gebied, denkt u?

[INTERVIEWEE]:

Ja, kijk, als je het over de Utrechtse Heuvelrug hebt, dan heb je het over... Volgens mij is dat een probleem met water eerder te weinig dan te veel, dus het gaat wel om droogte en droogte bestrijding. Ja, in grote delen van het gebied is natuurlijk de water grondwaterstand meer dan 2 m beneden maaiveld en ja, ook als je kijkt naar het droge zomers.

Ik zag bij jullie wel een aantal dingen, zoals sprinkling of surface water wel ja, dat is eerder dan weer een verspilling van water, want het verdampt natuurlijk gelijk weer.

[INTERVIEWER]:

Ja vooral op de Utrechtse Heuvelrug zelf is droogte een probleem heb ik gelezen, maar we kijken ook naar de flanken en de voet van Utrechtse Heuvelrug en in de winter zou daar ook wel waterlogging zijn, dus heel veel water juist. Want het probleem is inderdaad droogte, maar dat komt voornamelijk voor op het Plateau, hoger gelegen deel, en daar is een zandgrond waar het water heel snel door infiltreert en is de vegetatie eigenlijk niet speciaal afhankelijk van grondwater, maar van regenwater. Als je dan inderdaad naar de flanken invloed kijkt, dan is daar vaak een overschot aan water

[INTERVIEWEE]:

Ja, maar kijk, Dat is dus kwelwater, dus je hebt eigenlijk infiltratiegebieden op de Heuvelrug.

Daar heb je dus een zoetwaterberg, zou je kunnen zeggen, die een druk veroorzaakt en dat je dan aan de flanken dus kwelwater uittreding krijgt. Ja, want jullie opdrachtgever is toch het nationaal park?

[INTERVIEWER]:

Ja, precies.

[INTERVIEWEE]:

Als Nationale parken zou je je bij uitstek moeten realiseren dat dat uittredend kwelwater geen last is, maar een lust. Dat is het resultaat van die geomorfologische context daar. Kijk, kijk ook verder naar het noorden heb je natuurlijk het Gooi. Dat is eigenlijk gewoon hetzelfde. Voortzetting van Utrechtse Heuvelrug. En daar hebben ze natuurlijk ontzettend best gedaan de afgelopen tientallen jaren om de drinkwaterwinning in het Gooi terug te brengen om. Afvoer van regenwater via riool af te koppelen, zodat je weer meer infiltratie van regenwater krijgt. Vooral het oppervlak niet te laten toenemen, allemaal om die kwel in die aangrenzende gebieden weer op te krikken. Zeg maar.

[INTERVIEWER]:

Ja, het is natuurlijk altijd heel belangrijk voor de natte natuur. Dat stond inderdaad ook in de blauwe agenda onder andere. Echter voor de landbouw was volgens mij voornamelijk het probleem dat de kwaliteit vermindert iets dergelijks.

[INTERVIEWEE]:

Ja ja, dat klopt, dus je krijgt dan een conflict tussen zeg maar land gebruikers die baat hebben bij droge land en een land gebruikers die baat hebben bij een ander land en dat is de landbouw is dan één van de eerste. Want die willen zo vroeg mogelijk in het seizoen het land op. Dat het begaanbaar is en precies ook wat je zegt. Kijk natte condities leiden tot een koeler klimaat, dus minder snel groeien. Vooral In het voorjaar. Ja, Je kunt ook wel krijgen wat je zeggen, waterlogging dat je 's zomers opeens toch weer noodsituaties krijgt waardoor

gewassen gaan verrotten. Ja, wat is dan het probleem? Probleem is eigenlijk dat je de meerdere landgebruiksfuncties hebt die met elkaar conflicteren.

[INTERVIEWER]:

Ja precies. Inderdaad en dan is dus vanuit het nationaal park aan ons de vraag ook van hoe implementeren we dan op een bepaalde combinatie van deze maatregelen om uiteindelijk tot een specifieke strategie te komen? Ja, want u had het ook over bij het Naardermeer, bij het Gooi, dat daar ook waterwinning is. Dat is in de Utrechtse Heuvelrug ook het geval met Vitens. Ziet u het dan ook echt als oplossing dat dat verminderd wordt? Of denkt u dat dat niet zo veel uit zou maken, of...?

[INTERVIEWEE]:

Vitens is al naar oeverinfiltratie overgestapt, dus net als waterleidingbedrijf Noord Holland Pwn is in het Gooi, dat ze die grondwatervoorraden eerder als strategische reserve zien. Het is natuurlijk goede kwaliteit. Ook als er bijvoorbeeld iets met contant contaminatie met een kernramp of sowieso gebeuren dat je bijvoorbeeld wat... of met een lozing in de Rijn of de Maas en we tijdelijk geen water kunnen winnen als oppervlaktewater en volgend jaar in IJsselmeer is natuurlijk uiteindelijk ook het einde van de IJssel, waar veel Rijnwater in terecht komt. Dat en in de Biesbosch wordt maaswater gewonnen, dus soms worden die winningen tijdelijk stilgelegd omdat het de kwaliteit van het water te slecht is. En dan stappen ze over, of is het prettig om over te kunnen stappen op grondwaterwinning, maar in principe winnen ze al steeds meer oppervlaktewater zoals bijvoorbeeld ook bij de langbroekerwetering. Daar is het gebied grenzend aan de Utrechtse Heuvelrug. Daar hebben ze dan oever infiltratie, dus dan infiltreren ze water in de oever, dus gewoon een stukje uit de oever, zeg maar zo enkele tientallen meters, dus geloof ik maar en dan winnen ze dat het eindje verder ook weer terug en dan heb je gewoon een passage door de ondergrond afgelegd en dan heb je dat water dus redelijk gezuiverd en dat ze dat als alternatief hebben geïmplementeerd voor grondwaterwinning op de Heuvelrug.

[INTERVIEWER]:

Zodat het niet uit die uit die uit die aquifer wordt gehaald, zeg maar uit het uit reserve.

[INTERVIEWEE]:

Ja, die aquifer dan inderdaad eigenlijk probeert ze te houden zoals die is.

[INTERVIEWER]:

Ja precies.

[INTERVIEWEE]:

Oké, ja, dus wat jullie zeggen, kijk met die landbouw, kijk, als jullie opdracht is van: Hoe kun je die functies combineren op een zo slim mogelijke manier? Ja, dan zul je moeten kijken naar een ruimtelijke constellatie waarbij landgebruik wat baat heeft bij wat drogere omstandigheden, ja, niet conflicteert bij die natuurgebieden, wat natter is dus ja. Het is in sommige gevallen niet mogelijk in andere gevallen kun je bijvoorbeeld hydrologische bufferzone rond het natuurgebied leggen. Dat je langzaam, zou het peil dat je hebt lager worden richting landbouwgebied, maar niet dat dat aan elkaar grenzen dat dat echt 1 meter verschil is of zo, dan loopt ze natuurgebied steeds leeg en bovendien die kwel uit de Heuvelrug. Die gaat dan met name in dat type gedraineerde landbouwgebied omhoogkomen, omdat daar het heel druk kleiner is. Het is gewoon natuurkunde.

Dus ja bufferzones. Kijk, Ik weet niet of jullie naar verdamping kijken is natuurlijk ook wel die bossen op de Heuvelrug die verdampen vrij veel. Ik geloof dat er ook wel een plannen zijn om bepaalde naaldbos te kappen en daar weer proberen zoals heidevegetatie terug te krijgen, waardoor ook de verdamping beperkt wordt

[INTERVIEWER]:

Dat hebben wij ook gelezen inderdaad of eventueel loofbomen, want blijkbaar past dat ook misschien beter bij het klimaat daar of iets dergelijks.

[INTERVIEWEE]:

Ja ja ja en loofbomen verdampen geloof ik toch door het jaar heen minder omdat ze maar een deel van het jaar bladeren hebben.

[INTERVIEWER]:

Ja, en voor de biodiversiteit was het ook beter, geloof ik. Dus dat heeft ook wel meerdere voordelen.

[INTERVIEWEE]:

Ja, Maar het blijft een lastige hoor als ik ook zo jullie vragen zie. Vind ik het wel lastige opdracht.

[INTERVIEWER]:

Het is inderdaad erg lastig ook, zeker omdat je natuurlijk tegenwerkende stakeholders hebt. Want Je moet niet. Ja, Het is niet alleen van belang om te kijken wat geofysisch gewoon werkt, maar ook natuurlijk wat de belangen van alle stakeholders zoals de boeren zijn. En dat, ja, dat is moeilijk om daar een algemeen advies over te geven. Aangezien het dus zo veel specifieke variaties zijn in het gebied zelf ook. En waar we deze maatregelen allemaal toepassen. Dat is dan wel ook echt een moeilijke vraag en vroegen ons af of u hier dan nog iets bij ziet wat ja of hier nog iets aan het toevoegen heeft aan deze lijst van onder vraag 3.

[INTERVIEWEE]:

Ja, Ik denk dat ze allemaal op bepaalde plekken nut kunnen hebben. [REDACTED]

[REDACTED] Die heeft hij dus geen vorig jaar beziggehouden met zeg maar droogte maatregelen voor HDSR die heeft daar stagegelopen bij het hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden nou dat is natuurlijk ook het hoogheemraadschap waar een groot deel van jullie gebied onder valt.

[INTERVIEWER]:

Klopt, ja

[INTERVIEWEE]:

En, zij heeft gekeken dat of in het buitenland vaak toch hele andere maatregelen gesuggereerd worden of geïmplementeerd zijn die in Nederland niet zo bekend zijn, dat kan misschien wel een goede bron zijn voor jullie om verder te kijken. Dat zal ik dadelijk even opsturen.

[INTERVIEWER]:

Fijn, ja, helemaal goed, dank u wel.

[INTERVIEWEE]:

Maar het is niet zo dat ik dat ik deze lijst zie dat ik dan direct zie van 'oh, dit ontbreekt of dat ontbreekt'.

[INTERVIEWER]:

Nee precies is ook lastig natuurlijk. Maar fijn dat u in ieder geval denkt dat wel effectieve maatregelen zijn als ze inderdaad op de juiste manier geïmplementeerd worden op de juiste locatie. En qua combinaties, denkt u dat dat ook wat extra effectiviteit kan brengen? Qua combineren van implementatie van bijvoorbeeld droogte, maar ook waterlogging.

[INTERVIEWEE]:

Ja, kijk wat hier wel ontbreekt bij dat jullie het nu hebben we over beregenen met oppervlakte of grondwater. Ik denk dat beregenen sowieso niet zo'n goed idee is, want als je beregent verdampt er gelijk zoveel dus berekenen is in zijn algemeenheid minder effectief als je ergens droogte wil bestrijden. Dan zou ik eerder zeggen infiltreren van oppervlakte en grondwater een beetje analoog aan wat ik net uitlegde over die winningen. Je kunt natuurlijk ook gewoon via een bepaald irrigatiestelsel eigenlijk in de grond oppervlaktewater inbrengen, waardoor je in een droogteperiodes dat kunt aanvullen.

[INTERVIEWER]:

Met infiltratiezones.

[INTERVIEWEE]:

Je kijk met dat besproeien, ja, 90% van de water verdampt gelijk is allemaal weer weg.

[INTERVIEWER]:

Ja, dat is zonde natuurlijk. Hmmm ja en wie is dan in uw optiek verantwoordelijk voor de implementatie van dit soort strategieën? Ik weet niet of U daar eerder een keer mee te maken heeft gehad in uw vakgebied. Ja zijn dan bijvoorbeeld waterschappen, of zijn dat?

[INTERVIEWEE]:

Nou ja. Kijk, hoogheemraadschap heeft als taak, dit is eigenlijk een soort waterschap, En kijk, sommige vinden die van die organisaties die heb je over heel Nederland, dat zijn de waterschappen of hoogheemwaterschappen. Eigenlijk is het verschil, geloof ik dat een hoogheemwaterschap ook al wat meer ecologie en waterkwaliteit in hun dingen hebben, maar eigenlijk is het gewoon de naam doet er niet zoveel toe, Maar het waterbeheer in Nederland is gedelegeerd aan de waterschappen. In dit geval is dat HDSR, hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden, en die zijn verantwoordelijk om het zo te managen dat mensen er geen last van hebben en dat bepaalde doelen gehaald worden.

En ja dus, als er ergens schade is aan landbouwgewassen door te veel nattigheid en het blijkt dat het hoogheemraadschap stuurtjes open moeten zetten en dat niet heeft gedaan, dus er zijn ook niet voor niks natuurlijk waterpeilen gedefinieerd, vrij nauwkeurig op de centimeter bijna en daar moeten zij voor zorgen dat ze die waterpeilen, handhaven. En als aantoonbaar is dat ze niet hebben gedaan, dan kun je een claimen schade bij hun indienen.

[INTERVIEWER]:

Ja precies. En wordt dat gefinancierd door de provincie, de gemeentes, de Waterschappen zelf misschien?

[INTERVIEWEE]:

Ja, want kijk, iedere burger betaalt waterschapsbelasting of ja, een aantal van die dingen, dus rioolbelasting en dat gaat dus naar het waterschap. Zijn vrij rijke organisaties vaak hoor, dus die draaien toch voor een groot deel op belastinggelden en die belastinggelden moeten natuurlijk wel aangewend worden voor de Gemeenschap.

[INTERVIEWER]:

Ja precies, dus iemand zou dan naar de gemeente toe gaan, mocht er zo'n probleem voorkomen en dan wordt er met het waterschap gecommuniceerd. Dit is dan de gang van zaken als ik het goed begrijp.

[INTERVIEWEE]:

Ja ja inderdaad kijk. Gemeentes stellen zich meestal op het punt dat je moet kunnen aantonen dat de schade niet door jouzelf voorkomen had kunnen worden door betere maatregelen op jouw terrein te nemen, want als dat zo is dan is die schade natuurlijk voor je eigen rekening. Maar als je kunt aantonen dat dat van water van buiten jouw gebied, van elders is, dan heb je een terechte claim.

[INTERVIEWER]:

Ja precies. Dus de waterschappen moeten zowel zorgen dat de waterstand in orde is. Zoals beloofd, moeten ze dat ook monitoren of onderhouden? Lijkt me wel.

[INTERVIEWEE]:

Ja precies. En dat hebben ze dan via allerlei regels ook gedaan, dus bijvoorbeeld iedere landeigenaar weer die sloten op zijn land heeft of grenzend aan zijn land, die moet die sloten schonen. En dan komt het waterschap komt dat schouwen. En bijvoorbeeld, Ja, ik woon hier zelf ook nog een sloot, dan gaan ze 1 oktober komen ze gewoon langsgelopen. Als je je sloot niet geschoond hebt, dan krijg je een waarschuwing. Als je dan twee weken daarna niet geschoond is, krijg je een boete. Dus de waterschappen hebben ook de bevoegdheid om te handhaven. Om zich in staat te stellen om het water te reguleren. Als dus inderdaad die landeigenaar die sloten maar dicht laat groeien en verwaarlozen, dan mag het waterschap, daar dus weer tegen optreden, want uiteindelijk is het hun verantwoordelijkheid dat het water afgevoerd wordt.

[INTERVIEWER]:

Ja precies. Ja dus ze delegeren ook wel een deel aan de landeigenaren qua maatregelen die moeten worden doorgevoerd of in dingen die moet worden onderhouden.

[INTERVIEWEE]:

Ja, Dat is eigenlijk allemaal wettelijk vastgelegd. Kijk, het kan ook zijn dat de provincie, dus ik zit ben geen... Gaan jullie ook nog iemand als Karel Dieperik interviewen ofzo, een maatschappijwetenschapper? Maar ik ben natuurlijk een ecooloog, maar in mijn ogen is het dus waterschap in dit geval het hoogheemraadschap of wellicht de provincie die hier de het bevoegd gezag over is.

[INTERVIEWER]:

Ja eigenlijk een soortgelijke vraag dan, welke knelpunten ziet u voor de implementatie van de strategieën die de waterproblematiek aanpakken en duurzame natuur bevorderen? Ja, dus dat is eigenlijk een soortgelijke vraag, van wie is het moeilijkst nou om hier samen te werken? Maar dat is meer eigenlijk uit ervaring, dus Ik weet niet of dat heel toepasbaar is, of U daar enige ervaring mee heeft?

[INTERVIEWEE]:

Ja, kijk, je ziet In het algemeen natuurlijk, dat zal in jullie gebied ongetwijfeld ook zo zijn, de tegenstelling tussen natuur en landbouw.

[INTERVIEWER]:

Ja precies.

[INTERVIEWEE]:

Dus de strategie zou moeten zijn, volgens mij dat je ook boeren compenseert voor schade. Het bedrijfsmodel is natuurlijk in Nederland van een boer probeert optimaal te produceren en zo haalt hij zijn inkomsten binnen. Terwijl dat heel vaak conflicteert met andere belangen, zoals bijvoorbeeld natuur en het kan ook via water gaan. Dus dat ja, dat bekend ook die dingen van in de zomer. Dan hebben boeren het recht om te beregenen. En, dat hebben ze nou eenmaal ooit gekregen. En nou, dat gebruiken ze dan. Vervolgens wordt er dus een hele hoop water verkwanseld in de droge periode, terwijl je ook wat droogte resistente gewassen zou kunnen produceren of in het andere geval wat gewassen die wat meer op natte bodems kunnen. Maar dan zegt die boer natuurlijk terecht, 'ja, als het minder opbrengt, dan gaat dat ten koste van mijn portemonnee'. Dus ik vind dat we veel genereuzer compensatie moet geven voor, dus bijvoorbeeld boeren die andere gewassen die minder opbrengen op natte gronden, dat ze dan gecompenseerd worden. En dan heb je dus ja, dat kost ons dan geld, de belastingbetaler, maar aan de andere kant heb je dan je natuurwinst gerealiseerd.

Ik was ook laatst, bijvoorbeeld was ik in het Groene Hart, was ik op een boerenbedrijf veldwerk aan het doen en iemand die had dus hele mooie slootkant. Die had echt een mooie sloot. Nou, vergeleken bij die andere boeren, allemaal bloemen enz.. En toen had ik het erover, maakte een compliment. En toen zei hij, 'ja inderdaad, dat vind ik ook heel fijn enz.. Dat is allemaal hobby hoor'. Ik zeg hobby? Maar daar kun je toch compensatie voor krijgen? Daar zijn toch subsidieregelingen voor? Ja, zegt hij, weet je hoeveel ik daarvoor krijg?

Nu moeten jullie ze raden wat die man kreeg voor een 1 km sloot dan 1 m niet te maaien, zeg maar uit de rand en die bloemen te laten staan dat er meer insecten hoeveel die daarvoor kreeg. Wat zouden jullie nou redelijk vinden? Wat voor bedrag?

[INTERVIEWER]:

Ja. Nou, Als ik zou mogen schatten, nou niet wat ik redelijk vind, maar als ik de realistische schatting zou mogen doen, dan zou het € 200 zijn.

[INTERVIEWEE]:

Ja hij kreeg € 70 per kilometer. Ik heb dus echt zoiets van, ik denk ja, dat zou echt € 1 per meter moeten zijn. Dat zou echt gewoon € 1.000 per kilometer moeten zijn. De winst van al die insecten die bloemen, die biodiversiteit die toeneemt.

[INTERVIEWER]:

Ja precies.

[INTERVIEWEE]:

Ja dat kan helemaal niet uit voor die man. Het is inderdaad gewoon, er is geen financiële incentive om te denken 'oké ik offer een strook langs alle sloten op van een meter, dan mest ik niet dan maai ik wat later, dan gaat het om die bloemen en zo'. Maar dat is ook een deel een inkomstenpost. Nee € 70. In zijn geval was het geloof ik voor zijn hele land. Dat was het dan iets van een paar € 100 per jaar?

Nou dat. Ik vind dat dus een illustratie voor genereuzere compensatie. Als je boeren zover wil krijgen dat ze rekening houden, en in jullie geval gaat het gewoon natheid en droogheid, en dus opbrengstverlies. Dan moet je ze een bron van inkomsten geven en dat zou wel ook iets kunnen zijn wat je in je analyse meeneemt.

In plaats van dat je allerlei hydrologische kunst- en vliegwerk gaat uithalen om die boeren per se droog te houden, hè? Niet te nat en ondertussen die natuur wel nat. Dus ergens moet je ook soms concluderen, van ja als je dat soort landsgebruiksfuncties naast elkaar hebt, dan kun je niet alles tevredenstellen en dan moet je dus gaan kijken naar je doelen. Als jullie opdrachtgever van Utrechts landschap is, dan zullen die zich daar ook hard moeten maken voor wijzigingen in een gebied die ook financiële consequenties hebben. Dan zal ook zo'n waterschap daarin moeten investeren of misschien een nationaal park of provincie of via een nationale regeling.

[INTERVIEWER]:

Ja, dat komt natuurlijk uiteindelijk allemaal ten goede aan het hele gebied, dus inderdaad boeren die eventueel van gewassen wisselen of crop rotatie. Dat is gewoon, ja, in the long run is dat wel beter eigenlijk voor iedereen, mits ze inderdaad fatsoenlijk gecompenseerd worden en dat is zeker een probleem dat nu bestaat.

Voor de natte natuur in dat gebied, want het is nu voornamelijk zo dat de flanken en de voet redelijk landbouw gedomineerd zijn, als ik het goed heb. Hoe ziet u daar plaats voor natuur in, want dus inderdaad, het is wel

een gebied waar veel waardevolle natuur zou kunnen groeien, zeker vanwege die kuil wateren. Hoe ziet u dat voor zich is? Dat meer natuur inclusieve landbouw of ziet u meer een soort van land sharing approach? Of een uitbreiding van het natuurgebied zelf ten koste van ...? Het zijn allemaal overwegingen, maar ik ben benieuwd hoe u daarin staat eventueel.

[INTERVIEWEER]:

Ik denk dat je met natuur inclusieve landbouw al een heel eind komt. Kijk, Als je kijkt naar hoe veel gebieden langs stuwwallen zoals Gooi en de Utrechtse Heuvelrug en ook in Noord-Nederland, in Drenthe enz. hoe die erbij lagen. Nou laat ik zeggen, 50 jaar geleden voor het grote kavelingen en dergelijke. Dan zie je dat, alhoewel daar boeren gebruik van maakten werd er gewoon geoogst en daar stonden koeien. En kijk als je lichtere rassen gaat beweiden of schapen en dergelijke, dan kun je daar wat natter maken. Als je wat minder vaak maait of later maait, dan heb je ook veel meer weidevogels en insecten en dergelijke. Wat ik net beschreef met die kruidenrijke randen weet je wel. Dus toen zijn er eigenlijk allerlei opties in principe waarin landbouw en veeteelt bedreven wordt, om dat toch zodanig te maken dat het natuurvriendelijker is en dat daar veel meer biodiversiteit is, dus het hoeft niet allemaal te zijn, ... Maar dat kost dus geld, hè? Dan moet je die boer dus via subsidie rekeningen compenseren, dus het hoeft van mij niet allemaal terug naar de natuur en dat zo'n boer helemaal ophoudt.

Nee, hoewel op sommige plekken, maar dat is dus meer het finetunen op sommige plekken waar bijvoorbeeld echt de ondergrond zodanig is dat bijvoorbeeld geen klei is dat die kwel daar echt de grond uit giert. Als je daar dan zegt van ja, dat zou dan waarschijnlijk wel echt iets zijn om wel echt een veenvormende natuur te maken die heel nat is, dat je een soort moeras krijgt, maar dat is dus maatwerk: waar je precies wat doet, Maar ik denk dat je natuur gecombineerd in een soort mozaïek met natuurvriendelijke landbouw, dat dat zeker en ook voor recreanten mooi en zo. Als het allemaal moeras wordt, ja je kent, de Nederlanders vinden het gewoon ook leuk om door weidegebieden, koe In de wei, te fietsen. En er zitten ook het soort cultuurhistorische elementen aan die landschappen, dus moet je behouden.

[INTERVIEWER]:

Ja, dat geeft ook meer intrinsieke waarde, denk ik inderdaad. Maar ja, de vraag blijft dan altijd wel van, waar ligt dan die verantwoordelijkheid? Inderdaad, want bijvoorbeeld voor natuur inclusieve landbouw ligt die verantwoordelijkheid bij de boer? Of kan dat eigenlijk pas wanneer daar fatsoenlijk voor gecompenseerd wordt? Of ja, wie zet dan die eerste stap als het ware?

[INTERVIEWEER]:

Ja, dat zal, dat zal toch de overheid moeten zijn, hè? Want wat je nu dus met dat stikstof verhaal ziet. Het schijnt dat 25 miljard is gereserveerd om daar wat aan te doen. En dus ook om die landbouw te hervormen. Ja, dat zijn natuurlijk wel, bedragen die we eerder niet gezien hebben. Dus in die zin ben ik ook een redelijk hoopvol dat. Maar ja, dat is wel primair een overheidstaak hoor.

[INTERVIEWER]:

Ja precies. Even zien dan de laatste vraag. Ja dus in wat voor tijdframe moeten dan die deze maatregelen volgens u worden toegepast? Ja, zodat het niet te laat is voordat het landschap al helemaal veranderd is dat die maatregelen eigenlijk niet meer van toepassing zijn. Kunt u daar iets over zeggen?

[INTERVIEWEER]:

Ja, Dit is een hele interessante vraag. Kijk, uit alles blijkt dat de natuur veerkrachtiger is dan je aanvankelijk denkt.

[INTERVIEWER]:

Ja ja.

[INTERVIEWEER]:

En ik ben natuurlijk een ecooloog, maar ook een milieu wetenschapper. En ja, wij moeten natuurlijk een beetje optimistisch blijven, dus ik heb wel vrienden en collega's die heel erg van het donkergroen zijn. Zeg maar dat van alles moet wijken voor de natuur.

Ik heb toch gevoel dat, natuurlijk hoe langer je wacht, hoe meer verdwenen is en wat er eenmaal in een bepaalde plek verdwenen is. Dat krijg je minder makkelijk terug dan als het er nog staat, hè? We kennen allemaal de eiland theorieën, hoe dat is met dispersie van soorten en zo. Zou dus hoe eerder hoe beter, maar ik kan niet zeggen van ja als het niet binnen 10 jaar gerealiseerd is, dat hoeft het ook niet meer.

[INTERVIEWER]:

Nee precies.

[INTERVIEWEE]:

Dus ja, zo snel mogelijk, maar het is niet zo dat er ergens een kantelpunt is ofzo, want dat is... Kijk, dat blijkt toch in, als je naar ecohydrologie en natte ecosystemen kijkt en zeg maar een ecosysteem relatie tot bodem en water. Die veerkracht is ook soms verrassend groot, en dat je in gebieden waar het gewoon hopeloos was tijdenlang, en er wordt iets gedaan en na een paar jaar verbaas je je over wat er allemaal in staat.

[INTERVIEWER]:

Ja precies. Want er wordt natuurlijk vanuit de Blauwe Agenda is volgens mij 2050 (?) worden natuurlijk allemaal van die deadlines gesteld om maar iets op papier te krijgen, denk ik ook.

[INTERVIEWEE]:

Ja, als ik jou hoor zeggen 2050 vind ik dat wel heel erg ver vooruit geschoven. Dit is namelijk nog 28 jaar, hè? Dan zeg ik nou kan dat niet wat ambitieuzer?

[INTERVIEWER]:

Hahaha dat zou ik ook wel mooi vinden. Maar ja, duidelijk vind ik.

Ik hoop ook inderdaad dat, ja weet niet door middel van goede communicatie met landeigenaren en binnen de Utrechtse Heuvelrug dat verbetering ook wel mogelijk is.

[INTERVIEWEE]:

Ja, ik denk wel dat het natuurlijk een goede ontwikkeling is dat het nu nationaal park is. Het is een belangrijk gebied, ook voor recreanten en mensen die het landschap willen beleven, ligt natuurlijk vlakbij Utrecht.

[INTERVIEWER]:

Ja zeker.

[INTERVIEWEE]:

Het zijn schitterende overgangen van een stuwwal, ook die heideterreinen, soms ook nog van die vennen en zo kleine hoogveentjes op ondoorlatende plekken. En dan zeg maar, die gradiënten naar het lageregelegen rivierenlandschap. Ja, Dat is natuurlijk zo fantastisch mooi. Dus het is wel een landschap wat je moet koesteren en wat heel goed is dat dan nu ambities worden gesteld.

[INTERVIEWER]:

Ja ja zeker. Ja Ik hoop dat het dat we daar een beetje een steentje aan kunnen bijdragen dan.

[INTERVIEWEE]:

Ja, ja zou mooi zijn.

[REDACTED]

[INTERVIEWER]:

Yes, dat gaan we zeker doen zeker doen.

[INTERVIEWEE]:

[REDACTED]

[INTERVIEWER]:

Ja, dat zou top zijn. Heel fijn. Tot slot, is er dan nog iets wat u zelf wilt toevoegen?

[INTERVIEWEE]:

Nou, Ik heb vrij veel zitten kletsen, maar ja jullie veel succes gewenst.

[INTERVIEWER]:

Ja wat gezellig, ja, dank voor je informatie. Ik denk dat we hier zeker wel heel eind mee kunnen opschieten zo.

[INTERVIEWEE]:

Nou succes met jullie project hè.

[INTERVIEWER]:

Dankuwel, fijne dag nog.

Interview 4

[INTERVIEWER]:

Ja, zou je om te beginnen wat over jezelf kunnen vertellen en je rol binnen [REDACTED]

[INTERVIEWEE 4]:

Vinden jullie het goed dat we nog eventjes het kader van het interview even doen? Want jullie zijn studenten en derdejaars zijn jullie, hè?

[INTERVIEWER]:

Ja klopt.

[INTERVIEWEE 4]:

Hoe groot is dit onderzoek?

[INTERVIEWER]:

Nou, we zijn dus studenten Global Sustainability Science, dat is een bachelor aan de Universiteit Utrecht en door een course, een vak, dat is dus ook het consultancy project, heet het, en daarbij zijn we toegewezen aan Stichting Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug en zij hebben met als doel van het consult, om ons in te schakelen om advies te krijgen over hoe je klimaat adaptieve strategieën implementeert. Dus het gaat ook niet zozeer over onderzoek doen naar wat voor soort maatregelen helpen in dit soort gevallen, maar meer hoe je die maatregelen, zeg maar, een soort van strategie kan ontwikkelen voor Utrechtse Heuvelrug toegepast en dat heeft betrekking op wel echt alle stakeholders. Alle mensen die over organisatie een aandeel inhouden. Dus dat gaat voor waterschappen, dus tot de gemeente, en tot de boerenorganisaties en tot het Nationaal Park Utrechtse Heuvelrug zelf.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, ik weet wel welke jullie bedoelen. En, hoe groot is jullie onderzoek? Zijn jullie met veel studenten of met een paar en hoe lang duurt jullie onderzoek?

[INTERVIEWER]:

Ja, We zijn met z'n zevenen in totaal. En het duurt een periode ongeveer, dat is ruim twee maanden, dus we zijn nu ongeveer op de helft

[INTERVIEWEE 4]:

En jullie gaan besteden dan fulltime aan dit onderwerp?

[INTERVIEWER]:

Ja, de meeste van ons hebben nog wel een vak dat we daarnaast volgen, maar het is wel, ja ja wel, fulltime mijn bezigheid eigenlijk. Hij is wel echt een van de drukker vakken die we hebben. Ja, interessant om het een keertje in de praktijk mee te maken. Ook zeker Als je kijkt hoeveel universitaire bachelors alleen maar over theorie gaan. Is toch wel fijn, vind ik. Ja, zou je dan eens wat over jezelf kunnen vertellen en die rol binnen [REDACTED]

[INTERVIEWEE 4]:

Ik ben beleidsmedewerker water in klimaatadaptatie. Dat ik me bezighoud met beleidsplannen op het gebied van water. Vroeger was het vooral water en riolering en de komende tijd is het vooral water en klimaatadaptatie. In de afgelopen periode zijn we bezig geweest met de regio in samenwerkingsverband om een regionale rotatie strategie vast te stellen.

[INTERVIEWER]:

Dus jullie hebben eigenlijk ons werk al gedaan?

[INTERVIEWEE 4]:

Dat was niet op het grondgebied van Utrechtse Heuvelrug, maar In het beheergebied van Van Hoogheemraadschap de Stichtse Rijnlanden. Daar hebben we een Samen met [REDACTED] hebben we regionale adaptatie strategie vastgesteld, maar die is dus voor een ander gebied dan Utrechtse heuvelrug. En [REDACTED] hebben we de afgelopen periode die geconcretiseerd voor [REDACTED] en hebben we een lokale adaptatie strategie vastgesteld. En, dat was echt een beleidsmatig stuk. En, daarbij hebben we rekening gehouden met die regionale adaptatie strategie, en ook de blauwe agenda, dat kennen jullie denk ik helemaal?

[INTERVIEWER]:

Ja, ja, dat zijn daar zijn we bekend mee inderdaad, Dat is ook eigenlijk onze grote uitgangspunt voor dit onderzoek. Daar worden dus die mogelijke klimaatadaptie strategieën in beschreven. Onze opdrachtgever heeft dus eigenlijk gezegd, van ja, kijk goed naar die blauwe agenda. Ga vanuit daar werken.

[INTERVIEWEE 4]:

Wat ik heb gedaan is om die regionale rotatie strategie en die ingrediënten van die blauwe Agenda, plus onze eigen beleidsdoelen een beetje samengevoegd tot een lokale adaptatie strategie.

[INTERVIEWER]:

Oke, interessant. is die is ook gepubliceerd ergens?

[INTERVIEWEE 4]:

Nou ja, Hij is nog niet helemaal af. Er moeten nog wat aanpassingen gedaan worden, hij is dus nog niet officieel.

[INTERVIEWER]:

Ja, Dat is echt wel een soort gelijk aan wat wij doen. Oké nou, Wij hebben dus tot nu toe in ons project een aantal strategieën geïdentificeerd, voornamelijk uit de blauwe agenda en wij zijn benieuwd naar uw mening over hoedanig effectief deze maatregelen zouden kunnen zijn. We hebben ze opgedeeld in droogte maatregelen en wateroverlast maatregelen. Kunt u Misschien hier wat over vertellen? Bijvoorbeeld over het beregenen.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja bij die droogte, hè? Bij die eerste van beregenen met water of water. Dat speelt vooral voor de agrarische sector. Neem ik aan?

[INTERVIEWER]:

Ja klopt.

[INTERVIEWEE 4]:

Uit het onderzoek van de blauwe agenda bleek dat hij niet het meest effectief was, maar wel een belangrijke denk ik, maar die volgende? Infiltratie van het regenwater. Dat is wel een hele belangrijke voor ons. Want de Utrechtse Heuvelrug heeft dorpen op de flanken van de Heuvelrug en Als het hard regent, dan zie je dat het regenwater van die jeugd nog die dorp in stroomt en dat het de afgelopen periode vooral In de dorpen die op de steile hellingen lagen. Daar is echt behoorlijke wateroverlast geweest. En tegelijkertijd In de afgelopen periode met al die droge zomers en weer bleek heel erg de verdroging, dus Dat is zowel bij ons inwoners als bij onze gemeenteraad heel erg op de agenda komen te staan. We moeten iets enerzijds met die verdroging, anderzijds met het voorkomen van die wateroverlast en dus dat infiltreren van regenwater dat is een oplossing voor zowel het de wateroverlast In het In de dorpen als ja voor de verdroging en Het water vasthouden.

[INTERVIEWER]:

Wij hebben het ook inderdaad geïdentificeerd als een van de belangrijkste. Ons project is in principe opgedeeld in een deel over landbouw, dus de agrarische deel van Utrechtse Heuvelrug en natuur. Dus zeg maar op de heuvelig, niet zozeer naar flank. En infiltratie van regenwater heeft Natuurlijk. Ja, dat kan Natuurlijk enorm helpen bij de agrarische sector, Maar het is interessant om te horen dat het ook effect heeft op de dorpen op de flanken hebben.

[INTERVIEWEE 4]:

Het is juist nou kijk, bij ons is het juist belangrijk dat dat regenwater dat dat stroomt, de uit de natuur op de Heuvelrug via die wandelpaden dergelijke de bebouwde kom in dus ons beleid is er op gericht om het ervoor te zorgen dat het niet In de bebouwde kom in stroomt, dus dat we In de bossen, Boven de bebouwde kom, dat we daar al proberen het water zoveel mogelijk te infiltreren en te zorgen dat het niet naar beneden stroomt door allerlei infiltratie. Gaten In het bosgebied ook aan te leggen en tegelijkertijd binnen de bodem om het regenwater wat daar valt niet af te voeren via de riolering, maar ook In de bodem. Te Laten infiltreren.

[INTERVIEWER]:

Klinkt zeker logisch dat dat dat dat voorkeur heeft en je gaf net al een beetje aan dat in natte periodes het zeker van belang is om het. Water beter af Te voeren of in ieder geval op te Slaan. Zou je onder B die opties is kunnen bekijken wat je daarvan vindt, of welke echt je voorkeur hebben?

[INTERVIEWEE 4]:

Het creëren van bufferzones. Daarmee bedoelen jullie dat je het water vasthoudt?

[INTERVIEWER]:

Het gaat volgens mij om ondergrondse bufferzones inderdaad, waarbij de grondwaterstand geleidelijk afneemt en dat naarmate er nattere periodes zijn, dat Daar is nog plaats is Om eventueel water op te vangen. Maar het gaat dus wel via infiltratie ook.

[INTERVIEWEE 4]:

Maar is dat niet gewoon dat het het aanvullen van de grondwaterstand ervan af zien jullie daar iets anders onder?

[INTERVIEWER]:

Ja, maar wel in zodanige mate dat het dat het toeneemt, dus dat je niet ineens in op de flank bijvoorbeeld een hele hoge grondwaterstand hebt en bij de Heuvel ineens zoiets. Want dan krijg je dus vanwege drukverschillen dat het snel weer toestroomt naar de lagere waterdruk, Maar dat je dus een soort geleidelijke zone hebt waar het in elkaar over gaat en dan dat het dan dus inderdaad aangevuld kan worden, mocht er extra water afvoer nodig zijn. Ja, het wordt dan in principe dus aangevuld In de nattere periodes dus In de winter, wanneer er best wel wateroverlast is, in de afgelopen jaren in ieder geval, wordt het dan opgeslagen in de bodem en dan kan vervolgens gebruikt worden In de zomer wanneer de droge periodes zijn. En ja, dat zijn in principe die bufferzones.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, ja, Wij Gebruiken zelf vooral dat infiltreren. Maar je bedoelt niet het het oppervlaktewater waar je dan stuwen aan gaat brengen, toch?

[INTERVIEWER]:

Nee.

[INTERVIEWEE 4]:

Ik weet niet zo goed welke maatregelen daar dan bij horen of dat dan het infiltreren van het regenwater gewoon is?

[INTERVIEWER]:

Ja, Het gaat wel inmiddels infiltratie inderdaad, maar het is zeker niet oppervlaktewater. Het gaat dus eigenlijk puur om dat wanneer er Extra infiltratie nodig is dat er dan om het gebied heen of ja, in ieder geval naar mate je verder naar het buitengebied gaat dat daar steeds nog nog meer opvang ruimte is, maar is wel erg geïnfilteerd Ja, zoals je aangeeft.

[INTERVIEWEE 4]:

Even kijken, want het heeft Jeroen jullie dit uitgelegd of hebben jullie dat uit de blauwe agenda gehaald?

[INTERVIEWER]:

Dit hebben we zeker uit de blauwe agenda gehaald. Ik weet niet zeker of Jeroen dit gemeld heeft.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja ik zit een beetje te zoeken omdat dat volgens mij niet zo expliciet op die manier wordt genoemd want ik denk dat hij bedoelt dat hij aan de flank van de Heuvelrug, dat daar meer de ruimte gebruikt om grondwatert te infiltreren.

[INTERVIEWER]:

Precies ja inderdaad.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja ja ja, ja nou, Dat is een belangrijke. Dat wordt inderdaad gezien als een hele belangrijke maatregel.

[INTERVIEWER]:

Wordt het al toegepast ook?

[INTERVIEWEE 4]:

Nou ja, vanuit ons wat wij doen is vooral op zoveel mogelijk plekken overal infiltreren waar het ook is en die die zone daar Lager op de flank van de Heuvelrug; dat doen we ook door daar te infiltreren dus uiteindelijk eindelijk Omdat voor ons een beetje op hetzelfde neer.

[INTERVIEWER]:

Ja ja klopt eigenlijk wel. Het is een manier uiteindelijk van Van infiltratie eigenlijk.

[INTERVIEWEE 4]:

En dus We zijn wel steeds meer bezig met allerlei verschillende manieren te doen. Eerst hadden we altijd een gemengd rioolstelsel. Toen gingen we over op infiltratie riolen. Vroeger werd dat regenwater en het

afvalwater in 1 rioolstelsel afgevoerd, en als er een rioolstelsel aan vervanging toe is, gaan we steeds meer toe naar een gescheiden rioolstelsel, waar enerzijds het afvalwater apart wordt afgevoerd en het regenwater naar een aparte infiltratie riool gaat.

[INTERVIEWER]:

Nou, dat wist ik inderdaad niet.

[INTERVIEWEE 4]:

Dus je hebt dan in jaren 50, 60, 70 werden er allemaal 1 rioolstelsel aangesteld en daar ging afvalwater en regenwater in. Als die nou vervangen moest worden, dan wordt het 1 rioolstelsel alleen voor afvalwater en het regenwater wordt dan apart afgevangen. Dat kan dan ofwel in een filtratieriool met allemaal gaatjes erin, dan stroomt het vandaar of naar het grondwater, en het ook op allerlei andere manieren doen door het aanleggen van wadi's. Zegt jullie dat wat?

[INTERVIEWER]:

Nee.

[INTERVIEWEE 4]:

Een wadi is zegmaar een soort droogstaande sloot die wat wat meer als een soort kou aangelegd is. Daar voer je dan het regenwater naar toe en Omdat het zandgrond is, wordt het daar even opgevangen en dan daarna infiltreert het in de grond en daarna staat hij droog gesloten. Wadi betekent eigenlijk een soort droge sloot. Dus je voer daar het regenwater naar toe en vanaf daar zakt het in de grond.

[INTERVIEWER]:

Nou helemaal goed, dus het is eigenlijk best een soort van kunstmatige infiltratie punt.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja.

[INTERVIEWER]:

Als we dan de volgende opties bekijken. Het komt eigenlijk ook wel een beetje op hetzelfde manier, praktisch gezien Misschien dat ze formeel een beetje anders klinken, maar Ik denk dat het enige die echt nog heel erg anders is is gewasrotatie om zo waterbeschikbaarheid gedurende het jaar in natte periode en de droge periode af te wisselen. Hebben jullie ook veel te maken met boeren in dit opzicht?

[INTERVIEWEE 4]:

Nee, Maar dat willen we wel steeds meer. boeren zitten op de zandgronden nog wat meer op de Heuvelrug en helemaal aan de voet van de Heuvelrug zitten ze echt op de kleigronden en die zijn er dan vooral bij gebaat om dat water zoveel mogelijk af te voeren. En op die hogere zandgronden, waar dat bufferen ook mee bedoeld wordt, Daar zou je dat water eigenlijk veel liever in de grond willen vasthouden, en in de kleigronden willen de boeren vooral dat water zoveel mogelijk kwijt zien te raken. Dus het had een beetje zoeken van.

[INTERVIEWER]:

Ja, want ik zal even kijken, hoor, want op de zandgronden willen boeren het graag vasthouden, aangezien het water daar snel infiltreert en die Natuurlijk wel water nodig hebben, Maar wil de gemeente dit ook? Is dat ook in hun belang? Of is daar juist meer dat die droogte van de zandgronden Wordt bevorderd voor het ecosysteem wat daar gewoon natuurlijk is?

[INTERVIEWEE 4]:

De gemeente gaat eigenlijk Alleen over het bebouwde kom. In de blauwe agenda hebben we een wensbeeld afgesproken voor wat we met zijn allen zouden willen, wat goed zou zijn voor het watersysteem. En vooral de boeren die die hebben met hun manier van agrarische productie, dat is eigenlijk het minst tegenstrijdige, met wat er vanuit het waterbelang nodig zou zijn, dus die boeren zouden dan eigenlijk een hele andere manier van Landbouw moeten bedrijven en ja, daar zit beetje de kneep, want dat willen ze Natuurlijk niet.

[INTERVIEWER]:

Nee precies en hoe zou jij het voor je zien om zo zoiets op te kunnen lossen? Je gaf al een beetje aan van die andere manier van Landbouw, Maar wat voor rol denk je dat de gemeente daarin kan spelen?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, Dat is een goeie vraag, want daar zijn we zelf een beetje Naar opzoek, oké? Kijk, want Dat is een beetje het lastige, want de agrarische sector staat flink onder druk. Er wordt van alles van ze geëist, ze hebben de stikstofproblematiek en ze moeten naar een duurzame, natuurvriendelijke, natuurinclusieve vorm van

landbouw. Dus die agrarische sector, die zit niet zo te wachten op al die partijen die Van alles van hun willen. En wij roepen dan weer, jullie moeten het water zoveel mogelijk vast houden, want Dat is goed voor de natuur. En ja, die agrarische sector, ik heb een paar gesprekken gevoerd met agrariërs bij ons uit de gemeente en die zoeken een beetje binnen hun bedrijfsvoering wat ze dan kunnen doen, maar veel verder gaan ze niet, en wij zijn een beetje aan het kijken van ja, hoe kunnen we nou met hun in gesprek gaan.

[INTERVIEWER]:

Ja want, wat Natuurlijk bij hun erg van belang is dat zij zeggen van ja, wacht even, wij draaien nu goed, moeten we ons gaan aanpassen, dan gaat het ons winst kosten, bijvoorbeeld. Dat is natuurlijk wel hun doel, uiteindelijk zou je kunnen zeggen, maximale productie. Zou de gemeente dan ook een rol in kunnen spelen van verandering van subsidieverdeling, bijvoorbeeld dat ze en financiële stimulans hebben om daar mee bezig te gaan?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja dat dat dat soort subsidies, dat hebben wij niet. En, die hebben we ook niet beschikbaar. Het zal wel vanuit subsidies moeten, maar dan zou je ook eerder vanuit landelijk verwachten de gemeente hebben nooit zulke budgetten om al die boeren daar financieel te ondersteunen.

[INTERVIEWER]:

Kan ik me voorstellen. Dus de gemeente kan in dit opzicht geen incentive maken voor boeren om dat dan wel te gaan doen.

[INTERVIEWEE 4]:

Nou ja, Dat is. Dit is precies de de vragen die onze gemeenteraad ook aan ons hebben gesteld.

[INTERVIEWER]:

Ah leuk.

[INTERVIEWEE 4]:

bijvoorbeeld kun je iets met een bestemmingsplan regelen of zijn er anderen met vergunningen of wat dan ook, methodes die je dan in kunt zetten om dat te regelen. Wij zien zelf die mogelijkheden niet zo goed en onze wethouder die zei ook van ja, wij, wij doen het het liefst op basis van gesprekken en ja, gelijkwaardigheid en met elkaar in gesprek gaan, Dan dat je dingen van bovenaf probeert te leggen. Maar de agrarische sector, die zal waarschijnlijk de komende tijd zelf ook best wel in de knel komen met de klimaatverandering en doordat ze meer te maken krijgen met langere periodes van droogte of heftige regenval. Dus ergens zullen ze de komende tijd zelf ook wel op zoek gaan naar hoe moeten we hiermee omgaan?

[INTERVIEWER]:

Het zou mooi zijn om hun gewoon er van te kunnen overtuigen hoe belangrijk het eigenlijk is en dan komt er wel een stukje termijnvisie bij kijken, want Natuurlijk het winstoogmerk is redelijk korte termijn denken, weet je wat wat de volgende periode gaat opbrengen? Maar Als je Natuurlijk op de lange termijn kijkt dan kunnen ze gaan kijken naar problemen die ze ja die ze zelf In de praktijk gaan ondervinden en dan heb je ook al winstvermindering.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, Dat is denk ik een beetje de zoekopdracht voor de komende periode, van kun je dan bijvoorbeeld voor de agrarische sector andere verdienmodellen erbij bedenken, zoals de Als je bijvoorbeeld zonnepanelen op een agrarisch veld zet, dan kun je daar de waterstanden Hoger Laten worden en hoeven boeren ook niet met die zware landbouwmachines op het veld zodat je de grondwaterstanden zoou willen verlagen. Dus of dus dan zou je kunnen kijken of daar een soort verdienmodel in zit. Of dat je bijvoorbeeld stimuleert dat ze Ook recreatie op hun landbouwbedrijf kunnen en toe staan. Weet je wel dat ze op bijvoorbeeld een mini camping op hun bedrijfsvoering op hun boerderij kunnen doen? Dat ze ook een beetje kunnen combineren of dat er andere manieren van Landbouw zijn. Jullie noemen die gewasrotatie maar je hebt ook van je voedselbosbouw, voedselbossen of dat soort vormen. Ik denk dat het ook een ja een beetje een agrarische sector is of aan het aan het rijk om te kijken van hoe kunnen we dingen daarin stimuleren of kunnen wij als gemeente Misschien deze alternatieve inkomsten makkelijker toestaan, Daar makkelijker vergunningen voor geven dat soort dingen.

[INTERVIEWER]:

Acht je het waarschijnlijk dat boeren uit zichzelf daar in gaan omdraaien?

[INTERVIEWEE 4]:

Nou de gesprekken die ik had gehad met de boeren probeerden ze heel erg om binnen hun bedrijfsvoering, zoals ze dat nou doen, hè? Bijvoorbeeld als ze een veebedrijf hebben dat ze daar een beetje meer gaan doen. Misschien kunnen we een ander soort gras bij doen? Hele hele kleine verandering. Ik heb nog niet gemerkt dat ze dat ze zeiden van Goh, We gaan de hele veeteelt eruit doen en We gaan het over een hele andere boeg gooien. Dat is volgens mij op het moment nog een te grote stap voor ze.

[INTERVIEWER]:

Ja, daar hebben ze ook geen aanleiding voor op het moment, denk ik

[INTERVIEWEE 4]:

Nee. We hebben wel verzoek gekregen voor bijvoorbeeld vergunningen aanvragen voor voedselbossen, dat soort dingen wel. Ik denk dat de komende tijd meer van dat soort initiatieven willen komen, dat we dan als gemeente Misschien makkelijker Daarmee om moeten gaan, als dat bijvoorbeeld niet past in het beeld dat we tot nu toe hebben van die omgeving. We hebben als gemeente vanuit ruimtelijke ontwikkeling allemaal van die beelden van zo ziet zo'n landschap bij ons eruit. Weet je wel van die lange Weilanden met met Knotwilgen langs de zijkant en als er dan een keer een initiatief komt voor een voedselbos dat ze daar dan ook wat soepeler mee omgaan én makkelijk vergunningen afgeven. Dat soort dingen.

[INTERVIEWER]:

Precies. Want daar vroeg ik me ook nog iets af trouwens, als je dus bijvoorbeeld daar een nieuw initiatief qua landgebruik wil invoeren, kom je dan wel eens in in botsing? Ook met private eigenaren van het land?

[INTERVIEWEE 4]:

Je kunt Je kunt dingen Alleen maar doen Als de eigenaar meewerkt. Dat is ook het lastige en dat gaat ook over die die maatregelen die jullie daarboven hebben beschreven hè dat dat lokaal optimaliseren van de grondwaterstand. Dat kan een waterschap doen, maar Alleen een overleg met de aanliggende grondeigenaren en meestal zijn dat boeren en die willen graag In het voorjaar op hun land kunnen met de zware trekkers. Dus die willen dan graag dat de grondwaterstanden laag zijn en dat het water afgevoerd wordt, dus daar zit gewoon een spanningsveld die gewoon heel lastig is en waar we de komende tijd een modus in zouden moeten vinden.

[INTERVIEWER]:

Hopelijk gaat dat een beetje schot in komen. Binnenkort zou mooi zijn. Denkt u dat de bovenstaande lijst van mogelijke oplossingen compleet is? Zou je hier nog anders iets bij kunnen bedenken?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, We hebben de hele drinkwaterwinning, een en dergelijke die echt die wateronttrekking. Die staat er niet bij de geloof ik hè?

[INTERVIEWER]:

Nee, dat wordt Natuurlijk al gedaan ook op de Utrechtse Heuvelrug en dat vonden wij meer iets dat op zich invloed heeft op de grond waterstand. Maar zou je kunnen uitleggen hoe dat als oplossing zou kunnen dienen?

[INTERVIEWEE 4]:

Het is wel één van de belangrijke dingen die een rol speelt. De bevolkingsdruk zal de komende tijd toenemen, dus er zal meer water moeten worden gewonnen en vind je het dan acceptabel dat we nog meer water uit dat gebied gaan winnen? Of, vind je dan juist dat we met zijn allen zo zuinig mogelijk om moeten gaan met het water wat we onttrekken uit de Heuvelrug door allemaal waterbesparende maatregelen Te stimuleren bij onze inwoners? Dus zorgen dat ze niet hun tuin gaan besproeien in droge periode, dat soort dingen. Dus dat je gaat spelen met het onttrekken van het grondwater.

[INTERVIEWER]:

Kunnen daar ook wetten voor gemaakt worden?

[INTERVIEWEE 4]:

Dat is een goeie.

[INTERVIEWER]:

Het is echt een heel willekeurig dit hoor, Maar ik weet bijvoorbeeld dat in Canada is het bijvoorbeeld verboden om je gazon te besproeien als het regent. Dat is wettelijk strafbaar. Hier is een andere situatie, maar zou het hier ook wettelijk strafbaar kunnen worden gemaakt?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, ik vind het een goede vraag. Ik heb er eigenlijk nooit over nagedacht, of dat je dat zou kunnen verbieden. Kijk het waterschap, die kan wel richting erg agrariërs zeggen, van jullie mogen geen Oppervlaktewater onttrekken om het te besproeien. Maar dat gaat echt over je grote hoeveelheden. Maar ik weet niet of je als gemeente bijvoorbeeld inwoners kan verbieden hun tuin te besproeien.

[INTERVIEWER]:

Ja ja, ik weet het inderdaad wel. Waterschap Vallei en Veluwe heeft wel volgens mij vorig jaar en het jaar daarvoor de hele zomer op boeren een beregeningsverbod gelegd van oppervlaktewater. Het was gewoon te droog. De helft verdampt in de lucht. Dat was wel een daadwerkelijk verbod, maar dat is misschien iets meer van het waterschap dan van de gemeente inderdaad. Interessant misschien om het beter te gaan bekijken. Ja dan komen we dus bij vraag 5. Wie draagt de verantwoordelijkheid van dit soort strategieën volgens jou?

[INTERVIEWEE 4]:

Eigen verantwoordelijkheid. Dat is ook de reden dat de gemeente zoveel mogelijk de samenwerking opzoeken. Als [REDACTED] hebben wij de verantwoordelijkheid voor onze openbare ruimte en hoe we daar het regenwater gaan infiltreren. En onze inwoners die hebben weer de verantwoordelijkheid op hun eigen terrein dus in hun tuin, en ook zeg maar scholen op hun schoolplein dat ze het regenwater niet via al die schoolplein in het riool afvoeren, maar ze kunnen dat ook op een andere manier gaan doen. En eigenlijk is elke perceel eigenaar die is verantwoordelijk voor de manier waarop die op zijn eigen terrein met het regenwater omgaat. Daar gaat het in de toekomst steeds meer naartoe.

[INTERVIEWER]:

Oké, want bijvoorbeeld waterschappen zou je dan niet verantwoordelijk achten?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja waterschappen die zijn dan weer verantwoordelijk voor al het oppervlaktewater beheer. dus Wij zijn [REDACTED] [REDACTED] gaan over de bebouwde kom en het meest direct over de openbare ruimte en wat indirect over de inwoners die we kunnen stimuleren. De waterschappen die gaan over het oppervlaktewater in het buitengebied en die kunnen daarin sturen met het peil van het oppervlaktewater. Maar dat moeten ze altijd in goed overleg doen met de boeren, want die hebben er juist baat bij dat ze dat water zo snel mogelijk afvoeren. Dat is altijd het spel tussen de waterschappen en de en de boeren, over hoe hoog die pijlen moeten en hoeveel water ze af moeten voeren. De provincie is weer verantwoordelijk voor de grondwater voorraad en Utrechtse Heuvelrug, dus die heeft ook weer een eigen taak en verantwoordelijkheid. die provincie die geeft dan bijvoorbeeld weer de vergunningen af en aan de drinkwaterbedrijven, zodat ze een Vergunning krijgen voor het onttrekken van het grondwater uit Utrechtse Heuvelrug. Zo heeft iedereen zijn eigen verantwoordelijkheden. organisaties zoals Staatsbosbeheer en op Utrechts landschap die zijn binnen hun grondgebied weer verantwoordelijk voor dat zij het op hun manier in de bodem infiltreren op hun terrein.

[INTERVIEWER]:

Ja oké nou, Het is ingewikkeld uiteindelijk.

[INTERVIEWEE 4]:

Ja. Dus daarom is het juist zo belangrijk dat we met zijn allen regionale overleggen hebben en Samen strategieën gaan ontwikkelen, regionale de adaptatie strategieën en ook de blauwe agenda, zodat iedereen hetzelfde idee erover krijgt waar het in de toekomst naartoe gaat. Maar tussen de agrarische. Sector en Het waterbeheer, Dat is eigenlijk wel waar de meeste Tegenstrijdige belangen zitten.

[INTERVIEWER]:

Ja, dan ga je eigenlijk al een beetje naar de volgende vraag over knelpunten. volgens mij hebben we het hier al een beetje over gehad. Het budget van de gemeente zelf, en dat je aangaf dat nationaal het eigenlijk beter geregeld kan worden. Heb je daar nog een beetje iets over te vertellen?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, wie moet de rekening betalen? Kijk eigenlijk iedereen op zijn eigen terrein. Dus de gemeente die is verantwoordelijk voor de bebouwde kom en, vooral voor de openbare ruimte. Dus wij gaan die infiltratieriolen aanleggen, Wij gaan waterdoorlatende verhardingen aanleggen waar we dat kunnen, we gaan wadi's aanleggen, we kunnen bijvoorbeeld ook subsidies geven voor inwoners dat zij het op hun eigen terrein gaan doen. Dus dat het regenwater niet meer via de regenpijp het riool in laten lopen, maar ook in hun tuin de

bodem in laten infiltreren, daar kunnen we subsidies opg even. Dus dan stimuleer je de inwoners. Als je het echt hebt over die watergangen, in de sloten kun je bijvoorbeeld stuwtjes plaatsen en dat soort dingen. dat kunnen dan die die de waterschappen kunnen dat doen, maar dan altijd wel in overleg met de met de agrarische sector. Bij stuwen plaatsen zijn de kosten dan voor de waterschappen.

[INTERVIEWER]:

Logisch wel.

[INTERVIEWEE 4]:

En, Je moet de dingen onderhouden? Kijk ja, de gemeente die het weer verantwoordelijk voor onze dingen en en het waterschap die neemt, dan weer die onderhoud, dan weer de stuwen en dat soort dingen die ze in hun eigen oppervlaktewater gaan plaatsen.

[INTERVIEWER]:

Eigen terrein is ook zelf onderhouden en zelf het financieel regelen dus.

[INTERVIEWEE 4]:

Nou het is wel zo dat het rijk en en de provincies en de waterschappen die hebben ook allemaal wel subsidiepotten beschikbaar en vanuit het rijk Zijn er aan de gemeente flinke subsidiepotten beschikbaar gesteld. Het waterschap die geeft ook weer subsidies, bijvoorbeeld aan boeren, dat ze zeggen van goh als jullie het water bij jullie perceel willen vasthouden, dan stellen we daar een subsidie voor Beschikbaar. Dus zo kunnen overheden daar wel een beetje in stimuleren.

[INTERVIEWER]:

We hadden net ook al een beetje over andere projecten, de Stichtse Rijnlanden gaf je al aan. Wat heb je uit deze uit van dit project eigenlijk geleerd qua Dingen waar je tegenaan liep of dingen die juist heel goed gingen waar je het meeste resultaat uit geboekt hebt?

[INTERVIEWEE 4]:

Wij hebben binnen de blauwe agenda ook een pilot gedaan En die was erop gericht om het regenwater In het natuurgebied boven een van onze dorpen het infiltreren. Daar hebben wij wel van geleerd dat dat een heel stuk ingewikkelder is dan dat het Klinkt. want dan blijkt de Utrechtse Heuvelrug ligt allemaal vol met de archeologische waardevolle grafheuvels. En ook Als je iets In het bos wil doen, dan zitten er altijd weer Belangrijke addertjes en hazelwormen en dat soort dieren die moeten worden onderzocht voordat je ook maar een schop In de grond mag steken.

[INTERVIEWER]:

Dat inderdaad nog wel een extra dimensie waar we ook nog geen rekening mee hebben gehouden,

[INTERVIEWEE 4]:

Voor je ook maar een maatregel kan doen, moet je eigenlijk al een hele periode van tevoren beginnen met het archeologische onderzoeken en met vergunningen aanvragen. En Ecologische onderzoeken naar welke beestjes er allemaal precies zitten en hoe je ermee om moet gaan om die beestjes niet te verstoren. toch allerlei ecologische belemmeringen.

[INTERVIEWER]:

Is wel tegenstrijdig. Water heeft ook super veel te maken met biodiversiteit. Maar maar ja, dan moet je uiteindelijk gaan afwegen Wat nou het meest oplevert lijkt me, want ja, je kan het Natuurlijk heel lang gaan onderzoeken Maar Als je er atuurlijk geen schotten in krijgt, dan is dat ook niet bevorderbaar voor de natuur. Hebben jullie dan ook al tijd frames of tippingpoints vast kunnen stellen of deadlines voor wanneer implementatie van deze maatregelen gerealiseerd moeten worden?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, nee, We hebben een eind stip op de Horizon, Maar dat heeft eigenlijk het rijk ook al gedaan dat we in 2050 klimaat adaptief moeten zijn ingericht. Dat heeft onze gemeenteraad ook voor onze gemeente ingesteld. We gaan nu bezig met een uitvoeringsprogramma voor onze komende 4 jaar over Hoe we die maatregelen van dat infiltreren en dat vasthouden van het water en het stimuleren van onze inwoners gaan uitvoeren. Veel verder niet, we hebben niet van die tussentijdse doelen van voor 2030 moet dit of dit bijvoorbeeld.

[INTERVIEWER]:

Vind je het niet te lang duren, 2050?

[INTERVIEWEE 4]:

Ja, maar van de andere kant, dat regenwater gaat nu allemaal in het riool weg en voor je dat eruit hebt gehaald, moet je vaak hele straat overhoop halen. Dat zijn hele grootschalige en dure projecten. De gemeente kan vaak ook maar een paar projecten van dat soort grote projecten per jaar aan. En dan zijn er ook nog allerlei inwoners die van alles vinden, want oh, wat betekent dat voor onze Boom, weet je wel. Dus daar gaat het over het algemeen best wel langzaam, maar ook voor je de agrarische sector helemaal omgeturnd hebt, die die zouden hun hele bedrijfsvoering allemaal moeten omgooien. Dus we zetten al wel best wel stappen. In 2050 moet het allemaal helemaal goed ingericht zijn

[INTERVIEWER]:

Duidelijk. Heb je nog vragen aan ons of of dingen waarvan jij nog denkt dat ze van belang zijn voor ons en waar we naar kunnen kijken?

[INTERVIEWEE 4]:

Nou, in de Gemeenteraad werd een beetje de vraag gesteld, van ja, je hebt dan die landbouwsector. Die heeft ook allerlei verschillende opgaven ook, maar Hoe kun je nou die verschillende opgaven een beetje combineren daar iets interessants van maken voor de landbouwsector als als een soort stimulans, weet je wel? Er komt een heleboel op die landbouwsector af, natuurinclusieve landbouw, kun je met recreatie, hoe kun je het voor die andere partijen interessant maken Omdat om daar om daartoe over te gaan? Maar dat is denk ik voor jullie helemaal een lastige vraag als wij er al niet uit komen.

[INTERVIEWER]:

Nou, Het is wel een hele interessante vraag, Het is wel een groot deel. Het ligt wel eigenlijk echt aan de grondslag ervan. Hoe jammer ik het soms ook vind, veel dingen worden door economische motieven gestimuleerd uiteindelijk. Op korte termijn zou ik zeggen dat daar veel belang bij is. Het is wel weer een Backlash dat ze daar dan ook op gaan rusten, dus dat het niet echt vanuit intrinsieke motivatie komt van de agrarische sector, maar meer uit winst. Dit kan natuurlijk wel Permanent zijn, Maar het kan ook zo zijn dat door die maatregelen het allemaal wel goed lijkt te gaan en dat dan bijvoorbeeld de financiële stimulans wegvalt en dat dan ook hun motivatie wegvalt voor die praktijken. Aan de ene kant vind ik financiële stimulans wel effectief op korte termijn, Maar aan de andere kant denk ik op de lange termijn dat lastig is te behouden.

[INTERVIEWEE 4]:

Je hebt ook wel een biodiversiteit vraagstukken en het belang van een goede bodem. Ja op de lange termijn zou je het allemaal graag willen dat ze dat allemaal natuurinclusief met voldoende water doen.

[INTERVIEWER]:

Stel je geeft een soort financiële stimulans is. Denk je dan ook dat er een mogelijkheid is dat ze daar ook bij blijven, want je zegt nu, ze moeten de hele bedrijfsvoering omgooien, maar stimuleer je ze nu financieel dat ze dan ook weer denken van nou, dan kan ik ook niet zomaar terug en dat dat hoop geeft.

[INTERVIEWEE 4]:

Ze kunnen het doen met kleine stapjes of met hele omgooien van de bedrijfsvoering. Ik denk dat hun voorkeur uitgaat om met kleine stapjes te beginnen met bijvoorbeeld van die akkerranden ofzo, of dat je een strook reserveert voor water ofzo. Dus Dat is een beetje zoeken, Maar vaak is het zo dat Als je duurzaam wilt doen, dat je dan een periode Zonder inkomsten zit. Misschien dat je ze door andere inkomsten alsnog een bestaansrecht kan geven, bijvoorbeeld door te kijken naar gewassen die die wel tegen de klimaatsveranderingen bestemd zijn. Het is een beetje lastig.

[INTERVIEWER]:

Zeker. Heb je nog contacten of organisaties waarvan je denkt, Die moeten jullie echt contacteren, Die hebben veel inbreng in jullie project.

[INTERVIEWEE 4]:

Vitens zouden jullie kunnen doen naar die van jullie wat minder interessant hè? Want die die sprak ik en die willen de komende periode een waterbesparingscampagne op gaan zetten en waterzuinig bouwen gaan stimuleren.

[INTERVIEWER]:

Oké, Dat is Misschien nog wel interessanter, ja.

[INTERVIEWEE 4]:

Utrechts particulier grondbezit, hebben jullie die ook of niet? Op de heuvelrug zitten heel veel grootgrondbezitters En die spelen een beetje een belangrijke rol. Die hebben niet op agrarische belangen altijd, maar wel vaak grote hoeveelheden grond. En die hebben ook bij de gemeente al best wel wat initiatief getoond om water vast te houden. [REDACTED]

Interview 5

[INTERVIEWER 1]:

Dank je, ja, kijk.

[INTERVIEWER 1]:

Nou dan [REDACTED] begin ik met mijn deel van het onderzoek. We hebben een aantal overlappende vragen, dus die filteren er allemaal op die manier uit. In ieder geval, dankjewel dat je tijd wil maken om met ons allebei te praten.

[INTERVIEWER 1]:

Eigenlijk wil ik beginnen met of je kort even iets over jezelf zou willen vertellen en over jouw rol binnen Utrechts landschap. Nou ja, Ik ben benieuwd hoe dat in relatie ook staat met klimaatadaptatie.

[INTERVIEWEE 5]:

Nou [REDACTED]

[REDACTED] en mijn hoofd is eigenlijk ook degene die ongeveer hetzelfde werk doet als ik en wij beoordelen alle plannen van gemeenten en provincie. Beleidsvormen plannen dus echt visiedocumenten en de provinciale verordening. En ook de omgevingsvisies van de gemeente, maar ook wat meer concrete plannen. Dat zijn echt alle bestemmingsplannen van de gemeente.

En en nou ja, we bekijken die als dat naar onze smaak wat een te negatief effect heeft op natuur, landschap, landschap en erfgoed, dan gaan we die plannen beïnvloeden, dus het is eigenlijk een soort belangenbehartiging en dat doen we op allerlei manieren. Dus ja, meestal is dat op ambtelijk niveau naar de stad we met ambtenaren in overleg gaan van goh leg het plan uit, Waarom moet het op deze manier? Waarom moet het op die locatie? Maar vaak kom je er pas achter dat het plan al heel ver gevorderd is en dan komt het eigenlijk pas ineens onder onze aandacht.

En dan dan ja, dan moet je wat meer op hoger niveau gaan beïnvloeden. En nou, dat kan dan zijn met een zienswijze naar de Raad. Wat we vaak doen is inspreken bij de Raad of bij de provincie en in een heel uiterste geval kan je nog wel eens hebben gedacht dat je in beroep gaat.

En, er vindt natuurlijk bestuurlijk overleg plaats. Nou ja, In het kader van deze procedures kan dat. Maar onze directeur, die spreekt natuurlijk ook regelmatig allerlei wethouders voor andere zaken en dan ja, soms komt er een bepaald proces. Ja, dan nog eens langs. Dus dat is een beetje wat ik doe en daarnaast doe ik ook nog uitvoerende projecten echt om de natuur te verbeteren in één van onze gebieden.

[INTERVIEWER 1]:

Oké en dan op die manier vertel je dus de nou ja de beleidstak door in jullie eigen gebieden vooral dan. Nou ja, hoe je de natuur verbetert, of is dat dan ook nog daarbuiten dus buiten jullie eigen land?

[INTERVIEWEE 5]:

Ja, het is ook gewoon buiten zeg maar de belangenbehartiging. Dat is en daar zijn we wel heel erg primair gericht op, daar waar het onze eigendommen raakt. Maar we kijken wel breder, want eigenlijk staan we voor alle natuur in Utrecht, dus het houdt zeg maar niet op bij de grens van onze gebieden.

Natuur loopt natuurlijk ook gewoon door, dus als wij vinden dat het plan dat wordt vastgesteld in het algemeen schadelijk is voor natuur dan mengen we daar ook.

[INTERVIEWER 1]:

Ja oké want Diana Jitse willen jullie nog iets qua introductie nog extra vragen stellen, of zal ik hem door zetten?

[INTERVIEWER 2]:

Nee hoor, wat mij betreft is dit helemaal goed, ga maar even.

[INTERVIEWER 1]:

Ja oké nou dan helemaal mooi.

Dan ga ik mijn scherm heel even delen, want Ik heb een aantal afbeeldingen erbij.

En de eerste afbeelding die je ziet, daar moet je niet van schrikken. Het is niet dat je alle punten moet lezen en snappen wat er allemaal staat.

Maar die laat ik even zien, zodat je weet waar mijn vragen zometeen vandaan komen.

Want waar ik mee bezig ben, is nu in kaart brengen hoe op de Utrechtse Heuvelrug eigenlijk het hele systeem eruit ziet waarin alle verschillende stakeholders werken aan het thema klimaatadaptatie.

En, dat doe ik aan de hand van een actoren klimaat issue netwerk, dus je ziet nou ja boven een netwerk van alle actoren en daaronder alle klimaat issues die spelen en deze twee netwerken ga ik ook weer aan elkaar linken. Het zijn twee schetsen, dus hij is nog niet af, niet compleet, maar daar ben ik nu dus mee bezig, dus daar komen mijn vragen zo meteen vandaan.

Dan wil ik eigenlijk eerst beginnen gewoon met de stakeholders en ik heb hier gewoon een lijstje met stakeholders. En mijn eerste vraag is eigenlijk, denk je dat die compleet is of zijn er nou ja in jouw werkzaamheden nog andere stakeholders die je tegenkomt, die nou ja ook bezig zijn met het thema klimaatadaptatie op de Utrechtse Heuvelrug?

[INTERVIEWEER 5]:

Nou ik kijk even goed. Ja dat zijn de waterschappen, natuurlijk zal je zien wel.

Ja het is een vrij uitgebreide lijst. Ja ja ja.

[INTERVIEWER 1]:

Je bent niet de eerste die ernaar kijkt, hoor.

[INTERVIEWEER 5]:

Dus nee, precies, en ik zie ook alle partners van blauwe agenda staan.

Nee, dat lijkt me prima hoor ja.

[INTERVIEWER 1]:

Kijk, Dat is dan helemaal fijn. En dan wil ik er eigenlijk gewoon samen even doorheen lopen en nou ja, kijken naar hoe vaak je samenwerkt met verschillende partners. Nou ja, als je dat heel kort kan toelichten, dan is dat dan heel fijn. Ja, ja. Dat is echt omdat bovenste netwerkje in kaart te brengen.

Ja, dus, zou je nou ons erdoorheen willen lopen in hoe je daarin samenwerkt?

[INTERVIEWEER 5]:

En, wil je dan specifiek weten voor klimaatadaptatie? Ja, want ik spreek Natuurlijk heel veel Mensen, maar ook over andere onderwerpen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja nee klimaatadaptatie op de Utrechtse Heuvelrug. Ja, goed dat je dat even verscherpt, ja.

[INTERVIEWEER 5]:

Dan nationaal park ja ja, Het is een beetje op en af de laatste tijd heel vaak, zeg maar wekelijks, Maar ik denk zo'n gemiddeld nou, doe dan maar regelmatig.

Oké, voor de provincie geldt datzelfde.

Gemeentes ja Het is een beetje lastig, want ik geef antwoord vanuit wat ik doe. Maar we hebben Natuurlijk 55 medewerkers. En ja, Ik weet natuurlijk niet exact wat iedereen doet en wel contact, Maar ik kan me voorstellen dat er iedere dag wel iemand is uit onze organisatie die over dat onderwerp.

Het contact heeft bijvoorbeeld met gemeentes Alleen ikzelf lang niet iedere dag ook niet iedere week. Ja, we zouden ook zeggen weer C regelmatig.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, Het is maken we een inschatting naar hoe Utrechts landschap dat doet hoor, dus dat, ja, dat kun je niet 100% weten. Ja, dan moeten we iedereen apart gaan spreken.

[INTERVIEWEER 5]:

Ja precies nee ja.

Ja, ik denk dan voor de hele organisatie dat je zou moeten zitten of regelmatig motivatie én voor mijn persoonlijk, ja. Het is regelmatig, het is waterschappen. Nou, Ik ben nu bijvoorbeeld heel erg intensief bezig met een dijkverhoging. Nou, dat valt natuurlijk eigenlijk onder dijkversterking.

Dat valt er natuurlijk ook onder, hè? Klimaatadaptatie? Ja, dat is heel intensief. Dat was de afgelopen weken eigenlijk bijna dagelijks.

Maar ja, weet je? Vervolgens moet er weer hard nagedacht worden aan de andere kant, want ja, dan hoor je ineens weer 3 weken niks en dan gaat het project weer in de versnelling.

Ja, dus ik denk over het algemeen dat de hele organisatie, nou zeker vaak, met eigenlijk met alle partijen wel contact heeft over het onderwerp.

Ja ik loop steeds Veiligheidsregio Utrecht. Nou, dat denk ik wat minder. Nee, daar hebben we wel contact mee, hebben bijvoorbeeld. Twee weken geleden is er een heidebrand uitgevoerd, bewust om vergrassing tegen te

gaan en dan heb je Natuurlijk heel veel contacten met veiligheidsregio en de brandweer. Nou ja, die die dat dan uitvoeren, Maar ik vind dat gaat eigenlijk niet over. Ja, nou ja, indirect Misschien wel klimaatadaptatie, maar goed, Dat is eigenlijk een ander onderwerp. Dus ik zou zeggen soms. Ja dan zou ik zeggen soms, oké, ja? UPG wel weer veel. Dat is natuurlijk ook een partner van de blauwe agenda, dus hij is zeg maar met alle partners van de blauwe agenda. Ja, die spreken we wel vaak, dus ook de private landeigenaren. Ja, voor zover ze niet onder uw PG zitten.

Natuurmonument staatsbossen ja, die Natuurlijk allemaal heel veel, ja.

Ook de SK BI ook Ik ben Toen ik hier net in dienst was begonnen met het project van de Zeisterbossen. Ja, Ik denk dat Naomi daar iets van weet. Ik weet niet of Jitse en Diana daar iets van weten. Maar het is de heb ik uiteindelijk overgedragen Toen ik bij de uitvoering ging naar een collega van mij, waarvan je nu zijn naam in beeld ziet hiervoor.

Dus daar, ja, daar hebben we ook regelmatig contact mee, Omdat het Natuurlijk dat project dat loopt nog, Dat is in uitvoering. Maar dat is ook specifiek zo'n project gericht op klimaatadaptatie. Dus heel leuk.

Kennis en onderwijsinstellingen. Nou ja, Misschien iets minder. Het is nu ineens weer door jullie aan. Ik heb nog ergens een verzoek van iemand gehad, maar over een ander onderwerp, dus dat klopt ook af en toe op, maar daar zou ik zeggen, nou soms een.

Paar keer per jaar.

Ja, Dat is meer regelmatig in plaats van regelmatig tot vaak.

Ondernemers, ja ook, weet je, Als ik al denk aan het project In de Zeister bossen.

Het proberen wij dat het hemelwater wat afkomstig is van de omliggende zorginstellingen.

Nou, dat is natuurlijk ook een onderneming dat dan uiteindelijk geïnfilteerd wordt In het bos. Nou gaat nog even duren, want ze zijn daar met een verbouwing bezig die pas over een paar jaar start dus nou ja, dat moet hij helaas even In de wacht, Maar het is wel iets waar zij ook enthousiast van zijn. Dus op zo'n manier hebben we ook wel contact met ondernemers.

En hetzelfde geldt met boeren? Ja, misschien moet je bij ons nog eventjes onderscheid maken. Utrechts landschap die verpacht ook gronden, dus ja, je hebt zeg maar gewoon de boeren waar wij geen relatie mee hebben, maar je hebt ook onze pachters. En daarbinnen heb je weer te maken met reguliere pacht en geliberaliseerde pacht en bij geliberaliseerde pacht zou je wat specifiekere eisen kunnen stellen.

Lokale inwoners, daar hebben we superveel contact mee, hè. We hebben natuurlijk ook twee boswachters publiek, dus dat zijn de boswachters die contacten hebben met nou ja, eigenlijk de omwonenden van natuurgebieden.

En, dat kunnen dus gewoon inwoners zijn, maar dat kunnen ook lokale belangengroepen zijn of boeren of bedrijven die eromheen zitten. Zeg maar de communicatie naar de omgeving.

Dat is wat indirecter.

Nou ja bijvoorbeeld, via zo'n erg goed deal is dat er wel hè? De erfgoed deal is een subsidiepotje waar onder andere dat project van de Zeisterbossen uit gefinancierd wordt voor een gedeelte, dus daar zit wel een lijntje naar het rijk.

En voor de rest, ja, rechtstreeks doen wij dat niet waar bestaat dan weer zogenaamde groene 11 voor? Dan kan je wel vinden op internet die hebben ook een website.

Zij doen zeg maar het lobbywerk voor alle groene organisaties, en dat is ooit begonnen met 11 organisaties volgens mij zijn er nu 15 en die hebben een nou een club met medewerkers die weten hoe dat werkt In de wandelgangen van de Eerste en Tweede Kamer en die spreken daar ook regelmatig in over allerlei onderwerpen. Dus dat lijntje bestaat wel, maar dat doen wij zelf niet.

Rijkswaterstaat ja, nou, dat is afhankelijk van of er ook weer een project is. In de Elster buiten waarde. Daar is nog een gedeelte van Rijkswaterstaat. Ja, dan speelt dat daar ook weer. Maar ja, het is heel erg project afgelopen is niet regelmatig. En dat geldt ook voor regio recreatieschappen en burgerinitiatieven. Ja, ik zou zeggen, samenvattend alles eigenlijk regelmatig dat vaak.

Kennis en onderwijsinstellingen evident, dat is wat minder en LTO is ook ietsje minder. Daar is heel Utrecht wat minder.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, nou, Dat is gewoon helemaal duidelijk. Fijn dat je er zo gewoon even snel doorheen kan. Nou ja, die stakeholders, die kun je allemaal indelen op verschillende manieren. Dat heeft dan invloed op hoe je daar mee omgaat in een project. Ik weet niet of je toevallig bekend bent met zo'n matrix als deze materialen in een andere vorm.

Ja andere vormen, zullen we even kort toelichten? Nee, power houdt eigenlijk in dat je als stakeholder dus een andere stakeholder iets kan laten doen wat hij in eerste instantie niet zou doen, dus dat nou ja, kan door dwang of gewoon door overtuigen. Of nou ja, wat voor manier dan ook en interest, Dat is eigenlijk het belang wat een stakeholder kan hebben. Nou ja, dus dat je bijvoorbeeld heel veel baat bij het wel of niet implementeren van klimaatadaptatie maatregel.

Ik heb hier alle stakeholders ingedeeld alvast het voorwerk daarin gedaan én nou ja, kijkend naar de het implementeren van klimaatadaptatie maatregelen.

Nou ja dus neergezet waar ik denk dat stakeholders horen. Eigenlijk is mijn vraag als je er zo doorheen kijkt, zijn er stakeholders die je ergens anders neer zou zetten of nou ja, die je mist hier in. Niet mist, maar die ergens anders neer zou zetten?

[INTERVIEWEE 5]:

O ja, het is wel evenveel, hè? Nou ja, in ieder geval natuurlijk de, dat heb je ook gedaan. Degene die regels kunnen opleggen. Die zitten natuurlijk aan de bovenkant. Met veel invloed. En daar wat meer de vrijwillige. Ja, die zit er onderin, dus dat klopt wel. Ja Rijkswaterstaat snap ik dan even niet, maar daar heb je vast een reden voor?

[INTERVIEWER 1]:

En dat ze niet hoog in de power zitten. Ja, ja, eigenlijk met het idee dat het niet hele grote waterkanalen en dergelijke door Heuvelrug lopen dus dat die op een iets kleinere schaal betrokken zijn. Nou ja. Maar jouw ervaring is daar in dat Rijkswaterstaat is wel meer. Nou ja, bouwer heeft om dus maatregelen te implementeren.

[INTERVIEWEE 5]:

Maar ja, op hun eigen gronden natuurlijk hè? Als de uiterwaarden van hen zijn, dan kunnen ze daar natuurlijk wel iets mee. Ja nou ja. Het is niet perse fout, ik zou het niet per se anders doen, Maar ik dacht even hé, Als overheidsorgaan, dan denk ik, oh hoort er dus meer naar boven.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, ja nee, dat is, maar het is goed dat je dat noemt, hoor, want het is ook niet goed of fout.

[INTERVIEWEE 5]:

Het is nee, en waarschijnlijk hebben verschillende organisaties ook in het ene project net een iets andere rol dan in een ander project.

Nee, ja, volgens mij ziet het er wel goed uit nou, dat is dan mooi, dan kunnen we dus wel doorheen.

[INTERVIEWER 1]:

Misschien heb je gezien dat ik Utrechts landschap eruit gehaald heb. Waar zou je jezelf plaatsen en waarom?

[INTERVIEWEE 5]:

Mag ik dan nog even dat vorige plaatje zien dat ik even nog kan lezen? Wat ja precies en dan voor interest is dat dan op Utrechts landschap gerucht dus de mate waarin Utrechts landschap naar verwachting bepaalde oplossingen steunt of afwijst?

[INTERVIEWER 1]:

Ja ja.

[INTERVIEWEE 5]:

Nou, dat is dan natuurlijk in ieder geval high, want ja, hè, wij bij wijze van gaan niet ergens een bos aanplanten als we weten dat het na 10 jaar het loodje legt omdat het niet klimaat adaptief is.

En en sorry, mag ik nog even terug?

[INTERVIEWER 1]:

Oh ja sorry.

[INTERVIEWEE 5]:

Nou en die ander, Dat is best lastig, want, hè, wij kunnen natuurlijk niet anderen dwingen om iets te doen. Maar wij zijn wel een ja in Utrecht best wel een grote autoriteit op het gebied van natuurlandschap.

[INTERVIEWER 1]:

Maar het kan ook dus overtuiging zijn als je dus een manier hebt om daar beleid te beïnvloeden op die of om te. Nou burensamen dingen te doen, dan is dat ook een vorm van power. Het gaat niet om bepaalde tijd, ja?

[INTERVIEWEE 5]:

Ja, ik zou hem wel hoog zetten, maar het is natuurlijk wel degelijk anders dan dat je echt ook als een ander niet wil het kan opleggen en dan wij doen natuurlijk onze uiterste best om nou ja, het goede te doen voor natuur. Nou wat klimaatadaptatie moet natuurlijk ook bij, maar het is niet zo dat als wij iets vinden dat een ander dat dan meteen overneemt.

Het is wel zo dat onze mening vaak heel erg gewaardeerd wordt en dat er ook best goed naar geluisterd wordt. Alleen ja een onderwerp als financiën, dat speelt daar dan wel bij.

En ja, wij proberen natuurlijk juist de provincie ervan te overtuigen dat er bepaalde beleidsmaatregelen van moeten worden, maar dat is natuurlijk een politieke afweging of dat dan overgenomen wordt, dus ik zou hem wel in het vakje dus rechtsboven zetten, maar dan misschien daar een beetje aan de onderkant dat wij wel degelijk minder invloed hebben dan een provincie en ook dan een gemeente.

Wij kunnen het wel willen, maar als een gemeente zegt, ja, dat is hartstikke leuk, maar wij hadden dit stuk grond niet als een overloopgebied voor het bergen van van hemelwater bedacht, maar daar woningbouw doen. Ja, dan kunnen wij 100 keer roepen. Van ja, dat is onverstandig, maar dan?

Beleid is toch een politiek besluit, ja, waar wij invloed op hebben, maar ja, dat dat is het dan ook.

De raad dus gemeenteraad is veel machtiger uiteindelijk dan in het landschap.

[INTERVIEWER 1]:

Dat had ik ook, dus dat komt wel mooi overeen.

Dan ga ik door naar van de stakeholders naar klimaat issues. Ook hier begin ik weer met een overzicht en eigenlijk de vraag, denk je dat die compleet is? Of? Nou ja, zijn er klimaat issues op de Heuvelrug waar je nog mee bezig bent, je mee bezig houdt die er niet tussen staan?

[INTERVIEWEE 5]:

Nee, want ik heb erfgoed is nou meer cultuurhistorisch? Ja, in die zin dus ja.

Maar dat een beetje bij ons is het lastig, hè? Want wij nou ja, wij beschermen natuurlandschap en erfgoed. Dat loopt zeker bij een buitenplaats met, nou ja, met of een kasteel met waterpartijen en stenen gebouwen loopt dat een beetje door elkaar heen dus ja maar dat snap ik als jullie die eruit laten. Nou ja, het lijkt me wel prima hoor.

[INTERVIEWER 1]:

Nou, dat is dan ook weer fijn, nou ja, dan ook hier weer omdat ik dus eigenlijk de link wil maken tussen het actoren netwerken én het klimaat issue netwerk zou je mij doorheen willen nemen in hoe Utrechts landschap dus aan de verschillende thema's werkt?

[INTERVIEWEE 5]:

Ja zeker, nou ja, je hebt ook projecten in de Zeister bossen. Daar werken we dus aan het opdrogen van oppervlaktewater. Maar ook voor het verdrogen en het verdorren van bomen. En afname biodiversiteit zit daar eigenlijk ook wel in. Uit de ogen van de boom verminderde kwaliteit. Het zijn allemaal dingen die allemaal bij elkaar komen, terwijl er niet zo is dat wij zeggen, nou, wij werken Alleen op dit thema en we denken soms, ja, denk je gewoon van joh. Hier is een waterprobleem en je lost eigenlijk of je werkt dan aan meerdere problemen met de maatregel. Dus ja, wat we daar proberen te doen, daar zijn een aantal kunstmatig aangelegde vijvers die worden gevoed door een spreng. Dat is ook weer een kunstmatig aangelegd water gewoon. Nou ja, vallen 200 jaar oud ofzo.

Ja vroeger onttrokken we op de Heuvelrug niet zoveel drinkwater, dus kwam er gewoon veel meer kwelwater naar boven in een geboren bron. Dat kwam in, dat heet daar de pannenkoek. Dat is een soort ronde waaronder akel. En waar dan het grondwater in kwam en vanuit die plas stromen via de spreng naar al die vijvers in op de buitenplaatsen aan het grondwater. Dat is heel erg gezakt, met name door onttrekkingen en dus ik spreng eigenlijk niet meer gevuld, behalve dan als het heel hard geregend heeft of langdurig regent. En in de winter staat hij ook nog wel regelmatig vol, maar in de zomer niet. En ja, dan ziet het er op dit moment heel lelijk uit, omdat die aangelegde vijvers daar zit plastic in.

Ja, omdat als je dat niets doet, dan zakt het water snel weg. En nou ja, dan nou ja, dan heb je echt laten partijen weer, dus dat is ooit zo aangelegd. Het probleem nu is dat zeg maar het niveau van het water. Praten we nou soms wel tot 1/2 m onder het maaiveld, waardoor je dus 1/2 M plastic ziet. Nou, dat ziet er niet zo heel fraai uit, dus wij gaan dan het veranderen waardoor je eigenlijk dat plastic niet meer ziet. Dat wordt wat meer ingegraven. En dus dat komt iets lager te liggen zodat het er niet zo kunstmatig meer uitziet en dat je toch wel je water in je in je vijvers houdt, zodat alle soorten die daarin leven kunnen blijven. Wat hebben we een aantal jaar geleden gehad dat we echt noodgedwongen? Dat willen we eigenlijk niet, maar water van elders moeten inpompen omdat gewoon alle amfibieën vissen planten anders doodgaan.

Dus ja, wat daar ook speelt, is dat de omliggende bos. Daar zijn jullie gewoon heel veel droogteschade met name aan beuken. Er zijn er ook een paar gesneuveld daarom soms stond er nog een najaarsstorm achter.

Ja, dan gaan er weer een paar om. Dat is allemaal. Ja, Je kunt niet zeggen van deze boom die is omgegaan door de storm, omgegaan door de droogte om gegaan door stikstofdepositie of verzuring. Het is natuurlijk een combinatie van factoren en nou ja, dat proberen we te voorkomen.

In ieder geval bij de hele oude bomen is daar een noemen wij het kippen lijntje? Dat is een één van de oudste eikenlanen van Nederland is nog een geloof in Apeldoorn bij Het Loo is nog een oudere eikenlaan. Nou ja, dat zijn natuurlijk bomen die daarvan. Wil je niet dat ze nou ja nu al loodje leggen en een eikenboom is die kan eigenlijk wel 600 tot 900 jaar oud worden.

Ja, ja, dat wil je toch nog bewaren en normaal stel dat hij zeg maar 300 jaar opgegroeid in 300 jaar is hij volwassen en hij kan 300 jaar sterven en in die laatste 300 jaar is de biodiversiteit van een eik echt heel hoog. Dus ja, je wilt dat eigenlijk zo lang mogelijk behouden en wat we daar nou gedaan hebben is omdat deze boom natuurlijk eigenlijk onvervangbaar zijn, hè?

Ze zijn zo oud, zoiets hebben we niet even terug hebben we op die hele laan een soort proef gestart dat we per boom een aantal ja gaat ervan. Daarom pak hem beet 20 cm doorsnede.

Ik denk 1,5 m diepte bodem in hebben gemaakt, en daar hebben we een soort, ja ik noem het maar compost vermengd met een soort Hydro korrels die heel goed water kunnen vasthouden, in gedaan in de hoop dat de wortels van de bomen daar naartoe groeien. En die korrels die en dan Natuurlijk dat organisch materiaal dat houdt het vocht langer vast, dus gewoon het regenwater en we hopen dan dat ze op die manier zeg, maar ja wat beter en droge periode door kunnen komen.

En ja, dat kan je niet overal doen, want dat kost natuurlijk veel geld en dat doe je alleen bij bijzondere bomen. Dus dat is wat we daar gedaan hebben. En nou ja, dat moet natuurlijk ja blijken of dat of dat helpt.

[INTERVIEWER 1]:

Ja dus in die zin nou jullie deze manier van met alle droogte en water thema s en dan ja.

[INTERVIEWEE 5]:

Wateroverlast zijn we ook wel mee bezig. We hebben in Amersfoort is het gebied bloei dal en de schammer. Dat is een een soort bergings gebied voor water wat door de wat is dat de Barneveldse beek? Loopt en afgelopen nou, Het is het een maand geleden, Dat is toch heel hard regende? Toen stond dat ook helemaal onder water. Nou, Dat is ook hoe dit gebied ontworpen is. Ik zeg weet ik niet uit mijn hoofd. Hoe lang het al in ons bezit is, Maar het is zo ingericht als een een bergings gebied voor ja overtoollig water, zodat je eigenlijk nou ja, wat meer droge voeten kan houden en het water daar is gewoon langer geborgen kan worden en dan staat er helemaal onder water. Nou ja, Natuurlijk ook wel heel gaaf gezicht, een stukje natuur ook wel prima.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, Ik wil zo het stokje dadelijk graag doorgeven, dus ik neem heel gauw nog heel even de thema s die we dan niet gehad hebben en dan nou ja, of je gewoon aangeeft dat jullie daar mee bezig zijn dan Dat is dan de temperatuur stijging in hittegolven. Is dat iets waar jullie iets mee doen?

Speaker 3

Nou ja, in die zin wel dat wij Natuurlijk wel heel erg pleiten, vooral op provinciaal en gemeentelijk niveau voor aanleg van meer groen. En Dat is Natuurlijk voor nou ja, koelte.

Speaker 3

En het reduceren van de temperaturen.

Speaker 1

En dingen met uitspoeling van die draad en fosfaten en micro vervuilers en schimmels, plagen, ziektes, bosbranden en de landbouwgewassen.

Speaker 1

Zijn dat.

Speaker 1

Thema's van jullie dingen mee doen?

Speaker 3

Nou ja.

Speaker 3

Indirect Natuurlijk wel hè, want wij pleiten heel erg voor circulaire landbouw. Dus ja, daar komen al dit soort.

Speaker 3

Dingen Natuurlijk wel naar voren.

Speaker 3

Ja micro plastics dat iets minder, Maar ik noem het nog wel eens soms gewoon eventjes, bijvoorbeeld bij de blauwe agenda heb ik dat ook.

Speaker 3

Nog even genoemd.

Speaker 3

Van hé.

Speaker 3

Staat er in daar, Dat is niet een speerpunt dat we daar altijd voor pleiten. Nee, Maar het voelt jawel. Onderschrijf ik Natuurlijk wel.

[INTERVIEWER 1]:

Oké nou, dan is het helemaal duidelijk dan. Nou ja dankjewel zit in ieder geval mijn deel. Wat ik nu vraag, dan geef ik het stokje gewoon door aan Jitse en Diana. Ja, ja, én ik blijf er, want We hebben nog wat overlap dingen, dus dan hoor ik dat zelf straks dankjewel in ieder geval vast, ja.

[INTERVIEWER 2]:

Nee, ja, dit en ik zijn dus met een groep met andere studenten zijn wij bezig om te kijken naar de implementatie van specifieke klimaatadaptatie, strategieën en en ja, Jitse wil jij dan de eerste vraag van ons een beetje introduceren en die strategie uit voorleggen?

[INTERVIEWER 3]:

Ja, Ik ben er weer. Volgens mij mocht het weer wegvallen dan nou, dat kan gebeuren. Ja nou had je al iets gezegd over wat we waar we naar kijken, überhaupt of?

[INTERVIEWER 2]:

Nou ja, dat we een project doen over het over klimaatadaptatie strategie en hoe we dat kunnen implementeren.

[INTERVIEWER 3]:

Ja precies ja kijk dus vooral een beetje dat dat laatste gedeelte van het interview met Naomi is een beetje ons onderwerp, zeg maar, en we hebben bijvoorbeeld vanuit de blauwe agenda hebben we een lijstje opgesteld met een aantal opties aantal mitigation measures als het ware voor zowel aan de ene kant droogte, maar ook vooral voor nat schade.

En, Ik ga gewoon. Ik heb hem even een word bestandje gezet en het is gewoon een lijstje, dus als je Misschien daar even doorheen zou willen kijken en zou willen kijken of daar of dat nou een beetje compleet is, of of juist helemaal niet, dan wordt dat heel erg gewaardeerd.

[INTERVIEWER 5]:

Oké, dan even kijken hoor die eerste beregenen met oppervlaktewater of grondwater. Dat is echt een ja dat is natuurlijk een lastige gang.

Kijk, wij vinden eigenlijk dat je dat niet moet doen. Want het extra onttrekken van grondwater? Ja, Dat is nou niet echt bevorderlijk om het grondwaterpeil hoog te houden.

Beregenen met oppervlaktewater. Nou ja, In de natuur willen we dan eigenlijk liever ook niet, hè? Dus wat ik net ook zei over die 50 bij best, ja de kwaliteit is vaak minder. Maar ja de landbouw wil dit natuurlijk wel graag.

Ja, Het is eigenlijk landbouw tegenover andere partijen en we zullen er ook een aantal zijn die neutraal zijn, Omdat ze gewoon geen vochtschade ervaren en wij doen dit dus alleen maar in heel uitzonderlijke gevallen, Omdat anders de natuurwaarden nou ja, van het gebied echt zodanig klap krijgt dat we dat ook niet willen, dan is het gewoon echt. Nou ja, helaas het kan niet anders, maar liever doen wij dit niet. En ja voor de landbouw is geldt dit heel anders.

[INTERVIEWER 3]:

En bijvoorbeeld een stakeholder als Staatsbosbeheer of zo zouden die bijvoorbeeld hiermee akkoord gaan.

[INTERVIEWEE 5]:

Op hun eigen soort gronden, bedoel je dat?

[INTERVIEWER 3]:

Ja ja ja ja.

[INTERVIEWEE 5]:

Nou ja, die zullen hetzelfde denken als wij. Ja, Je moet ook aan hem vragen, Maar ik, ik vermoed dat zelf wel van. Nou ja, we doen dat nee op zich liever niet, want vaak is de kwaliteit van oppervlaktewater gewoon veel minder dan de kwaliteit van het grondwater en grondwater onttrekken om het vervolgens weer voor beregenen te gebruiken op hun eigen gronden. Ik denk ook dat ze dat niet zullen doen.

[INTERVIEWER 3]:

Ja oke bedankt.

[INTERVIEWEE 5]:

En dan infiltratie van regenwater nou ja, hè voor onze gebieden verteld, ja, maar uiteraard wel met een mits, want je kunt niet zomaar al het regenwater infiltreren.

Je moet wel zeker weten ook dat het dan van voldoende kwaliteit is en dat ligt aan van waar komt het vandaan Als het vandaan komt? Nou ja, waar bepaalde dakbedekkingen worden gebruikt waar stoffen kunnen uitlogen? Ja, dan nog wat te doen als het van afstromend komt, dan ligt het heel erg aan de intensiteit van het gebruik van.

En, soms kan je heel makkelijk daar iets aan doen, dat je daar bijvoorbeeld iets tussen zet van een zandfilter of eventueel als het echt nodig is dan een oliefilter, dus een olie en water scheider.

Maar volgens mij als dat al het geval is dan, dan doe je dat natuurlijk niet dan zeg je van nou de kwaliteit van dit afstromende regenwater is zodanig slecht. Dat willen wij niet in ons natuurgebied hebben. Maar over het algemeen wat ik merk bij blauwe agenda zijn partijen hier natuurlijk heel enthousiast over en ik weet niet hoor in hoeverre jullie daarvan op de hoogte zijn.

Maar daar is onderzoek naar gedaan dat juist informatie van regelmatig wordt, dat is eigenlijk de grootste verbetering die we kunnen realiseren, oftewel de Heuvelrug voor aanvulling van het grondwater. Daar ligt zo'n enorme potentie. Tegelijkertijd is het ook heel lastig, hè? Want nou ja, niet al te volgen. Water is geschikt én je moet dan natuurlijk wel voldoende mogelijkheden hebben om het water te laten infiltreren en leren eerst afkoppelen, dat zal wat makkelijker zijn, dus dat je het regenwater scheidt van huishoudelijk water.

Maar vervolgens het laten infiltreren in een wadi dat ja is moeilijker en dat zal op kleine schaal wel lukken. Er zijn best wel veel projecten waarin gewoon individuele inwoners worden gestimuleerd om nou ja, een regenpijp af te koppelen én het water gewoon in hun tuin laten lopen. Speaker 3

Daar zijn ook best wel wat mensen enthousiast voor, Maar ik denk altijd, dat zijn de mensen die toch al een groene tuin hebben en niet de mensen die een enorm terras hebben en verder niks in hun tuin.

Dus op zich bereik je daar mensen mee, maar of je daar nou echt 1 grote verandering mee realiseert? Persoonlijk heb ik daar twijfels bij. Maar ja, dat zou natuurlijk onderzocht moeten worden of dat echt zo is.

Ja je bereikt met dat soort campagnes, de mensen die eigenlijk toch al een relatief groene tuin hadden.

[INTERVIEWER 3]:

Ja precies.

En, heeft u dan nog andere aanvullende maatregelen om droogte tegen te gaan die wij hebben gemist?

[INTERVIEWEE 5]:

Ja ik neem aan dat jullie dat verschil gaat maken, hè? Dus de droogte en verdroging. En droogte is dan echt het moment dat er op een moment niet voldoende vocht is. Ja, wat kun je daaraan doen? Ja, doorregenen. En tijdens droge periodes, ja, daar moet je gewoon veel meer systeem maatregelen nemen, dus zorgen dat het

eigenlijk zover niet komt omdat het grondwater hoger staat dan nu het geval is. Dus die maatregelen staan daar nu niet bij, maar dat snap ik, want die zou ik zelf ook onder verdroging scharen en niet onder droogte.

[INTERVIEWER 3]:

Ja precies ja.

[INTERVIEWEE 5]:

Ja wat je kan doen is natuurlijk andere als het echt gaat om landbouw. Andere gewassen telen die gewoon beter tegen droogte bestand zijn, waardoor zeg maar het fenomeen droogte niet zo snel optreedt.

[INTERVIEWER 3]:

Ja precies dat zo'n maatregel om de gevolgen misschien meer uit de weg te gaan in plaats van echt het probleem op te lossen, of niet?

[INTERVIEWEE 5]:

Nou ja, het probleem doet zich dan niet zo snel voor, hè? Als je natuurlijk een gewas teelt wat heel veel water nodig heeft, dan heb je eerder een probleem dan een gewas.

[INTERVIEWER 3]:

Ja oké, ja precies die manier, ja.

Ja zeker, dat is waar en wat wij hebben begrepen is in ieder geval het probleem van droogte en verdroging vooral boven op de Heuvelrug en als je wat meer uitzoomt dan als je kijkt naar de flanken van de Heuvelrug en ook de voet van de Heuvelrug, daar zijn ook veel problemen met betrekking tot wateroverlast. Dus echt een ja te veel water zeg maar ja. Bent u bekend met die problematiek? En nou, We hebben dus veel oplossingen neergezet. Ja, wat vindt u van die ideeën?

[INTERVIEWEE 5]:

Dus de onderstaande zijn de oplossingen voor de wateroverlast?

[INTERVIEWER 3]:

Ja ja precies ja.

[INTERVIEWEE 5]:

Kun je dan bufferzone's? Nou ja, Dat is sowieso hartstikke goed hè? Niet alleen voor klimaatadaptatie, maar ook voor ja ligt eraan waar je de bufferzones voor gebruikt, maar dat komt natuurlijk in alle discussies voor. In stikstofproblematiek komt het voor in de sanering van recreatie zijn bufferzones ook super belangrijk. Nou ja, dat is iets wat wij ook heel veel uitdragen en ja hopen dat dat gerealiseerd wordt.

Dus ja, daar kan ik het alleen maar mee eens zijn. Even kijken, dan hebben we het lokaal optimaliseren van de grondwaterstand.

Ja, dat is eigenlijk ook wat uit het onderzoek van de blauwe agenda naar voren is gekomen, hè, dat dat dit één van de oplossingen is.

Dus dat betekent dan nou ja, met stuwtjes proberen het water langer vast te houden, maar stuwtjes die ook regelbaar zijn dus op het moment dat het water weer weg moet omdat er veel te veel is, hè dat je die dan open kan zetten en dat het water wegstroomt.

Ja drainage en afvoergangen aanleggen, ja nou ja, hè, in de natuur zouden wij dat nooit doen want er is al genoeg water wat wegstroomt. Dat is ook wel wat uit het onderzoek van blauwe agenda komt. Daar valt heel veel neerslag op de Heuvelrug en in potentie hebben we dus voldoende water en komt er alleen maar meer water in de toekomst naar ons toe en toch hebben we wel een probleem. En dat komt omdat er heel veel water weer weg stroomt. Dus ja, moet je dan nog meer sprengen en nog meer sloten gaan aanleggen om het af te voeren?

Nou ja, dat, Dat is voor de natuur niet nodig. Ja, voor landbouw kan ik me voorstellen dat men dat wenselijk vindt, maar of je daarmee jezelf in je eigen voet snijdt? Dat is natuurlijk maar de vraag hè? En dan heb je de traditionele agrariër die zal zeggen: ja, dat gaan we doen, want ik wil zo snel mogelijk mijn land op met mijn zware machines, want dan kan ik efficiënt mijn land bewerken en een meer circulaire boer, die zal dat niet doen, hè?

Want die heeft door van: nou ja, ik moet ervoor zover het mogelijk is, want je wordt natuurlijk altijd geremd door wat er stroomopwaarts nog gebeurt. Maar die zal willen om water meer vast te houden. Dus, ik neem aan dat ja, de circulaire biologische boeren dat die daar wat minder enthousiast voor zijn. En dan hebben we ja van crop rotatie. Ja, is hetzelfde verhaal ik, Ik denk.

Dat daar wel enthousiasme voor zal zijn, maar bij de circulaire boeren, bij de traditionele boeren niet denk ik. Want ja, dat is natuurlijk. Het zijn meer bewerkingen die dan moeten plaatsvinden op het land. En als jij gewoon veel productie wil draaien tegen zo min mogelijk kosten dan, word je hier niet enthousiast van, maar voor de hele diversiteit en voor de kwaliteit van de bodem is dit natuurlijk fantastisch. Dan moeten we dat allemaal doen, dus ik hoop dat het rijk ook, nou ja, in hun nationale omgevingsvisie. Daar staat al wel iets in hierover, maar dat ze het ook echt nou ja, door gaan zetten en dat het meer verplicht wordt dat er gewoon veel meer circulaire landbouw nu echt van de grond komt, in plaats van alleen maar de boeren die daar toch al enthousiast van werden.

[INTERVIEWER 3]:

Heeft u een bepaalde maatregel of set van maatregelen die aanspraak vinden onder die traditionele groep?

[INTERVIEWEE 5]:

Nou, dat is, ik vind het best moeilijk, ik bedoel, ik ken ze ook niet.

Maar ja, je merkt altijd wel ook in deze overleggen, dat het financiële vraagstuk hierbij speelt hé, en nou ja die boeren, die voelen zich toch al onder druk gezet en ik denk ook dat het terecht is, hè, want beleid heeft afgelopen jaren wordt het steeds strenger en het is gewoon hartstikke moeilijk om een goedlopend bedrijf. Ja voort te zetten, dan heb je net een dikke financiering geregeld voor een modernisering van je stal of van je materieel wat je nodig hebt om je land te bewerken. En dan komt de volgende maatregel daaraan.

En dan is vaak alleen maar de enige uitweg is om nog meer schaalvergroting, dus dat maakt het ontzettend lastig.

Maar ik spreek ook wel eens boeren die zeggen van ja, het kan prima met 70 of 100 koeien. Maar dat zijn dan de boeren die hebben niet, ja een enorme molensteen om hun nek hangen van een dikke financiering. Maar dat zijn de boeren die eigenlijk door het familiebedrijf wat al jaren in de familie is en wat er eigenlijk gewoon afbetaald is, goed functioneert, maar op het moment dat je dus als boer in een dikke lening beland om je stal te vernieuwen of wat ook dan kom je daar eigenlijk heel moeilijk mee uit. En, dat is iets ja. Volgens mij moet dat landelijk opgelost worden, onder andere dus door na sanering van varkenshouderijen.

Daar is een regeling voor ja, de hele stikstofproblematiek waar echt geld los gaat komen. Maar ja, boeren die doen beetje terughoudend want ja, hè? Als jij de eerste bent en dan kan je misschien 6 ton krijgen, maar als hij heel even wacht en je kan 1 miljoen krijgen.

Dat is jammer, want ja, hoe langer we wachten, hoe groter het probleem volgens mij wordt.

En tegelijkertijd zie je nu ook die die bewegingen vanwege de oorlog in Oekraïne, dat de hele landbouw weer zegt van oh jongens, We moeten absoluut niet extensiveren. We moeten niet naar circulaire landbouw, want nu moeten we de voedselproductie veilig stellen.

Ja dus die sentimenten die spelen ook weer. Ja, ik vind het een beetje onterecht, maar ik snap het ook wel dat ze het gebruiken.

Nou ja, er komt best wel heel veel regelgeving hun kant op en dat je dan in een hoek gedrukt voelt, dat snap ik en tegelijkertijd. Ja, Het is dus niet nodig, want er zijn ook boeren bedrijven die wel functioneren en die wel de stap hebben durven maken naar. Nou ja, wat meer niche landbouw, kwalitatief hogere producten alleen de consument moet ook mee, hè? Want als wij allemaal ja, gewoon € 1 voor een pak melk willen blijven betalen en daar niks meer voor over hebben.

Ja, dan wordt het wel heel erg lastig voor boeren om dan die overstap te maken, dus volgens mij moet het rijk ook daar iets aan doen dat nou ja de biologische producten dat die ook concurrerend kunnen zijn met de gewone traditionele producten, dus daar zal echt iets moeten gebeuren, daar komen we nou ja, zo snel mogelijk, maar dan komen er een paar jaar, moet er flink wat veranderen.

En, volgens mij moet dat ook echt met meer rijksregie komen, want als wij gewoon wachten, ja dan wachten we nog 3 jaar en als er dan oorlog in Oekraïne is, die de boel zogenaamd weer eventjes in de vertraging zet, of hopelijk snel, als het weer afgelopen is dan komt er wel weer een ander argument waarom boeren vinden dat het toch niet nodig is.

Dus ik denk echt, ja, de enige manier om dat op te lossen is dat er veel meer regie vanuit het rijk komt om nou ja concurrerende prijzen te kunnen hebben en bepaalde bedrijven dan toch maar uit te kopen, want volgens mij gaat het niet vanzelf. Dan was het namelijk allang gelukt.

[INTERVIEWER 3]:

Ja ja precies.

[INTERVIEWEE 5]:

Ja, dat wordt niet makkelijker. Hoe langer je wacht, ja, misschien voor sommige bedrijven wel hè? Voor boeren die echt geen opvolger hebben en die nu misschien nog wachten. Nou, ik wacht even op de uitkoopregeling. Ja, misschien denken ze dat over 5 jaar niet meer omdat er nou ja iets gebeurd is waardoor ze ineens gedwongen zijn om te stoppen.

Ja, maar het probleem wordt niet makkelijker hoe langer we wachten.

[INTERVIEWER 3]:

Nee precies precies. Ja, zou jij de volgende vraag willen stellen?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, Dit is Misschien wel ja een mooi bruggetje. Van wie denkt u dat er eigenlijk verantwoordelijk is voor de implementatie van die strategieën om droogte verdroging en wateroverlast tegen te gaan?

Welke partijen zijn daar het meest verantwoordelijk voor?

[INTERVIEWEE 5]:

Nou, eigenlijk zou ik Natuurlijk allemaal verantwoordelijk, hè? We moeten allemaal een stukje doen.

Hè, nou ja, wat ik zei het rijk moet met verplichtende regels komen. De provincie kan daar natuurlijk ook heel veel in sturen, hè?

Die kan ook zeggen van joh, je mag alleen maar uitbreiden als je overgaat naar een circulaire landbouw, om maar even iets heel extreems te noemen. Voor de rest staan we niets meer in. Nou, dat zou de gemeente ook kunnen doen is natuurlijk heel extreem, maar het kan wel, want ze hebben die positie om dat te doen.

Maar boeren zelf kunnen natuurlijk ook zeggen van joh, nou ja, dit is een kansloze weg om zo door te gaan. Ik moet zelf ook mijn steentje bijdragen. Consumenten kunnen dat hè door te kiezen voor de juiste producten, maar kan natuurlijk niet iedereen laten.

Want ja, als je in een in een bijstand situatie zit, dan doe je dat natuurlijk niet, maar daar kan het rijk weer wat aan doen door. Ja daar toch iets bij te leggen, zodat die producten ook betaalbaar zijn.

Ik vind dat de rol van de banken die hebben een hele grote verantwoordelijkheid, hè? Die vind ik ook wel een soort van sleutel rol hebben die gehad In het verleden door alleen maar financieringen te verlenen. Terwijl ze wist dan dat er regelgeving ging veranderen. En toch werden de financieringen verleend voor grote uitbreidingen van boerenbedrijven. Ja, die hebben daar best wel een rol in, dus die mogen nu ook wel volgens mij werken om het probleem weer op te lossen.

[INTERVIEWER 2]:

Ja precies.

[INTERVIEWEE 5]:

Dat waren allemaal in 1 grote rol in.

En ook de waterschappen, die kunnen natuurlijk heel veel doen door goed na te denken over de peilverhoging een en dat ook uiteindelijk dan door te zetten en niet te laten doorsturen omdat het zo lastig is om een verandering te realiseren.

[INTERVIEWER 2]:

Ja en Ik heb het idee dat nu in dit afgelopen halfuur best wel naar voren komt dat een knelpunt is ook vooral financiën ziet u andere knelpunten wat die implementatie juist tegenhoudt naast de financiën daarvan.

[INTERVIEWEE 5]:

Ik praat helaas alles draait om geld het is heel vervelend maar een knelpunt is natuurlijk van ja dat je het niet eens kunt worden met bepaalde partijen die qua grondgebied aan elkaar grenzen, hè? De ene wil een hoger peil, dat willen wij graag willen als natuurorganisaties de ander nog een lager peil.

Dat is de boer, ja, maar waarom hoor je het niet eens? Ja, omdat dat geld kost.

Hè? De boer zegt ja dat kost mij dan opbrengsten, ja. Dus uiteindelijk is alles terug te voeren op het geld en misschien zijn er andere problemen, zoals kennisgebrek en dat soort zaken. Maar weet je, als het hele financiën vraagstuk niet mee zou spelen dan zou het gewoon veel makkelijker op te lossen zijn.

Ja, dan was het misschien al langer gebeurd. Ja ja, want dan zou je zeggen van nou, oke hier dit stuk grond, ja, waarom staan hier eigenlijk woningen? Dat is hartstikke ongunstig hydrologisch gezien. Dat moeten we helemaal niet doen, want hè. Als er een stortbui komt, dan komt hier alle water van de heuvels naar beneden

zetten. Nou, laten we dat dan dus niet doen, maar je gaat die huizen ook niet weghalen, want dat kost geld. Nou ja, Ik wil ergens een berging gebied aanleggen. Nou, op welke plek zou dat het meest handig zijn? Nou, dat kan dan niet omdat daar al, een andere functie is.

Dus moet je dan weer zoeken naar andere opties. Dus ja, misschien een groot vraagstuk is ook het ruimtegebrek in Nederland. Ja, we zijn gewoon een super klein landje, we willen alles, we willen alles en ook nog eens heel efficiënt en heel intensief. En ja, we hebben gewoon niet genoeg grond, dus ja, dat is misschien het probleem.

Ja of het niet durven maken van keuzes?

Dat kan natuurlijk ook, ja. Het hangt allemaal met elkaar samen. Ja, ik weet niet of dat grote boosdoener is, maar ja, nou ja, stel dat we ineens twee keer zo groot waren qua Nederland oppervlak moeten andere, ja, dan zou je inderdaad drastische beslissingen kunnen nemen, dan zou je nou weg met Schiphol die doen. Die bouwen we midden in de zee en nou ja, van het overblijvende gebied daar maken van woningen van en, we leggen nog een groot stuk natuur aan, weetje, maar ja, die luxepositie zijn we niet in.

[INTERVIEWER 2]:

Even denken ja, Ik weet niet of u hier ervaring mee heeft, maar heeft u ervaring met andere projecten die wellicht vergelijkbaar zijn met de Utrechtse Heuvelrug waar we lessen uit kunnen trekken?

[INTERVIEWER 3]:

Ik hoorde net iets zeggen over Zeister bossen, bloeyendaal schammer.

[INTERVIEWEE 5]:

Ja, dat is natuurlijk de vraag zo heel veel hoor, maar je zou even na Ik weet het niet precies, maar je zou kunnen googelen op ZON heet dat. Zuid Oost Nederland betekent dat.

Dat is volgens mij een vergelijkbaar project van de blauwe agenda, maar dan in in Zuid Zuid Oost Nederland.

[INTERVIEWER 1]:

Volgens mij is dat Zoetwatervoorziening Oost Nederland.

[INTERVIEWEE 5]:

Ja, dat bedoel ik, zie je nou? Zoveel weet er dus van, maar daar ga je nog kunnen kijken. Ja voor de rest weet ik het eigenlijk niet, maar misschien dat ze bij het nationaal park nog meer weten hoor, dat zou kunnen.

[INTERVIEWER 2]:

Ik denk dat voor ons we dan eigenlijk alle vragen hebben gesteld die we wilden vragen, heeft u zelf nog iets wat u zou willen toevoegen of vragen aan ons?

[INTERVIEWEE 5]:

Weet je, ik had jullie natuurlijk even gecombineerd en ik denk ja, volgens mij gaat het over hetzelfde, maar is dit nou een studievak waar jullie waar jullie toevallig op hetzelfde moment volgen of is het gewoon zijn het vanuit twee verschillende richtingen of vakken die je moet volgen toevallig hetzelfde onderwerp.

[INTERVIEWER 3]:

Nou, het is wel een beetje dezelfde studierichting. Denk dat wel. Maar wij zijn bachelor studenten Diana en ik. Wij zitten nog niet eens in onze scriptie, zeg maar, dus wij doen het gewoon voor een vak. En Naomi is volgens mij haar masterthesis al aan het schrijven, dus het is wel echt twee andere takken van sport, zeg maar.

[INTERVIEWEE 5]:

Ah oke, ja het was ook precies op hetzelfde moment, dus ik dacht, hè?

[INTERVIEWER 1]:

Nee, het gaat helemaal goed zo en we hadden wel een aantal vragen die over overlappen. Dus ja, we moeten gewoon even eruit filteren wat we zelf nodig hebben en kunnen gebruiken, maar dus het gaat helemaal goed op deze manier.

[INTERVIEWEE 5]:

Nou ja fijn, dat gecombineerd kon worden ook.

[INTERVIEWER 3]:

Nou, dan ja wil ik jullie in ieder geval heel erg bedanken voor de tijd, en nou ja goed ja super, ja geweldig.

[INTERVIEWEE 5]:

Ja in ieder geval succes met de vakken het afstuderen en dat, ja.

[INTERVIEWER 3]:

Ja bedankt.

[INTERVIEWER 1]:

Ik heb misschien nog een beetje organisatorische vraag voor mijn onderzoek dan. Ik ben nu bezig met het in kaart brengen van het systeem: Hoe ziet het eruit en waar kan ik dingen vinden? Punten vinden die te verbeteren zijn en straks in mei ongeveer ga ik workshops doen met stakeholders die dan betrokken zijn bij zo een systeem puntje in mijn In het totaal systeem mocht daar toevallig Utrechts landschap ook bij horen. Mag ik je dan nog een keer benaderen?

[INTERVIEWEE 5]:

We nou eens kijken of de tijd heeft om nog mee te doen aan de workshop in die tijd. Nou benaderen mag altijd, ja. Ik kan niet toezeggen want het ligt bij halen van dossiers waar op dat moment speel je dan op een deadline die ik heb of dat gaat lukken, maar nou, je kan me altijd benaderen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja dan ja dan weet ik dat, dan komt dat misschien die kant op. Nou dan stop ik de opname ook en dan wens ik jullie nog een hele fijne dag.

Interview 6

[...]:

[INTERVIEWER 1]:

Okay dus. Zo zou je de Rol van [REDACTED] ook beschrijven als een soort adviesorgaan?

[INTERVIEWEE]:

Nee, [REDACTED] is een terrein beherende organisatie. We zijn eigenaar waarbij 110.000 hectare grond in eigendom in Nederland. Die hebben wij wel in eigendom omdat we een missie hebben, namelijk. De missie is natuurbescherming. En die grond, die is dus met enige nuance. Nu als hele uitzondering daargelaten is die grond in principe ook wat je in Nederland natuur zou noemen planologische natuur. Maar ook in de praktijk is dat natuur. Dat is geen landbouw met bemesting of industrieterreinen of wat dan ook, dus in principe iets wat functionele natuur in.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, het grenst ook aan het de Stichting Nationaal Park? Toch is een deel van het nationaal park dus ook dit.

[INTERVIEWEE]:

Dit gebied is een deel van het nationaal park. En dan moet ik, dan moet ik zeggen dat specifieke he, want ik had ook functionele natuur. We zijn natuurlijk bezig met het verwerven van gronden. Die gronden zijn niet altijd natuur als wij het kopen en bijvoorbeeld deze planeenheid, he dit natuurgebied de Kaapse Bossen, wat onderdeel is van nationaal park. Dat hebben wij van een heel geld ingekocht, toen van eigenaar op die er voorheen niet de natuurdoelstellingen mij hadden, maar een bos productiedoelstellingen en wij zullen daar tientallen jaren nog mee bezig zijn om zo maar het effect daarvan om te draaien zodat het bos weer een natuurbos is in plaats van een bomen akker met exoten daarop.

[INTERVIEWER 1]:

Minder monocultuur-achtig

[INTERVIEWEE]:

Ja maar he, en ook inheemse bomen. En zo dat soort dingen. Maar dat is best een werkje. Het kan heel snel. Maar dan heb je ook. Tien jaar geen bos meer of zo voor een hele lange periode. Dan heb je tien jaar gewoon geen bos en dat vinden mensen niet zo leuk. Daarnaast is het economisch niet heel handig om dat zo te doen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, oké. En we hadden u al verteld dat we gaan kijken naar de strategieën om natuur om het klimaat aan adaptiever te maken. In de blauwe agenda, ik weet niet of u bekend bent met de blauwe agenda?

[INTERVIEWEE]:

Nou, niet echt, maar met alle euh, waar ik denk ik weet dat dat gaat over water en over hoe zo goed mogelijk daarmee om te gaan.

[INTERVIEWER 1]:

Ja ja, inderdaad. En daaruit hebben een aantal strategieën gehaald. Euh, samen met een ander bestand van de Utrechtse provincie volgens mij was het. Over klimaatadaptiviteit ook. En die hebben we hier op het scherm staan. Ik weet niet of u ze al had gekregen in onze e-mail?

[INTERVIEWEE]:

Ja, ik had ze gekregen van je inderdaad, ja.

[INTERVIEWER 1]:

Heeft u wel de tijd gehad om daarnaar te kijken ook?

[INTERVIEWEE]:

Ik heb hem daar doorheen gefietst en ik had vooraf beloofd even te kijken of ik er niet gewoon antwoord op kon geven. En dan nog wat eventueel een andere collega in te vliegen. Maar een kan prima antwoord op geven.

[INTERVIEWER 1]:

Oke, dan aan u de vraag of u denkt welke van de volgende strategieën? U het meest effectief acht, of dat het überhaupt iets uit kan halen? En uw mening?

[INTERVIEWEE]:

Ja, en dat doe ik wel binnen de kaders van het projectgebied waar het over gaat natuurlijk.

[INTERVIEWER 2]:

Ja ja, de Kaapse bossen.

[INTERVIEWEE]:

Ja precies. En daar ja dan is euh, want neem eens effe door, drie 'the sprinkling of surface- and/or groundwater. Dat is dat is de volgende. Volgens mij is dat vooral een landbouw maatregel. Daar hebben we niet, daar doen we niks mee in de natuur. Dat is alleen maar slecht voor de het watervoerend pakket waar je het water uit trekt natuurlijk. En het is in principe een no-brainer. En [...]: Niet anders als logisch. We zitten hier op een zandgrond, op een hoger stuk zandgrond en dat betekent dat er niet zoveel anders was als wat er gebeurd is. Alleen maar regenwater infiltratie in de stad 2 is gewoon wat er gebeurt. Ja, alleen daar is een deel is af- [...]: ... gaat weg door afspoeling, dat gaat snel.

[INTERVIEWER 1]:

Boven de gronden langs zeg maar?

[INTERVIEWEE]:

Ja, precies. En als je het over klimaatadaptiviteit hebt. Dan is het. En dat zien wij. Dat zien wij nog als grootste kans, want dan kan ik gelijk even door het doorkletsen. De grootste kans die wij zien binnen dit gebied is om die versnelde euh, zeg maar euh. Van de oppervlaktewater afspoeling om die. Wat beter te reguleren was, zouden we zouden daar wat maatregelen voor kunnen nemen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, dus infiltratie zonder een soort van dat u dat wel, dat ja infiltratie gefaciliteerd wordt of voel.

[INTERVIEWEE]:

Ja, want nu? Ik bedoel wat voor een infiltreert sowieso hé, want dat is gewoon zandgrond. Het ligt hoog, dus het valt toch op. En dat infiltreert, maar door zeg maar elementen aan te brengen, zou je die die afstroming.. Dus het versnel of ja, die afstroming... want het is gewoon, ik bedoel je raakt wa- potentieel Goldwater heel snel over de oppervlakte kwijt. Zou je structuren aan kunnen leggen om te voorkomen dat dat gebeurt, en dan kan je dat beter benutten om voor infiltratie, dat water.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, er is is erosie daarbij ook een probleem? Want soms met... met net als water van het land of ja, van een hoger stuk afspoelt, kan er grond mee komen? Of is dat

[INTERVIEWEE]:

In dit geval is dit niet? Nee in dit geval..

[INTERVIEWER 1]:

Nee, omdat er vegetatie is.

[INTERVIEWEE]:

Ja, het staat gewoon vol met bomen en de grond is van grof zand. Dus dat spoelt echt niet zomaar weg. Ja dan heb je de volgende ijstijd nodig, wil je dat voor mekaar krijgen.

[INTERVIEWER 1]:

Hahah, ja oke

[INTERVIEWER 2]:

Ja, een nieuwe stuwwal?

[INTERVIEWEE]:

Ja precies.

[INTERVIEWER 2]:

Want waar ook... Nou ja, wat eigenlijk een groot deel is van het project is ook hoe de verschillende stakeholders dus ja, als je het hebt over een waterschap of [REDACTED]. Ja, mensen die een bepaalde rol spelen, of organisaties een bepaalde rol spelen in het gebied. Hoe je zeg maar een beste strategie zou kunnen vormen zodat alle organisaties tevreden zijn? In wat voor opzicht denk je dat ... bijvoorbeeld het oppervlaktewater afspoeling beter reguleren. Ehm ja, denk dat dat hinder ondervindt? Of wat denk je dat bevorderbaar is, ook als je kijkt naar de belangen van de verschillende organisaties in het gebied? Of dat denk je dat er helemaal niets van pas is?

[INTERVIEWEE]:

Nou, ik denk dat er geen conflicterende belangen zijn als het over deze maatregel gaat. Want iedereen heeft behoefte aan het grondwater. Euh, ja, om meerdere redenen. Iedereen vanuit mijn eigen... iedereen vanuit zijn eigen rol, maar iedereen heeft behoefte aan dat grondwater, waterschappen ook en uiteindelijk de naastgelegen agrariërs ook.

Er is flinke drainage aan de onderkant van de van de heuvelrug, en dan wordt dat water al snel afgevangen. Daar hebben wij dan geen invloed op als organisatie, omdat wij... we hebben... Daar hebben wij geen eigendommen, dus kunnen we niet veel in de in doen. Ehm, dus onze beperkte rol hier op die je 450 hectaren of zo is in die zin... Nou we kunnen deze maatregel potentieel nemen, en ik kan me niet voorstellen dat iemand zegt dit is een slecht idee, want dat snel afspoelende water ben je kwijt.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, ja, is precies oké. Nou, dat is op zich mooi dat je dan snel, eigenlijk wel, actie ondernemen en dat je niet met verschillende belangen van een ander in verstrengeling komt.

[INTERVIEWEE]:

Ja precies

[INTERVIEWER 1]:

En bij andere maatregelen, want vaak wordt er gezegd dat er een afweging is tussen natuur en landbouw ook.

[INTERVIEWEE]:

Ja,.

[INTERVIEWER 2]:

Zou u in andere maatregelen wel conflict zien tussen stakeholders hierbij? Bijvoorbeeld van de maatregelen die werden voorgesteld, maar het kan ook bij mij anderen, als u het daar toevallig een bijvoorbeeld van heeft.

[INTERVIEWEE]:

Nou ja, kijk, ik kan eindeloos tegen u praten over de tegenstellingen tussen landbouw en natuur.

[INTERVIEWEE]:

De natuur heeft op heel veel plekken behoefte aan schoon water door afspoeling van meststoffen, en krijg je dat er dat het water het oppervlaktewater vervuild wordt, of het grondwater vervuild wordt, of ik veldbanen vervuild worden. Je kan dat waar, waar de natuur graag een hoger waterpeil heeft, kan er daardoor in bepaalde gebieden de grondwaterstand omhooggaan, waar landbouwer, of bijvoorbeeld huizen bouwen of kelders van huizen, noem maar op, die kunnen daar last van hebben.

Het kan zijn dat de dat de die uh 'sprinkling of surface- and groundwater'. Als je dat gaat onttrekken, dat je dan gewoon de watervoerende pakketten zo uitdroogt, bijvoorbeeld beken droogvallen. Je kan daar ellendig lang over praten. Maar dat is allemaal in dit geval niet zo relevant omdat we daar, we zitten gewoon op het droogste deel van een hoogezand -kop. En dan zijn die conflicten hoogstens aan de onderkant, als je zegt maar dat is in het kader van vraagstuk wat jullie hebben, wil je climate adaptieve maatregelen nemen? Dan, dan is. Nou ja, ik kan me voorstellen dat ze aan de voet van de heuvelrug, bijvoorbeeld, een onttrekking van water uit het tweede watervoerende pakket toeneemt, dat dat tot extra verdroging op de heuvelrug leidt. Nou, dat is. Ik kan me voorstellen dat als ik dan na over nadenk dat dat dan een potentieel conflict is ook. Maar ja daar

[INTERVIEWER 2]:

ja.

[INTERVIEWEE]:

Want. Uiteindelijk staan die bomen daar ook omdat ze ergens op enig moment nog water kunnen vinden en als dat niet meer kan dan. Ja, dan krijg je dat schade.

[INTERVIEWEE]:

Aan de bomen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, dat ben ik met u eens. En als u naar de lijst van strategieën kijkt, heeft u dan in gedachten of er echt iets mist? Een bepaald euh ja onderdeel?

[INTERVIEWEE]:

Nee, want kijk vanuit de vanuit het National Park gezien. Uhm. Dan, wat jullie hebben, vooral, of wat u heeft, zou ik zeggen. Dat zijn vooral zaken die je op. Ja, behalve dan, A-2, zie ik vooral zaken die op uw op landbouwkundig gebruiken zijn bedacht dus...

Ik zie bijvoorbeeld helemaal niets over hé. Je hebt toch al voor grondwater infiltratie, maar ik zie ook helemaal niets over water vasthouden. Daar zijn echt een heleboel mogelijkheden om gewoon ook oppervlaktewater vast te houden, wat je op een later moment voor wat voor reden dan ook kan gebruiken. En in de bredere context, zeker in de West Nederlandse context ietsje minder op dit op dit projectgebied van toepassing, maar...

Maar fantasieer wat, en wie weet kan je ook wat, wat bedenker uhm. Het vasthouden van regenwater. Of het niet aanvoeren van oppervlaktewater is allebei het klimaat adaptief, dus als je een polder hebt naast dat naast droge zandgrond, waar... Waar 'agriculture' plaatsvindt en je moet daar in de zomer water aanvoeren, dat het, daar moet, het water moet ergens vandaan komen. En als dat water er niet is, of dat belemmert andere functies, dan is dat om op de... Op de west-Europese landelijke/ op lokale schaal. Maar dat vraagstuk blijft een beetje hetzelfde.

Het water wat wij in Nederland krijgen komt of lokaal naar beneden. Of het komt uit de Alpen naar Nederland aan zetten. Of komt uit de zee aanzetten, afhankelijk van waar je zit. En hoe meer je een van de twee bronnen uit de zee zag, maar dat lokale regenwater bron of de aanvoer vanuit de Alpen bron. Zeg maar het infiltratiegebied. Hoe meer dat zoute water uit de zee naar binnen komt. Maar dat zou jullie misschien niet, uh, niet onbekend voorkomen, dat verhaal. Maar dat is hoe het werkt. En dat betekent dat hoe meer je in deze regio Utrecht zeg maar zoet water gebruikt, hoe meer in West Nederland last van is van chloride indringing, en hoe meer dro-... beken en rivieren droog komen te staan. Nou ja, als je lokaal water weet vast te houden, kan je dat deel... Kan je daar kan je ook daar lokaal niet creëren? Laat ik het zo zeggen.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, juist.

[INTERVIEWER 1]:

En we hadden ook nog gekeken naar de verloving van het bos.

[INTERVIEWEE]:

Ja, klinkt heel romantisch, maar je bedoelt gewoon loofbomen neerzetten?

[INTERVIEWEE]:

Ja, exact, in plaats van naaldbos, omdat die natuurlijk minder water verdampen. Denkt u dat dat veel potentie heeft? Of ook qua biodiversiteit of qua andere aspecten van... Van natuur, van de klimaatadaptatie?

[INTERVIEWEE]: [

Nou. Het antwoord is, is absoluut ja. Ehm. En dat volgt ook op simpel het beleid van [REDACTED]. Het is niet zo dat ons beleid per se is dat we verloven, maar het beleid is dat we inheemse bomen gaan faciliteren, en dat we de exoten (wat allemaal bomen, allemaal naaldbout is, dat is bijna allemaal naaldbout, er staat hier en daar wel wat anders) maar bijna al het naaldbout... dat betekent dat dat op het ene moment vervangen wordt door inheemse bomen. En dat de grove dennen zijn ook wel naaldbomen. Maar eiken, berken en naald. Lijsterbes, da's allemaal inheems spul. En dus dat, dan zit je met een veel groter percentage loofbomen in ieder geval, daar zit je dan mee.

[INTERVIEWEE]:

En dat dat faciliteert dan ook die veerkracht die, waar we naar zoeken?

[INTERVIEWEE]:

Ja, dan zorg je er in ieder geval voor dat in die, dat de verdamping van het potentiële grondwater afneemt, waardoor de grondwaterstand kan stijgen en waardoor ervoor, in de brede functionaliteit, dat grondwater weer beschikbaar is. Voor bijvoorbeeld beregning, zodat je bijvoorbeeld niet weer water hoeft aan te voeren.

[INTERVIEWEE]:

Om maar wat te zeggen.

[INTERVIEWER 2]:

En bij die loofbomen lijkt me ook weinig conflict tussen stakeholders, of zijn er echt mensen die er volledig tegen zijn, om de een of andere reden?

[INTERVIEWEE]:

Het enige potentiële stakeholders-conflict daar is, en dat hebben we wel getackeld, is dat mensen die niet van houden als bomen worden gekapt worden, maar daar hebben we wel een dat hij heeft. Dan is de stakeholder is gewoon de bewoner. Zou ik maar zeggen, maar dat... We hebben gewoon een heel erg gezonde

overgangsbeheer. En daarvoor ontworpen. En daar... Daar hebben we eigenlijk bij op deze plek niet zoveel ellende mee zou ik zo. Dat kan je gewoon sturen.

[INTERVIEWER 2]: [

Ja, ja, dat is wel te doen opzich? Ja en uhm, hoe kijken? Ja ja, dit is natuurlijk ook een vraag voor andere organisaties. Maar ja, je hebt al een beetje besproken. Want voor deze in uw optiek verantwoordelijkheid bij deze implementatie, zoekt u dan bijvoorbeeld ook nog steun bij voorbeeld waterschappen of bij de gemeente?

[INTERVIEWER 1]:

Of landeigenaren?

[INTERVIEWEE]:

Ja, kijk de... Klimaatverandering is een moreel, al onze aller verantwoordelijkheid, maar uiteindelijk zijn de waterschappen verantwoordelijk voor de oppervlakte en grondwater, de hoeveelheden en kwaliteit daar dus dat is... dat is dan simpel. Dat doen ze in opdracht van de provincies. Doen zij beheerders? Zij zijn gewoon heel simpel, de verantwoordelijken, alleen ik snap ook wel dat een waterschap zonder ons niks kan. Wel op wat ons onder ons in het geval van onze 450 hectare. Als hij daarin maatregelen willen nemen, dan kunnen ze dat niet doen zonder ons zeg maar... Wij zijn gewoon grondeigenaar. En ja. Nou ja dus. Daarmee heb je gedeelde verantwoordelijkheid. Eh even kijken hoe ze ook zou ik dit zeggen. En waar zijn er nog niet aan toegekomen omdat om zo'n projectplan uit te werken om water vast te houden. Maar we staan er wel voor open, dus laat ze ook zo zeggen als er een initiatiefnemer komt, of dat nou het National Park is of waterschap of verschillende organen, een t zeg maar organisatie samen. En dan gaan wij gewoon meedenken. En dan gaan wij op enig moment als het plannetje goed bevalt aan alle kanten. Gaan we onze grond beschikbaar stellen om maatregelen te nemen.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, precies. Ja super is dat wel. Er zijn natuurlijk wel vaak privaat landschappen wel eens anders. Maar ja, super dat [REDACTED] dat wel wil. En even kijken. En dan misschien nog wel.... want dit lijkt me wel redelijk beantwoord...

[INTERVIEWEE]:

In dit geval is het natuurlijk niet eigenlijk een actor waar het moeilijkst mee samenwerken is, omdat het dat best wel beperkt is. En je moet de rekening betalen. Ja, ik denk dat dat op een of andere moment uit het rijk moet komen, dat geld. Want we hebben niet zomaar effe dat je zegt. Maar wat doe even een tonnetje aan grondwerken en dan is t geregeld zeg maar, nee. En... En wie dan? Ik zou de overheden zelf ook in dit geval misschien omdat de... En we moeten dingen onderhouden, ja, dat hangt ervan af wat voor afspraak je maakt en wat er achterblijft hebben wij.

Wij nemen heel vaak gewoon het beheer over van objecten waarvan we eigenlijk verwachten dat er geen onderhoud aan, zeg maar... Kijk als je in een gewone kuil graven waar water kan dienen infiltreren, ja, dan hoeft je geen onderhoud te doen. Wij ga soms nemen wij actiever onderhoud over met de bruidsschat erbij en soms zeggen we nou de hier willen we onze vingers niet aan branden, want er zijn te veel variabelen. Dit is jullie opgave bijvoorbeeld. Waterschap: jullie moet het onderhoud gaan regelen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja.

[INTERVIEWEE]:

Dus het hangt ervan af

[INTERVIEWER 2]:

Wat voor variabelen zijn het dan? Waar je eventueel op zou zeggen ...

[INTERVIEWEE]:

Nou even situatieschets: als wij, als wij zeggen... Het zijn meer in meerdere scenario's. Als wij bijvoorbeeld in een landschap een sloot, als daar een sloot aangelegd moet worden.... Nee, wacht, we leggen een heel natuurgebied aan. Daaromheen wordt een kadertje, wordt aangelegd en eh... en het hele waterbeheer is er zo op gericht om water vast te houden. Dat ja, dat kan extreem simpel zijn. Bijvoorbeeld er staat een stuwtje en op dat stuwtje, nou eh.. zo is ingericht dat je water kan vasthouden of niet. [REDACTED] moet toch dat stuwtje onderhouden en en... Uhm... En de extra inspanning die bij dat water vasthouden hoort en is, is in

principe nul, dus dat is gewoon goed ingericht. Zijn alle actoren blij, de natuur is gered, [REDACTED] heeft weinig werk en de waterschappen 'jeej', want: hoeven geen water aan te voeren. Nou, dan nemen we het gewoon over. Er zijn ook scenario's waarbij een waterschap zegt van ja wij. Euh. Wij leggen een uh in een eigen intelligente regelbare stuw aan die we van een afstand kunnen aansturen. Want dan kunnen wij zodra er een piek bij komt die stuw omhoog zetten, en er zo'n stuw aanleggen kost 60- tot 80.000 euro en het onderhoud en aansturing kost ook nog eens 5- à 6000 euro per jaar. Ja, daar gaan wij geen verantwoordelijkheid voor overnemen, want dat is... Dat... Voor ons was dat ene stuwtje dan... Die dan... Omdat het een beetje smaller was, het water wat hoger stond, het water vanzelf vasthield. Dat is een prima oplossing. En dat ene beetje piekbui, wat zij nodig hebben om dat in in de polder te houden om de boezem niet te belasten, om maar wat te zeggen. Dan ja, daar voelen waar ze niet verantwoordelijk voor en dat ik gedeelde verantwoordelijkheid bla bla bla, maar dat dat gaat ons geen uhm geen tachtigduizend euro renovatiekosten waard zijn bijvoorbeeld. Dat is echt een andere... Dat moet ergens anders vandaan komen.

[INTERVIEWER 2]:

Meer dan logisch, wat dat betreft.

[INTERVIEWEE]:

Nou en kan je ook hierop bedenken als. Als er een extreem complex eh.. infiltratiesysteem wordt bedacht, met buizen en alles wat stuk kan gaan, dan gaan wij zeggen van nou sorry, maar doe maar niet. Maar als we gewoon, eh, lokaal een paar gaten graven waardoor afstromend water ter plekke wordt gehouden, ja, dan gaan we misschien wel zeggen van nou ja, weet je we planten een paar bomen erin, beschouwen het als natuur en na kijk dan nooit meer naar om, en dat lijkt me... Dat soort oplossingen zijn denk ik... uiteindelijk het slimste.

[INTERVIEWER 2]:

Oke, oke. Even zien hoor, want volgens mij is deze meeting gepland tot 12.

[INTERVIEWEE]:

Ja mijn tijd houdt een beetje op ook

[INTERVIEWER 2]:

Ik weet ook niet of ie ons zo eruit gooit, maar lijkt er niet op. Hoop het niet maar, als het gebeurt, dan weet je waar het aan ligt.

[INTERVIEWER 1]:

Uhm, maar we zijn ook bijna klaar, dus hoop dat we er nog af kunnen ronden voordat hij ons eruit gegooid, lijkt me wel.

[INTERVIEWER 2]:

Maar ja, ik denk dat je al zeker wel al redelijk goede scenario's hebt geschetst. Euh ja, als ze dan misschien zelf naar het tijdsframe willen kijken, want heeft [REDACTED] daar als een goed doel in gevestigd? Of denken jullie van: ja, binnen deze tijdspanne moeten de maatregel toegepast zijn, zodat er niet permanente schade, of in ieder geval overmatige schade, is voorgekomen?

[INTERVIEWEE]:

Nee, dat hebben wij niet geformuleerd, nee.

[INTERVIEWER 1]:

Dan kan je het liefst zo snel mogelijk lijkt me, want anders ehh..

[INTERVIEWEE]:

Ik denk dat dat het vasthouden van water daarin inderdaad een belangrijke toevoeging kan zijn. Maar het moet vooral zo. Moet toch wel al goed overdacht plan zijn en dan binnen die context zo snel mogelijk in actie komen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja? Nee, dat bedoel ik ook dat. En is er dan verder nog iets wat u in algemene zin wil toevoegen of vragen aan ons?

[INTERVIEWEE]:

Nee, volgens mij hebben we het wel te pakken gehad.

[INTERVIEWER 2]:

Okay, nou top. Euh, ja, dat denk ik inderdaad. Ik wil dat er dat we alles besproken hebben. Ehm, bedankt voor je tijd nogmaals. Ja, zou je een kopie willen ontvangen van wanneer het report klaar is?

[INTERVIEWEE]:

Ja graag.

[INTERVIEWER 2]:

Dan gaan we die dan sturen. En ja, een hele fijne dag nog verder!

[INTERVIEWEE]:

Ik wens jullie succes!

[INTERVIEWER 1]:

Geniet van het mooie weer.

[INTERVIEWER 1]:

Dank je wel, jullie ook! Bye, bye!

[INTERVIEWER 2]:

Doei!

Interview 7

[INTERVIEWER 1]:

Allereerst even iets over onszelf. Wij zijn onze bachelor aan het afronden en we hebben dus inderdaad een project voor de stichting Utrechtse Heuvelrug, dat heb je misschien wel gehoord. Daarvoor hebben we dus nu, zijn we nu allemaal interviews aan het doen met met verschillende stakeholders en zo ook voor u een aantal vragen. We hebben een interview guide, maar we zijn ook gewoon heel erg benieuwd naar wat u denkt van onze probleemstelling en daarin gaan we gewoon het gesprek aan met elkaar. Dan komt het helemaal goed. Wil jij misschien het onderwerp een beetje introduceren?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, natuurlijk. Waar we eigenlijk naar kijken met ons project is naar de klimaat adaptiviteit van de Utrechtse Heuvelrug en het landschap eromheen. En dan kijken we vooral naar landbouw en natuur, eigenlijk als de twee hoofdonderwerpen en dan vooral met betrekking tot het water. Eigenlijk ook omdat er natuurlijk voor de Utrechtse Heuvelrug de blauwe agenda opgesteld is, waar heel veel, toch ook wel strategieën enzo in staan, hebben we besloten om daar eigenlijk op te focussen en op die manier te kijken wat er voor kansen en mogelijkheden zijn om, zeg maar, die klimaat adaptieve transitie te gaan maken daar. Dus dat is eigenlijk een beetje het onderwerp en daarom zijn we ook benieuwd naar wat u vanuit de provincie zeg maar daar voor kijkt op hebt en van vindt. Dus ja, ik denk dat, dat ons ook op onze eerste vraag brengt. Of dat u misschien even kort iets zou kunnen vertellen over uzelf, en over uw rol binnen de provincie.

[INTERVIEWEE 7]:

Hee, maar wat voor opleiding doen jullie dan?

[INTERVIEWER 2]:

Global sustainability science. Dat is hier in Utrecht en dan eigenlijk volgen we daar binnen allebei de richting water climate and ecosystems, dus ook echt wel de milieu kant van de van de opleiding.

[INTERVIEWEE 7]:

En onder welke faculteit valt dat?

[INTERVIEWER 2]:

Geo!

[INTERVIEWER 1]:

Geowetenschappen.

[INTERVIEWEE 7]:

Ik heb zelf de ... gedaan. Dat is toch wel weer 22 jaar geleden of zoiets. Dus dat is al wel even geleden, maar volgens mij bestaat ... nog steeds wel. Maar dat heet vast weer een heel ander iets, iets met management ofzo tegenwoordig.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, ja, precies, zo gaat dat.

[INTERVIEWEE 7]:

Volgens mij zijn de vakken nog grotendeels vergelijkbaar. Nou ik kan even wat over mijzelf vertellen.

Kan ik van harte aanbevelen bij jullie overigens. Ik heb het daar 20 jaar ontzettend goed naar mijn zin gehad. Ik deed daar vooral adviesprojecten als geo.. Ik had mij helemaal gespecialiseerd in dat water. Ik heb veel modelleringen gedaan, later ben ik ook projectleider geworden in dat team. Of nee, groepsleider moet ik zeggen, dus dat was een mannetje of 10 dat ik aanstuurde. Maar, op een gegeven moment dacht ik wel van ja, ik zit hier nu al 20 jaar en dan is het wel eens tijd voor wat anders, dus toen ben ik overgestapt naar de provincie Utrecht. En daar werk ik nu twee tot twee en een halfjaar. En daar ben ik o.a. projectleider voor de blauwe agenda, dat kennen we al. Daarnaast ben ik ook projectleider van een aantal projecten rondom drinkwaterwinning. Wij moeten als provincie, voeren wij beschermingsbeleid voor het waterwinningen, zodat ook in de toekomst op die plekken schoon drinkwater kan worden gewonnen. Dus als er wijzigingen zijn of nieuwe winningen zijn gestart dan hebben wij daar ook een behoorlijk grote rol in. Nou en verder adviseer ik in allerlei projecten binnen de provincie. Dus in principe bemoei ik mij met allerlei dingen eigenlijk, maar mijn hoofdmoot is inderdaad wel projectleider voor de blauwe agenda. En daar heb ik opzich een behoorlijke

dagtaak aan of meerdere dagen in de week. Kennen jullie de blauwe agenda verder? Want jullie noemden het.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, die hebben we toegestuurd gekregen en ook doorgenomen inderdaad.

[INTERVIEWEE 7]:

Oke, ja dus we doen dat met echt met heel veel partijen en dan is eigenlijk wel het mooie, we hebben gezegd van, laten we nou eens naar het systeem als geheel kijken, van de Utrechtse Heuvelrug. Dat heeft twee voordelen. Als je met elkaar naar dat systeem als geheel kijkt, dan krijg je veel meer te horen van waar zitten nou de relaties tussen de hoge droge delen en de lage delen in de knelzone. En het voordeel is ook dat je een beetje los komt van de discussie, want er zijn natuurlijk, er worden veel discussies al jarenlang gevoerd over 'hoe moet dat met het water op en om de Heuvelrug?', maar die discussies verenigen zich dan soms tot ja 'moet het peil in de sloot nou zo hoog zijn of zo hoog?'. Agrariërs willen over het algemeen het peil wat laag, behalve als er te weinig water is natuurlijk. Over het algemeen vrij laag en natuur wil het hoog. En als je op dat 'slootniveau' het probeert uit te discussiëren dan kom je er niet uit. En het voordeel is, als je naar het hele systeem kijkt, dat je dan ook ziet dat eigenlijk heel veel belangen een beetje hetzelfde probleem hebben. Dat gaat met name over de verdeling van het water door de tijd. Want ook agrariërs willen voldoende water, maar wel op het juiste moment. Daar zit eigenlijk dus de grote uitdaging voor de blauwe agenda, om die functies te kunnen bedienen. En ook met daarbij in het achterhoofd dat het klimaat nog meer gaat veranderen natuurlijk. En dat pakt voor de blauwe agenda deels goed uit, want wat we zien is dat over het jaar genomen de neerslag wel wat gaat toenemen, dus de neerslagsom neemt wat toe. Nou je ziet dat de grondwaterstand op de Heuvelrug daardoor iets is gaan stijgen, opzich is dat goed nieuws, met name voor de flanken. Maar, de hoge delen op de Heuvelrug zijn onafhankelijk van de grondwaterstand, die staat soms 10, 20, 30 millimeters diep. En daar is dat puur afhankelijk of er voldoende neerslag valt. Dat droogt dus ook heel snel uit, we hebben nu al, nu is de veiligheidsregeling al bezig met vluchten over de Heuvelrug om bijvoorbeeld bosbrand gevaar in de gaten te houden. Dat is extreem vroeg in het jaar, maar het is nu al heel droog gek genoeg, want het was eerst heel nat, maar het is nu al een week of drie vrij droog. Je ziet dus dat, dat heel snel uitdroogt. Dat is, als we in de toekomst meer van dat soort langdurige droge periodes krijgen, dan levert dat ook behoorlijk wat schade op aan die hoge delen. Nouja dat even als intro denk ik. Jullie hadden een hele lijst vragen gestuurd, zullen we daar even een beetje doorheen gaan?

[INTERVIEWER 1]:

Ja, dat lijkt me helemaal goed.

[INTERVIEWEE 7]:

Nouja over mijzelf heb ik al wat verteld. Ik ben dus projectleider drinkwaterbescherming in grondwater binnen het team van bodem in de provincie. Mijn baas is eigenlijk de gedeputeerde, in dit geval. Dat is eigenlijk een soort minister, maar dan op provinciaal niveau. En dat is tegenwoordig [REDACTED]. Zij is dus sturend als minister, maar samen met andere ministers vormen zij de stuurgroep van de blauwe agenda. Wij als ambtenaren adviseren dan dus de bestuurders daarin. Ja, de rol van de provincie, als provincie noemen wij onszelf vaak regisseur en verbinder, dat klinkt wat vaag, maar je ziet dat wij als provincie het niveau van gemeenten en waterschappen wat kunnen overstijgen. Wij hebben op de Heuvelrug bijvoorbeeld te maken met twee waterschappen en met een tiental gemeentes. En wij kunnen dus als provincie wat beter dat overkoepelend geheel zien en dus past eigenlijk de blauwe agenda eigenlijk heel goed bij een organisatie zoals de provincie. Naast drinkwater staan wij als provincie bijvoorbeeld ook aan de lat voor de uitvoering van de KW maatregelen, natuurbeleid, bescherming van stikstof, dat valt allemaal bij ons, ook landbouwbeleid. Dus eigenlijk gaan wij met name over de ruimtelijke inrichting en die inrichting is natuurlijk ook heel erg verbonden aan het watersysteem. Wat dat betreft past het project heel goed bij ons. Ja en binnen de blauwe agenda zijn wij dus echt trekker. Dus wij leveren de projectleider en wij zijn ook één van de mede financierders.

Nou over die strategieën, ja bij droogte hebben jullie nu staan 'beregenen'. Ja, het is wel zo inderdaad, dat er wel met name op de flanken van de Heuvelrug wordt er wel beregend. Maar dat is wel een, ik zou dat niet als een strategie zien. Dat is eigenlijk meer een lapmiddel, want niemand zit te wachten op beregenen. Mensen denken wel dat boeren het leuk vinden om te beregenen, maar dat is voor een boer een kostenpost, een behoorlijke kostenpost ook. En het kost veel tijd. Eigenlijk wil een boer het liefst niet beregenen, dus dat is echt een soort lapmiddel of laatste noodmaatregel. Dus ja, als je het over strategie hebt dan zou je die

helemaal onderaan in je lijstje willen zetten. Van nou, als ik echt niet anders kan dan gaan we beregenen. Wat er staat inderdaad over infiltratie van regenwater dat is een hele goede. Wij hebben als blauwe agenda ook allerlei waterbalansen laten maken van de Heuvelrug. Eigenlijk zie je dat er voldoende water valt, maar we moeten dat slimmer verdelen, zowel in ruimte als in tijd. Ja, wat je nu ziet is dat in de dorpen op de Heuvelrug op heel veel plekken best wel schoon water het riool in gaat. Dat gaat vervolgens naar de rioolwaterzuivering waar zij eigenlijk ook helemaal niet op zitten te wachten, want een rioolwaterzuivering wil het liefst echt vies water hebben gek genoeg, dus dat schone water daar zitten zij ook niet op te wachten. Nou dat moet dan door de rioolwaterzuivering, dat kost allemaal energie. En vervolgens wordt het dan geloosd, maar dat is wat later in het systeem. Dus eigenlijk is het hartstikke zonde dat op heel veel plekken al dat regenwater naar het riool afvoeren. Je ziet ook, de gemeenten staan nu vaak voor een taak om riolering uit te breiden, als een fikse buien komen, dan zou dat moeten uitbreiden. Maar ja, daar ligt iets van, ik hoorde dat laatst nog, iets van 120.000 kilometer aan riool in Nederland. Nou ja, als je dat moet gaan vervangen, zoveel euro per kilometer dan plus dat de hele straat open moet, enzovoort. Dus daar zit de gemeente helemaal niet op te wachten, dat is een enorme kostenpost. Dus die zijn ook aan het zoeken naar 'wat kan ik nou doen om de riolering te ontlasten?'. Wat we in de blauwe agenda zien is het afkoppelen bijvoorbeeld is het niet meer naar het rioolwater afvoeren, en ook niet naar oppervlaktewater afvoeren, want dat is soms ook wel eens wat mensen afroepen. Maar echt infiltreren in de grond, dat kan. Op heel veel plekken in de Heuvelrug kan dat, ja, dat dat is eigenlijk veel beter en daar zit een enorme potentie. Dat gaat echt over heel veel waard, dat zijn tientallen miljoenen kuubs wat je daarmee zou kunnen importeren, mits het natuurlijk relatief schoon is. Dat kan niet overal, maar op heel veel plekken kan dat. Dus dat is inderdaad een hele goeie strategie. We hebben ook nog gekeken naar verloofen, omdat bijvoorbeeld naaldbos verdampt relatief veel water dus als je dat zou omzetten naar loofbos dan zou dat schelen. Maar we zien dat, ideologisch viel ons dat vies tegen. Opzich heeft verloven wel andere voordelen, dat het bos wat diverser wordt en beter bestand tegen ziektes, maar ideologisch is dat voor ons niet interessant. Wat we wel zien bijvoorbeeld is dat je, als het gaat om droogte, als wij bijvoorbeeld de kwel kunnen herstellen in heel veel flanken, dan kun je daar als boer ook van profiteren. Want kwel heeft de neiging om heel continu te zijn, dus elke periode krijg je nog een hoeveelheid water ter beschikking, wat op zich natuurlijk handig kan zijn. Ja en verder, bij droogte strategie proberen we ook bijvoorbeeld, ja, het water langer vast te houden op de heuvel. Wat we zien is dat er bijvoorbeeld ook een aantal strenge weken de heuvel relatief diep in snijden en daar toch allemaal water om trekken. Nou, gaan we niet aan die sprengen en beken morrelen want dat zijn vaak cultuurhistorische waardevolle dingen. Maar je zou wel kunnen kijken, als ik daar nou slimme stuwings zet bijvoorbeeld, kan ik dat water dan langer in het gebied houden? En daarmee ook bijvoorbeeld de lage delen wat meer ontlasten als het gaat regenen. Het heeft natuurlijk ook te maken met wat voor teelt er in de landbouw plaatsvindt. En ook bijvoorbeeld, hoe je je land bewerkt, als je veel organische stof in je bodem hebt zitten, dat helpt ook. Maar ook het type gewas wat je aanplant is ook wel relevant. Wat we wel zien is dat het groeiseizoen steeds meer toe, het groeiseizoen begint eerder en eindigt later. Over het jaar heen hebben gewassen dus ook wel steeds meer water nodig. Dat heeft ook te maken met de stijging van temperatuur, dat het gewas langer groeit en dus maar doorgaat, eerder start en groter wordt en daardoor heeft het ook een langere periode water nodig. Dus dat misschien even over die droogte.

Ja, als je kijkt naar wateroverlast, het creëren van waterbuffers, dat is op zich dan een goed idee alleen wat we wel zien is dat in Nederland de ruimte gewoon heel beperkt is. En wat we wel proberen is om, je ziet ook dat steden zich steeds meer ontwikkelen, dat ze steeds meer groen willen tegen stress en ook de beleving van mensen. Dan zeggen we wel van, als je toch met groen aan de slag gaat probeer dan daarin ook een stuk waterbedding te realiseren. Maar echt grote buffers, daar is de ruimte gewoon te beperkt voor. Wat je op de Heuvelrug ook wel ziet is dat eigenlijk ook de buffer in de ondergrond is eigenlijk behoorlijk groot, want omdat die grondlaag relatief diep staat kun je ook heel veel water op heel veel plekken op de Heuvelrug in de ondergrond kwijt. Dus dan is die ondergrond gewoon eigenlijk heel handig. Dat kost geen extra ruimte, maar het kan beperkend zijn, op een gegeven moment wil je geen wateroverlast veroorzaken, dus op een gegeven moment houdt het ook op. Maar op de hoge delen van de Heuvelrug kan dat heel veel

[INTERVIEWER 1]:

Maar exfiltreerd dat extra water in de Utrechtse Heuvelrug dan niet in de flanken en in de voet? [INTERVIEWEE 7]:

Ja dat klopt. Dus dat water treedt wel uit, wat we wel zien is dat heel veel van dat water toch uiteindelijk weer in het oppervlaktewater terecht komt. Dus dat geeft iets meer af aan het oppervlaktewater, maar dat is eigenlijk ook wel prima, want wat ik zei, het is relatief constante stroom, daar kan het watersysteem prima mee overweg. Het wordt pas vervelend op het moment dat je echt een piekbui hebt en dan in één keer, want als je even rekent, kwel, dan zit je in Nederland in de orde grootte van één, twee, soms wel drie millimeter per dag. Maar als je een piekbui hebt dan kun je zo in één keer 20, 30, soms 50, soms nog meer millimeter per dag in één keer te verwerken krijgen. Dat zijn de momenten dat je overlast krijgt en dat wil je niet. Dus eigenlijk is die kwel niet erg, want dat is redelijk constant en daar kan je rekening mee houden, ook als die wat toeneemt. Maar met name die piekbuien dat is wel heel vervelend. Dat belast het systeem in één keer heel erg sterk, ook soms heel lokaal. Dus wat we proberen is die piekbui eigenlijk vast te houden op de Heuvelrug, dat de kwel daarmee toeneemt dat nemen we een beetje voor lief. Ik weet wel, er zijn waarschijnlijk agrariërs die zeggen 'ja, nee, daar zit ik helemaal niet op te wachten'. Die zeggen ook van 'ja, als er meer kwel komt dan gaat de grondwaterstand ook wat meer toenemen'. Maar goed, daar kun je natuurlijk wel wat inrichten. We zien ook wel dat bijvoorbeeld in het Kromme Rijngebied, dat is aan de zuidkant van de Heuvelrug, zuidoostkant, en dan zit je bij Cothen, Doorn, beetje die hoek, Bunnik, dat je daar moet je functies eigenlijk wel wat uit elkaar gaan halen. Daar zitten die functies zo dicht op elkaar dat als je die goed wil bedienen, dat wordt gewoon heel moeilijk. Dus dat zit er dan ook wel aan, als je wateroverlast wil voorkomen, dat als functies zo dicht op elkaar zitten en elkaar zoveel afwisselen dan wordt dat gewoon echt heel moeilijk, want dan zou je eigenlijk per perceel bijna een apart watersysteem neerzetten. Dat is qua onderhoud gewoon heel lastig en ook moeilijk te bedienen. Dus nou ja, qua wateroverlast, wat hadden jullie nog meer staan? Voorwaarden ..., ja, wat we ook wel proberen, dat zien we bijvoorbeeld bij Amerongen, dat heb je bij Doorn en Rhenen ook wel, als het heel hard regent, dan komt dat water vanaf paden vanaf de Heuvelrug, daar is de rug relatief stijl, vanaf de paden in het bos stroomt dat water zo het dorp in. Ik dacht altijd, dat is zandgrond, dat zal wel meevallen, maar die paden zijn niet heel doorlatend meer. En dan krijg je dus dat dat allemaal verzameld op die paden en dan zo het dorp in stroomt. Die paden liggen vaak ook recht op de helling. Dus wat we daar nu aan het proberen zijn is om dat water wat meer in het bos vast houden en daarmee voorkomen we eigenlijk dus wateroverlast in het stedelijk gebied. Maar goed, dat is ook heel lastig, want dan wil je gaan graven en dan blijkt daar weer grafheuvels te liggen en zandhagedissen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja.

[INTERVIEWEE 7]:

Ik denk gewoon, je graaft even een gat in de grond en dan is het wel oke, maar dat gaat niet zo makkelijk.

[INTERVIEWER 1]:

En het pad dan bijvoorbeeld schuin leggen? Niet recht de heuvel op, maar een soort zigzag?

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, in principe zou dat kunnen, het enige lastige is dat die paden zijn ook cultuurhistorische fenomeen. Want dat zijn hele oude kromme wegen. Maar dat zijn hele oude paden die daar al heel lang liggen. En ja, dat vindt men dan ook niet zo fijn om te zeggen van laten we die paden allemaal overhoop gooien. Dus dat, ja, daar komen heel veel dingen bij elkaar. Dat maakt het wel lastig en het is overigens ook wat ik ook wel begrijp van onze, als er eenmaal een pad is en je wilt dat gaan veranderen, mensen zijn gewoontedieren, het is heel moeilijk om een pad af te sluiten. Je ziet dat mensen ook zelf paadjes maken. We zijn ook aan het nadenken dat er op sommige plekken te weinig rust is op de Heuvelrug, voor dieren bijvoorbeeld. Maar paden afsluiten is heel moeilijk. Mensen blijven daar gewoon overheen kachelen.

Ja, misschien nog als laatste, wat we in de blauwe agenda ook aan het bekijken zijn, we hebben dat anticiperend waterbeheer genoemd, dat is om te kijken of de waterbeschikbaarheid in de tijd wat beter kan verdelen. Dus als je kijkt naar de geautomatiseerde stuw die worden aangestuurd door een weersvoorspelling model. Die weersvoorspelling is dan op de lange termijn en ook voor op korte termijn. Daar kun je hele leuke dingen voor maken. Maar dat zo'n slimme stuwdam bijvoorbeeld weet van, er komt straks een bui van zoveel,

er komt straks zoveel water om te verwerken dan wordt het ietsjes naar beneden. Daar kun je hele leuke regelingen van maken. Dat zijn natuurlijk wel dure dingen, maar als je dat op een paar hele handige plekken doet dan kun je ook in de tijd dus wat beter sturen dat water. Dat hebben wij dan anticiperend waterbeheer genoemd. Dat zijn we nu aan het uitwerken van, hoeveel kun je daarmee bereiken.

[INTERVIEWER 1]:

Staat dat ook al in de blauwe agenda? Ik dacht het niet toch?

[INTERVIEWEE 7]:

Ja die staat er wel in. Ik weet niet wat jullie hebben gekregen? Hebben jullie het concept ambitie document gekregen?

[INTERVIEWER 1]:

Ja, dat zal wel denk ik. Bouwstenen blauwe agenda heet het uit mijn hoofd.

[INTERVIEWEE 7]:

Dat is een meer technisch rapport. We hebben nu ook een ambitie document gemaakt. In die bouwstenen hebben we eigenlijk allemaal laten doorrekenen van, wat is het hydrologische effect van allerlei dingen die we konden verzinnen. En daar hebben we eigenlijk een keuze in gemaakt. Maar ik moet zeggen, het is nog een concept en het is nog niet vastgesteld. We zijn altijd een beetje terughoudend om dat soort concepten ook echt te gaan delen met de buitenwereld omdat het nog niet is vastgesteld. Als die is vastgesteld, dat zal misschien nog iets van een maand duren ofzo, dan kun je die ook wel krijgen. Maar daar hebben we wat meer keuzes gemaakt in wat we wel en niet doen. En daar staat anticiperend waterbeheer ook in.

[INTERVIEWER 1]:

Ik denk over een maand, dan is onze deadline ingeleverd. Dus dat is lastig. Maar ik snap ook dat u daar vertrouwelijk mee om moet gaan natuurlijk.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, nou ja, anders moet je even met Jeroen daarover hebben

[INTERVIEWER 1]:

Dat is ook goed!

[INTERVIEWEE 7]:

Wat hij misschien wel kan doen, is dat hij even een deel daarvan uit haalt ofzo. En dan even op, ja, dat als jullie dat dan vertrouwelijk behandelen, dan is dat niet zo erg. Hij zou er dan misschien wel een deel uit halen. Kijk het is niet dat ik jullie niet vertrouw ofzo, maar wat er soms gebeurt, is dat het gewoon in één keer bij iemand belandt en die staat dan op z'n achterste benen van oh, dit is nieuw voor mij.

[INTERVIEWER 1]:

Ja.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, dan is dat niet geïntroduceerd qua communicatie en dat soort dingen, dat maakt het wel soms eens lastig.

Daar zijn we altijd een beetje voorzichtig mee.

[INTERVIEWER 1]:

Dat snap ik heel goed hoor, maar inderdaad, anders dan nemen we hier gewoon even contact over met Jeroen.

Dat is natuurlijk ook onze begeleider. Dus dat moet wel goedkomen.

[INTERVIEWEE 7]:

Ik zal hem er anders ook wel even over mailen, dan weet hij ervan. Maar dan kunnen we even overleggen, ja, dan kunnen we misschien een deel eruit pakken.

[INTERVIEWER 1]:

Fijn!

[INTERVIEWEE 7]:

Aan de andere kant, misschien is het ook wel weer leuk dat jullie onafhankelijk van wat wij verzonnen hebben ook eens kijken, van nou, waar komen jullie mee. Dat kan natuurlijk ook leuk zijn. Misschien is dat ook wel het idee van Jeroen geweest, dat weet ik niet. Om te zeggen van nou, waar komen jullie zelf mee? En hoe verhoudt zich dat tot wat wij met elkaar hebben verzonnen. Dat kan misschien ook nog een reden zijn, dat weet ik niet.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, we horen het ongetwijfeld van hem. Ik dacht dat we later in de week een meeting met hem hadden dus dat komt goed.

We zijn al best wel ingegaan op verschillende ... maatregelen, er hangt daarvoor nog een vraag. We hadden de vraag staan van is dit nou een beetje compleet? Welke dingen missen nou nog heel erg? Ik hoor u nu iets zeggen over vooruit kijken inderdaad en modeleren.

[INTERVIEWEE 7]:

Nou ik heb er net denk ik al een paar genoemd die niet in dat rijtje staan. Wat er bij ons ook nog wel wordt genoemd ten aanzien van droogte is bijvoorbeeld het infiltreren van rivierwater. Om water uit de rivier te halen en dat op de Heuvelrug te infiltreren. Alleen dat heeft als nadeel dat kost heel veel pompkosten. En je moet het ook goed zuiveren, want dat rivierwater heeft een hele andere kwaliteit en de vraag is of je de kwaliteit zodanig gezuiverd krijgt, want in de rivier zitten bijvoorbeeld ook medicijnresten en allerlei exotische afbraakproducten. Ja, de vraag is of je dat zo goed gezuiverd krijgt of dat het als een gebieds eigen water kan worden beschouwd. Dat maakt het wel heel lastig. En ja, de vraag is dan, als je het dan toch moet zuiveren, waarom stop je het dan niet meteen in een drinkwaterleiding want dan kun je het meteen beter opdrinken in plaats van dat je het vervolgens de grond in stopt. Dus dat zijn wat dingen waar we ook naar kijken, dat hoor ik ook heel veel. De buitenwereld roept vaak over van waarom doen we dat eigenlijk niet? Zeker als het hoog water is, want dan zien mensen veel water door de rivier kachelen. Maar zo simpel is dat dus niet. Het kost ook weer heel veel ruimte bijvoorbeeld, want je moet bekkens hebben waar je dat opslaat en vervolgens kan je dat infiltreren. Nou ja goed, de andere dingen heb ik wel allemaal genoemd. Ik denk dat we redelijk compleet zijn.

[INTERVIEWER 1]:

Oke fijn! Dan beetje een ander aspect van dit hele verhaal is niet wat, maar wie? Dus ik ben ook wel benieuwd wat de provincie als overkoepelende organisatie denkt over wie de verantwoordelijkheid heeft voor het aanbrengen van al deze aanpassingen. Licht dat bij de gemeente? Of bij de privaats eigenaren? Of ligt dat bij de provincie? Wat denkt u daarover?

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, daar heeft iedereen eigenlijk een eigen verantwoordelijkheid in. Het is een beetje een flauw antwoord, maar dat is wel een beetje hoe het in praktijk werkt. De waterschappen bijvoorbeeld, als het gaat over een aanpassing in het watersysteem, is waterschappen eigenlijk met name aan zet. Als het gaat over een aanpassing in stedelijk gebied, dan is de gemeente eigenlijk aan zet. En het is ook nog wel zo dat eigenaren, wij hebben op de Heuvelrug heel veel landgoederen, daar zijn die eigenaren zelf verantwoordelijk voor hun eigen landgoed. Alleen dat is niet helemaal hoe het precies werkt in de praktijk, want wij zeggen niet van nou jongens, dit is het ding en ga het maar doen. Wij hebben als provincie bijvoorbeeld ook heel veel subsidies, omdat we zeggen, nou wij willen bijvoorbeeld landgoed A ondersteunen om ook transitie te maken, maar ook voor het natuurbeheer bijvoorbeeld. Dus daar kunnen voor bepaalde dingen in het beheer kunnen zij een subsidie aanvragen. Hetzelfde geldt dat we ook bijvoorbeeld het waterschap ondersteunen bij diverse projecten, bijvoorbeeld ook als het gaat om natuur projecten en dat soort dingen. Ja en wij spreken bijvoorbeeld ook het drinkwaterbedrijf ook wel aan op dat zij ook een verantwoordelijkheid hebben. Zeker in gebieden rondom drinkwater winning. Dus eigenlijk heeft iedereen daar een specifieke verantwoordelijkheid. Dus ik denk dat wij meer de hiërarchie hebben en van daaruit ook vinger aan de pols houden via subsidies, dus ook eigenlijk gericht op natuur en landbouw. Ja, daar ook wel energie en tijd in steken en geld. Maar dat is heel erg verdeeld. Als je kijkt naar de praktijk, betekent dat toch wel dat aan heel veel projecten door meerdere partijen wordt bijgedragen, omdat iedereen daar wel een bepaald belang bij heeft. We hebben bijvoorbeeld, wat ik zei over dat infiltreren van water in de hoge delen van het bos om te voorkomen dat het het dorp in stroomt. Nou de gemeente heeft daar heel duidelijk een verantwoordelijkheid in. Want die krijgt anders dat het riool belast wordt. De gemeente zal meebetalen, maar het is voor ons vanuit onze natuurdoelstelling ook wel weer gewenst. Dus wij zullen daar dan ook gewoon een deel mee betalen. En ja, wat er gebeurt als het riool wordt belast, dat komt dan ook terecht bij rioolwaterzuivering. Dus als je dat water eraf kan halen dan is dat ook weer gunstig voor het waterschap. Dus dan wordt ook weer het waterschap aangesproken, voor jullie zit er ook een bepaald belang in. Overal waar een partij een belang heeft wordt er meegewerkt en meebetaald. En in de praktijk zie je dus dat we dat vaak samen kunnen doen. Soms is er ook

zelfs nog vanuit het rijk een bepaalde subsidie. Vanuit het Deltafonds bijvoorbeeld zijn heel veel subsidies waar we dan ook aanspraak op maken. Dus in die zin is dat vaak een soort patchwork van meerdere stromen en ook een samenwerking tussen meerdere partijen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, dat klinkt logisch inderdaad. Dat klinkt ook alsof er heel veel kansen zijn, alsof er heel veel overlap is en alsof er heel veel actoren dezelfde belangen hebben zeg maar. Maar we zijn ook wel echt benieuwd naar wat op het moment de knelpunten zijn, want wij begrepen dat het ook wel erg lastig is om deze maatregelen allemaal te implementeren en dan zijn we vooral een beetje op zoek naar die knelpunten tussen aan de ene kant de agrarische sector en aan de andere kant een beetje de natuur belangen groep. Misschien dat u daar iets over kan zeggen?

[INTERVIEWEE 7]:

Nou even vanuit de agrarische sector bekeken, er komt heel veel af op de agrarische sector momenteel. Los van, ik zei al stikstof, wij komen dan met onze klimaatadaptatie en die water maatregelen. Ja, er is heel veel aan de hand in het landelijk gebied. En wat wij proberen als de provincie is om al die acties in dat land te bundelen. Er is ook een nationaal programma van landelijk gebied en wij proberen dat, op provinciaal niveau hebben wij ook een uitvoeringsstrategie op landelijk gebied, van laten we nou al die ontwikkelingen als het gaat over stikstof en natuurontwikkeling, klimaatadaptatie, laten we dat nou proberen te integreren en dan met één boodschap naar die agrarische sector te gaan. Want anders worden die boeren helemaal gestoord van, dan komt er weer iemand praten over zus en zo. Maar dat integreren dat is nog heel ingewikkeld. Dat klinkt heel sympathiek, maar al die programma's hebben zo hun eigen doorlooptijd, kennis, wensen en belangen. Om dat goed te organiseren, dat is nog best wel een flinke kluit. Daar ligt denk ik wel met name voor de voortgang een uitdaging. Om dat gelijk te schakelen en om dat gelijk te krijgen, dat is wel een kunst, maar dat heeft wel een voordeel. Want op het moment dat je dat integraal gaat bekijken, kun je ook makkelijker zeggen van, ik had het net al over dat je die functies soms eigenlijk het liefst wat meer uit elkaar zou willen trekken. Als je dan met meerdere dingen tegelijk komt dan is dat gesprek wel makkelijker. Want ik kan niet vanuit waterbezit zeggen vanuit water zit deze boerderij staat niet op een lekker plek, dus jullie moeten maar gaan verhuizen. Die titel heb ik kan niet, ik kan niet iemand opeigenen, bovendien willen we dat vanuit de provincie ook niet, tenminste liever niet. Dus dat licht natuurlijk heel gevoelig en terecht, want dat zijn vaak gronden waar mensen als familie, waar het lang in de familie zit. Maar als je dat gezamenlijk gaat doen, ook met stikstof samen, dan krijg je wat makkelijker ruimte in het landelijk gebied van, oké, maar als we daar wat minder doen en daar wat meer dan ontstaat er wellicht wel. Ja, dan heb je ook meer een titel om te zeggen van nou deze functie moet daar misschien een klein beetje opschuiven of moet wat minder, of iemand moet bijvoorbeeld anders gaan boeren, dat kan ook. Dus niet blijven zitten, maar een ander type bedrijf krijgen. Ja vanuit water kan je dat niet doen, maar als je dan met meerdere dingen tegelijk komt dan is dat wel weer makkelijker.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, op den duur hadden we een ander interview voor hetzelfde project en hebben we het een beetje over dezelfde aspecten gehad eigenlijk, en ook over knelpunten en barrières eigenlijk ook voor het klimaat adaptieve transitie ook voor boeren. En wat daar ook heel erg naar voren kwam was, zeg maar, het financieren van zulk soort maatregelen, dat dat vaak ook nog best wel een barrière is. Ook omdat, wat er in dat interview gezegd werd was, dat er vaak heel weinig incentive is voor boeren om mee te gaan in dat soort maatregelen. Ook omdat de financiering die ze krijgen vaak alleen maar een onkostenvergoeding is. Maar u zegt eigenlijk dat misschien juist op een hele geïntegreerde manier kijken naar al die dingen, zeg maar die eigenlijk afkomen boeren, de stikstof, dus water. dus klimaat dat, dat eigenlijk een manier kan zijn om het voor boeren iets overzichtelijker en iets makkelijker te maken, om zeg maar die transitie aan te gaan.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, dat hopen we eigenlijk wel ja. Kijk we hebben het nu over de boeren, maar je ziet dat binnen die groep mensen ook hele grote verschillen zitten tussen een agrarisch deel dat heel goed doorhebben van ja, maar ook voor mij persoonlijk, of voor mijn bedrijf, zitten er op lange termijn toch veranderingen aan te komen als gevolg van klimaatverandering, waar ik iets mee moet. Ja die zijn eerder bereid om te zeggen van nou, dan ben ik ook wel bereid om wat geld op tafel te leggen om gewoon het voortbestaan van mijn bedrijf of

tenminste, dat het ook economisch rendabel blijft, om daar nu alvast wat voor te investeren. En er zijn ook andere boeren, die zien het probleem niet, die zeggen van nou ja, zolang ik gewoon lekker vooruit kan dan zal het allemaal wel. Ja, dan is dat lastiger. Ik denk, op zich is er genoeg geld in Nederland en zag je tijdens de coronacrisis, dan trekken we ineens miljarden uit de kast, daar hebben we geen boterham minder om gegeten. Vaak is geld niet zozeer het probleem, maar wel het organiseren daarvan. Ook bijvoorbeeld medewerking te krijgen voor mensen. Dat is lastiger. Want als je een goed idee hebt, stel er komt vanmorgen een boer en die zegt, ik heb een goed idee en ik wil dit zus en zo en dat levert iets op voor hem, maar ook voor zijn omgeving. Vaak is dat geldt dan wel te vinden. Maar het is meer van ja, willen mensen meewerken daarin en soms heb je inderdaad ook te maken met tegenstrijdige belangen, dan wordt het wat lastiger natuurlijk. [INTERVIEWER 2]:

Is het voor boeren in het huidige, zeg maar gewoon hoe het landbouwsysteem eigenlijk ingericht is, waar je ziet dat er heel veel export is vanuit Nederland bijvoorbeeld, is het altijd mogelijk voor boeren om, zelfs als ze willen over te schakelen op zeg maar landbouw die meer aansluit bij zeg maar klimaat adaptieve doelstellingen? Of is het soms gewoon zo dat ze gewoon moeten produceren, eigenlijk om aan hun export of om aan hun kosten te voldoen, dat het zeg maar zelfs al zouden ze willen, gewoon niet kan? [INTERVIEWEE 7]:

Ja, dat is een lastige. Want je ziet dat boeren vaak in langlopende contracten zitten. Vaak hebben ze natuurlijk ook wel investeringen gedaan, waardoor ze ook een contact met de bank hebben, de dingen die ze moeten afbetalen. En er wordt dan altijd heel makkelijk gepraat van, ja ga maar over op een ander gewas ofzo. Maar dat moet inderdaad wel economisch rendabel zijn. Ja, dus dat betekent dat daar of bepaalde subsidie bij moet, voorlopig. Dat zag je bij de energietransitie ook, toen we windmolens gingen bouwen moest er grof geld bij, maar inmiddels hoeft dat al niet meer. Ja, dat is ook een beetje dankzij Poetin natuurlijk, nouja er was al eerder iets meer dat energie wat duurder aan het worden was. Ja, dat is soms moeilijk te voorspellen, maar het zal wel ondersteuning nodig hebben en dat is denk ik ook wel erin staan van, ja we willen niet dat boeren in één keer aan de armoedegrens terechtkomen. Dus dan moet de discussie gaan komen, van wat is nou een reële vergoeding voor een boer die zo'n omslag gemaakt. Ja, dat is natuurlijk wel eens lastig. Je mag als overheid ook niet, dat is de andere kant, je moet ook oppassen dat je niet als staatssteun beticht wordt, je mag wel dingen subsidiëren, maar je kan niet zeggen van nou we nemen alle risico's over, dat kan ook niet. Ja, dat maakt het wel eens lastig. En of Nederland voor de wereldmarkt moet produceren is natuurlijk altijd een discussie. Wij willen in Nederland altijd overal de beste in zijn. Het enige wat wij eigenlijk te weinig hebben is ruimte, dat maakt het wel eens lastig. En dat is misschien ook nog wel een notie, dat hebben we ook wel tegen onze bestuurders gezegd, niet alles is maakbaar. Als je kijkt naar het watersysteem, als er morgen een boer komt die zegt van, ik wil dat en dat gaan telen, dan zeggen we sorry, dat past gewoon niet in het systeem, dat kunnen we gewoon niet bedienen. En ik denk dat we dat steeds vaker zullen krijgen. Niet op alle plekken kan straks alles meer, dan moet je er dus rekening mee houden, van waar zit ik in het systeem en is het nog verantwoord dat ik dit soort dingen in het systeem doe. Maar dat geldt overigens niet alleen voor boeren, dat geldt ook voor natuur. Voor natuur hebben wij ook dezelfde discussie van ja, is deze natuur op deze plek eigenlijk nog wel houdbaar op lange termijn? En voor drinkwater geldt dat ook. Voor drinkwater wordt er nu ook op een bepaalde plekken gediscussieerd van zit die winning hier eigenlijk wel op een goede plek. Dat geldt altijd wel, je zal daar toch op moeten anticiperen. [INTERVIEWER 2]:

Het is eigenlijk een soort, er komt steeds meer een beetje besef dat er ook grenzen aan een systeem zitten, zeg maar.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, wij hebben heel lang de maakbaarheid gehad in Nederland. Als we er maar genoeg geld tegenaan smijten en met een hoop ingenieurs verzinnen we wel een oplossing. Maar je ziet ook dat dat op den duur allemaal nadelen krijgt. Dat zie je bijvoorbeeld, we hebben heel West Nederland droog gelegd en nu heb je steeds meer dat verziltingsprobleem bijvoorbeeld, daar komen we nu een beetje achter, dat je ook soms moet zeggen van, ja dat je niet alles altijd meer kan. Maar dat is een beetje wenning, daar zijn we niet zo van. We zeggen van dat gaan we even regelen, maar dat kan niet altijd meer. En daar moeten we ook gewoon eerlijk in zijn. [INTERVIEWER 1]:

Dat is een confronterende boodschap inderdaad.
[INTERVIEWEE 7]:

Het is ook niet zo populair onder bestuurders. Bestuurders zeggen liever van regelen in plaats van helaas pindakaas. Maar dat is wel steeds meer een gedachte die ook in de politiek wel het besef van krijgt. Van ja, het is niet zo dat wij alles kunnen. We proberen natuurlijk veel en er wordt ook wel steeds meer geredeneerd vanuit het landschap en vanuit het bestaande systeem van ja, ... pijn stuurt functie. Dus we gaan uit van het huidige watersysteem en dan kun je gaan redeneren van welke functie hoort hierbij in plaats van andersom. Ik plant daar ergens een functie neer en dan moet het waterschap bijvoorbeeld maar zorgen dat het watersysteem mij van voldoende water voorziet. Dat kan dus niet altijd meer, het is ook andersom. Als jij zegt van ja, ik wil daar gaan zitten met iets, ik noem aan datacenter, dat is een leuk voorbeeld, dan kun je zeggen van ja, ik heb gruwelijk veel koelwater nodig, dan kunnen we ook zeggen van joh jammer, in dit systeem kan dat niet. Nou, dat zie je nu ook wel hier en daar gebeuren. Ja dat kunnen we helemaal niet leveren, dat gaan we ook niet doen, dat gaat ook ten koste van allerlei andere functies.

[INTERVIEWER 1]:

Ja heel goed! We waren ook nog wel benieuwd of u weer of er al op samenwerkingsgebied ofwel op geohydrologisch gebied of er vergelijkbare projecten zijn in of Nederland, of in vergelijkbare gedeeltes in de wereld, zoals Nederland, waarin dezelfde soort problematiek speelt, waar bijvoorbeeld al wel aanpassingen zijn gedaan in het hydrologische systeem wat voor lessen we daar dan uit kunnen trekken.

[INTERVIEWEE 7]:

Nou ja. Je bedoelt in vergelijking met de blauwe agenda dan bijvoorbeeld?

[INTERVIEWER 1]:

Ja, ja precies.

[INTERVIEWEE 7]:

Ik denk dat, het is natuurlijk niet voor het eerst dat we hier over nadenken. Dus er zijn in het verleden ook op diverse plekken al wel projecten geweest die ook wel echt uitgevoerd zijn om meer ruimte te maken voor water. We hebben ruimte voor de rivier gehad bijvoorbeeld, maar ook in het landelijke gebied zijn er ook wel diverse projecten geweest. Dat zijn vaak wel nog wat meer lokale projecten geweest om het systeem wat robuuster te maken, om te reageren op de klimaatverandering. De schaal waarop we dat nu in de blauwe agenda doen is misschien wat nieuwer. Ik zie overigens wel dat bijvoorbeeld in 't Gooi zijn ze ook bezig. Daar gaan ze ook een soort, nou ja, blauwe agenda voor 't Gooi opstellen. En op de Veluwe doen ze dit ook wel relatief vergelijkbaar. Daar steken ze het wel iets anders in, maar daar wordt ook nagedacht over, wat voor strategieën hebben we eigenlijk om de Veluwe ook robuuster te maken. Dus er wordt wel nagedacht, maar dat is wel een beetje de trend dat je steeds meer op systeemniveau plaatsvindt. Dus steeds minder losse projecten, maar om meer naar het systeem te kijken. Dat is wel iets wat de laatste jaren wat vaker gebeurt. Ruimte voor de rivier zou je als voorbeeld kunnen zien. Ze hebben heel veel ruimte gemaakt in het rivierengebied om toename van afvoer op te kunnen vangen. Ik zit even te denken aan een Utrechts project. Ja op die schaal hebben we dat dan minder denk ik. Ja, dat zijn meer gewoon lokale projecten. Dat zou ik nog wel na kunnen vragen, maar er is natuurlijk best in het verleden al het een en ander gebeurd.

En in vergelijking met het buitenland. Wat me opvalt in het buitenland is dat, wij hebben in Nederland op een gegeven moment toch de ommezwaai gemaakt met er was een tijdje zo'n beweging, dat heette Building with Nature. Wij proberen in Nederland steeds meer af te komen van de wat meer civieltechnische oplossingen in de zin van grote pompen en gemalen, weet ik veel, kanalen en dat soort dingen, we proberen toch wat meer natuurlijke oplossingen te vinden, dus wat dichterbij de natuur, dat we eigenlijk de natuur helpen of gebruiken om oplossingen te vinden. In het buitenland zie je nog meer van dat, die zitten nog wel meer in die civieltechnische modus. Dat vinden overigens bestuurders ook vaak leuk. Want zeker als je een beetje naar zuid Europa gaat, hele grote projecten waar dan zo'n president zich mee kan profileren. Dat ziet er beter uit dan dat je zegt van we gaan de ondergrond gebruiken om water op te slaan. Dat is minder zichtbaar en daarmee profileer je misschien minder. Ja op de lange duur, dat vinden wij heel belangrijk in Nederland wel meer houdbaar. Je kan wel bijvoorbeeld hele grote pompen bouwen, maar die moeten ook weer onderhouden

worden en dat heeft ook allemaal nadelen. Dat is denk ik wel anders dan dat je in het buitenland nu ziet.
[INTERVIEWER 1]:

Ja precies. Dus we zitten meer op de lijn van de zandmotor dan in de lijn van hele grote dijken zeg maar?
[INTERVIEWEE 7]:

Ja, we zitten nu toch weer in een waterbeschermingsprogramma waardoor we toch weer dijken gaan verhogen, zelfs na Ruimt voor de Rivier.
[INTERVIEWER 1]:

Je oké.
[INTERVIEWEE 7]:

Nee dat klopt. Ik denk dat we steeds meer proberen om met natuurlijke oplossingen te komen en dat exporteren we naar het buitenland. Bij mijn vorige werk waren ze in Indonesië bezig om de mangroves te herstellen. Want je kunt van de kustverdediging bouwen, maar je kan beter zorgen dat die mangroves gewoon terugkomen, want een betere kustverdediging heb je vaak niet. Dat is vaak ook een stuk goedkoper want dat hoeft je niet te onderhouden en dat heeft allerlei voordelen natuurlijk voor de ecologie.

[INTERVIEWER 1]:

Ja dat is een prachtige synergie inderdaad. Onze tijd loopt ook wel een klein beetje ten einde. Heeft u nog tijd voor één vraag? Dan als achtste vraag hebben we een specifieke vraag voor experts. Aangezien u al een jaar of 25 in het vak zit durf ik hem wel te stellen denk ik. U kijkt dus heel erg naar die ecologie en die problemen omtrent de waterstand. We zitten in een bepaald tijdsframe te denken omdat het klimaat natuurlijk progressief anders wordt. Heeft u enig idee in welke order grote we moeten denken qua tijdsaanduiding? Binnen welk tijdsframe moeten we echt verandering aanbrengen voordat het te laat is, dat de Heuvelrug dusdanig verandert dat we niet meer terug kunnen als het ware?
[INTERVIEWEE 7]:

Ja, dat is een beetje een flauw antwoord, maar dat hangt heel erg af van het soort maatregelen dat je neemt. Kijk het plaatsen van een stuw bijvoorbeeld, ja, dat kan relatief snel. Daar kan je ook best anticiperen op een aantal piekbuien, als we dat met een slimme stuw kunnen dempen dan kan dat. Maar als je het hebt over een bosvorming of inderdaad door te zeggen van, nou, we moeten schuiven met functies of die functie uit elkaar trekken. Ja, dat zijn gewoon hele langdurige processen. Je kunt niet zomaar zeggen van we gaan de inrichting eens een beetje anders doen. En dat krijgt dus heel veel voorbereiding. Dan kan het wel zijn dat je in de tussentijd wordt ingehaald door een bepaalde ontwikkeling. Ik denk dat met name ruimtelijke dingen, die een ruimtelijk aspect hebben in de zin van dat je de functies moet aanpassen of met functies moet gaan schuiven, dat vergt gewoon ontzettend veel tijd en dat zijn echt transities. Hetzelfde door de hele ontwikkeling in de landbouw bijvoorbeeld, ja, dat gaat ook langzaam. Maar ja dat is ook wel weer logisch, want dat vraagt ook weer een heel omdeken proces. Maar aan de andere kant heb je dus ook bijvoorbeeld afkoppelen ja, dat is iets waar je morgen mee kunt beginnen. Je kunt elk project dat je nu in de openbare ruimte doet, zodanig gaan inrichten dat je kunt gaan koppelen. Ja dat kan redelijk snel. Maar het is wel de vraag van of dat tempo hoog genoeg is. Je ziet heel veel sympathieke projecten overal in de landen, maar is het volume aan projecten en de mate waarin we dat kunnen omzetten voldoende? Ja, dat is een hele goede vraag. En er kunnen inderdaad soms ook, dat is hetzelfde, dat zag je in Limburg, daar kwam in één keer een ongelooflijke bak water uit de lucht. En de hele wereld stond achter op zijn benen van, oh, hoe hadden we dit ooit kunnen, ja, niet kunnen voorzien. Maar dat is dus het grillige. Dat kan decennialang goed gaan. Maar in één keer komt er zo'n bak water, moeten we dat gewoon accepteren? Moeten we zeggen van ja, dit is zo veel, willen we dat allemaal kunnen voorbereiden, dat gaan we niet redden. Of moeten we zeggen van ja, moeten we ons daar wel echt op voorbereiden? Dat is dan de keuze.
[INTERVIEWER 1]:

Ja precies.
[INTERVIEWEE 7]:

Maar je zou natuurlijk ook kunnen accepteren van, als boven zo'n hoeveelheid komt, of zo'n event wordt, dan zorgen we gewoon als maatschappij dat we of via een verzekering of via een soort fonds elkaar schadeloos stellen. Je kunt niet elke gebeurtenis helemaal voorkomen en dat is beetje een illusie. We zijn als Nederland

gewend om geen risico's te lopen wat dat betreft en zeker niet als die risico's van buiten komen, dan kijken we snel naar de overheid van, jullie moeten dat oplossen. Maar er is een grens aan, dat je zegt van daar ga ik nog een oplossing voor verzinnen, maar ja, daar is wel een keer een grens. Dus of je dat helemaal kunt voorkomen? Dat denk ik niet. Maar ik zie nog wel en dat zie ik in de blauwe agenda ook wel, er zijn heel veel dingen die we nog wel kunnen doen, ook op relatief korte termijn. Maar dan moeten we voelen dat het probleem urgent genoeg is en dat zie je soms nog wel, we hebben al jaren dit en al jaren dat. Dat is een beetje korte termijn denken natuurlijk. Dat mensen overtuigen en dat het voor de langere termijn wel beter is, dat is soms nog wel eens een uitdaging. En daar zit het dan met name in dat het dan niet snel genoeg gaat, dat niet iedereen overtuigd is van die noodzaak. Dat zie je in de politiek ook. Er zijn partijen die zelfs nog twijfelen aan überhaupt het bestaan van klimaatverandering. En dan zijn die over het algemeen niet in de meerderheid, dus dat scheelt dan weer. Maar dat maakt wel dat het allerlei discussies geeft en zeker als het veel geld kost op een bepaald moment, dan is dat natuurlijk wel een afweging.

[INTERVIEWER 1]:

Misschien het Nederlandse model van polderen helpt natuurlijk ook niet mee? Toch? Volgens mij is dat het probleem en dat gaan we oplossen, we gaan weer naar het volgende probleem.

[INTERVIEWEE 7]:

Nou dat polderen wordt dan vaak als verwijt, maar volgens mij zit dat niet zozeer in het polderen, maar in het feit dat mensen op het allerlaatste moment en dat zijn vaak juist mensen die niet geraadpleegd zijn, toch naar de rechter gaan. Dat is eigenlijk veel lastiger dan dat polderen. Want dat polderen wordt heel vaak een beetje de schuld gegeven van dat dingen lang duren. Maar als je echt wat wilt hebben dat lang duurt, dan moet je een proces bij de raad van State aan je broek krijgen. Dat zijn pas echt vervelende dingen en zeker als dat in dat traject in één keer naar boven komt.

[INTERVIEWER 1]:

Oké.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, in Nederland willen we natuurlijk ook met iedereen's belang rekenen, dat is gewoon zo. Bijvoorbeeld één individu die kan als die, als die een heel groot punt maakt, dan kan die behoorlijk veel invloed hebben. En dan blijkt achteraf blijkt van dat dat niet terecht is. En je ziet dan ook dat mensen sneller naar dat wapen grijpen van, ik ben het hier niet mee eens, dus ik ga naar rechter of de raad van State of wat dan ook. Ja, dat zijn lange, lastige procedures. Dus dat helpt niet. Dus ik denk dat dat polderen juist ook wel kan helpen om mensen vooraf al mee te nemen en ook een stempel te laten zetten in, hoe gaan we dit nou oplossen? Dat kost dan iets meer tijd, maar daarmee voorkom je wel, daarmee hoop je te voorkomen dat iemand op het allerlaatste nog een soort spaken in het wiel steekt. Was dat een antwoord op je vraag? Wat ik zeg?

[INTERVIEWER 1]:

Ja zeker. Tenminste het antwoord is altijd gecompliceerder helaas dan vijf jaar of tien jaar, maar dat is ook wel hoe de wereld werkt.

[INTERVIEWEE 7]:

Ik denk ook inderdaad, we kunnen op korte termijn al best wel heel veel doen.

[INTERVIEWER 1]:

Ja.

[INTERVIEWEE 7]:

We kunnen echt al invloed hebben, maar ja er zitten ook complexere zaken tussen die ook gewoon tijd kosten.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, precies. Maar dat werken we wel uit, dat komt wel goed! Is er verder nog iets wat u aan ons zou willen vragen of iets wat u zou willen toevoegen? Waar we het nog niet over hebben gehad.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja ik ben nog even benieuwd, want jullie zijn op zoek naar een strategie? Maar wat is jullie feitelijke probleemstelling of doelstelling? Wat voor advies denk je straks te gaan geven?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, het is een beetje wat Jeroen ook tegen ons zei, zeg maar heel veel strategieën en technische oplossingen die zijn eigenlijk bedacht. Zeg maar, net als jullie hebben nu de blauwe agenda uitgewerkt, daar staan er een hele hoop al in. Hij zegt, waar wij als nationaal park Utrechtse Heuvelrug vooral benieuwd naar zijn is, hoe kunnen we die gaan implementeren? En hoe kunnen wij, zeg maar, bijdragen aan dat die geïmplementeerd worden? Dus het is een beetje misschien meer een stapje weg van zeg maar zelf nieuwe oplossingen bedenken en meer kijken naar, wie zijn de stakeholders wie? Zeg maar, wat zijn de belangen die spelen? Hoe moeten we daarmee omgaan? En hoe kunnen we dan, zeg maar, de meest geschikte technische oplossingen kiezen binnen dat netwerk van mensen die betrokken zijn?

[INTERVIEWEE 7]:

Daar kan het Nationaal park natuurlijk ook een rol in hebben. Want wat je ziet, het voordeel van dat je een stichting over de hele Utrechtse Heuvelrug hebt is dat die ook wel goed weet van waar speelt en dat je partijen ook met elkaar in verbinding kan brengen. Daar gaat het ook vaak om. En dat je als partijen elkaar opzoekt en zegt van, he jij hebt een probleem daar, ik heb het probleem hier. Kunnen we het daar eens over hebben? Ja, dus dat kan helpen. Maar de uitdaging is natuurlijk wel om het zo praktisch mogelijk te houden. Want het nadeel van als je alles bij elkaar veegt, wij zeggen ook wel eens, het toppunt van integraal werken is stilstand, want als je alles probeert aan alles te verbinden, dan kom je geen meter verder. Want dan ben je de hele dag bezig met afstemmen en doen. Op een gegeven moet je ook gewoon zeggen van ja, weet je we gaan het gewoon zo doen, anders komen we ook gewoon niet verder. Dus dat is wel een beetje uitdaging. Om daar een beetje tussen te schipperen. Aan de ene kant wil je dingen aan elkaar verbinden en iedereen meenemen. Aan de andere kant moet je op een gegeven moment ook zeggen van ja, maar dit is het gewoon.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, een beetje balans tussen consensus zoeken en wel nog steeds voortgang kunnen maken.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja dat voortgang wil je wel. Je wil ook dingen echt kunnen uitvoeren en kunnen laten zien.

[INTERVIEWER 2]:

Nee, precies. En dan inderdaad, zo'n stichting als het nationaal park kan daar best een goede rol in spelen natuurlijk omdat die, zoals jij ook al zei zeg maar best wel gewoon in verbinding staan met al die verschillende actoren. Ik denk dat we dan redelijk door onze vragen heen zijn, toch Jitse?

[INTERVIEWER 1]:

Ja dat denk ik ook wel inderdaad.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, het was een ontzettend interessant gesprek. Daar gaan we echt heel veel aan hebben, heel erg bedankt daarvoor!

[INTERVIEWEE 7]:

Ja succes met het verwerken!

[INTERVIEWER 1]:

En dan horen we wel via Jeroen of we toch toegang krijgen tot die documenten. Om dat visie document in te zien.

[INTERVIEWEE 7]:

Ja, dat ga ik even met hem overleggen. Of die daar misschien een deel kan uithalen en eventueel, ik zal hem daar over mailen dat wij dit hebben besproken. Oké succes verder en ik ben benieuwd wat er uit komt. Ik vind het wel leuk om jullie eindrapport nog te zien, maar dat zal Jeroen denk ik wel delen t.z.t.

[INTERVIEWER 1]:

Ja hoor, dat is goed, dat kunnen we wel meenemen. Enorm bedankt!

[INTERVIEWER 2]:

Dankjewel, Fijne dag nog!

Interview 8

[INTERVIEWER 1]:

Spannend, altijd, Maar we zijn live.

[INTERVIEWEE 8]:

Nieuwegracht, zegt ie dat we zijn?

[INTERVIEWER 1]:

O ja ja. Daar was ik net, Maar dat maakt niet uit. Hij doet het. Jij hebt de vragen, zullen wij dan beginnen met ons even voorstellen? Ja, nou ik ben Jitse.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja, doe maar.

[INTERVIEWER 2]:

Ik ben Abbi We hebben contact gehad.

[INTERVIEWER 1]:

Ja precies, ja jullie hebben het contact gehad. Nou, we doen dus een een project, een soort consultancy project voor het nationale park de Utrechtse Heuvelrug. We zijn derdejaars bachelor studenten dus het is een relatief klein vak. We zijn dus inderdaad al die actoren langsgegaan en waar we eigenlijk achter proberen te komen en verbeter me als ik het verkeerd zeg: Is, hoe kunnen we de implementation measure dus de manier om te hoogte en nat schade aan te pakken. Hoe kunnen we die nou zo optimaal benutten? Daarbij kijken we dus naar verschillende stakeholders, maar kijken we ook bijvoorbeeld naar bepaalde synergiën.

[INTERVIEWER 2]:

Ja en we kijken dan ook naar zeg, Maar we kijken apart naar landbouw en het nationaal park omdat er zoveel landbouw in de flank zit, zeg maar. En dan zijn we nu aan het kijken hoe we dan alles Samen kunnen voegen. En hoe dat dan zou werken.

[INTERVIEWEE 8]:

En dan heb je met verschillende belangen te maken.

[INTERVIEWER 1]:

Ja ja, klopt ja.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, het is nu een beetje een balans zoeken om dan iedereen zoveel mogelijk ja, zoveel mogelijk belangen van iedereen te kunnen voldoen, maar ja dat is niet zo makkelijk.

[INTERVIEWER 1]:

Nee, Dat is makkelijk gezegd dan gedaan.

[INTERVIEWEE 8]:

En zijn jullie ook nog met geïnteresseerd in concrete projecten? Gaat het meer over het proces van 'hoe bepalen wij dat Samen'?

[INTERVIEWER 1]:

Als in concrete oplossingen voor de problemen die we die we bekijken?

[INTERVIEWEE 8]:

Ja.

[INTERVIEWER 1]:

Nou, Abbie heeft dus gekeken naar het boerenbedrijf, zeg maar en Ik heb gekeken naar de natuur. Nou Als ik voor mezelf spreek, dan kijken we vooral naar a) bewateren van regenwater, oppervlaktewater. Waarom wel/niet? B) Het maximaliseren van de van de infiltratie van regenwater.

En andere twee heb ik niet aan gewerkt, dus die moest ik even nadenken.

[INTERVIEWEE 8]:

Vasthouden van water in natuurgebieden?

[INTERVIEWER 1]:

Ja ja dus precies, dus dat is het maximaliseren van infiltratie. Dat zit, dat zit daarin inderdaad.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, Het is kijken naar hoe die specifieke maatregelen geïmplementeerd kunnen worden, maar ook over algemeen van hoe wordt dat dan gefinancierd, of welke stakeholders moeten dan het plaatsen? Of de ja wie, wie is er allemaal betrokken in?

[INTERVIEWEE 8]:

Goeie vraag, want Wij zijn daar ook allemaal niet over uit voor de blauwe agenda, zover zijn we nog niet, maar heb je al gehoord van Arco.

[INTERVIEWER 2]:

Ja ja, en ook met literatuuronderzoek zijn we daar ook al uitgekomen, want Het is niet heel duidelijk wie je nu precies wat moet doen, dus doen.

[INTERVIEWEE 8]:

Tja, dat ik grote probleem ook met grondwater dat dit heel 'fuzzy' is. Van wanneer is het diepe grondwater, dan is het ondiep maar goed. Er komen vast nog wat vragen over.

[INTERVIEWER 1]:

Dus ja precies en verder, dus kijken we naar bufferzones, dus dat ligt in lijn met wat ik net zei en en moeten we Misschien bijvoorbeeld kijken naar een verandering van de vegetatie, dus dat je in plaats van dat je kijkt naar 'Hoe kunnen we het waterpeil optimaal maken voor de vegetatie?' 'Hoe kunnen we de vegetatie optimaal maken voor het water?' Dus dat zijn zo een paar dingetjes waar wij naar hebben gekeken?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, Wij hebben ook gekeken naar hoe je niet perse dan alles alle problemen met water gaat veranderen, maar hoe je kan omgaan met die problemen, dan dus dat je daar aan aanpast want die problemen? Die gaan nog wel even blijven. Waarschijnlijk, die gaan niet in 1 2 3 opgelost worden, dus We hebben ook gekeken naar hoe kan je dan beter met die problemen omgaan zodat je er zo min mogelijk last van hebt ook?

[INTERVIEWEE 8]:

Nou, Ik ben benieuwd wat jullie allemaal verzameld hebben, krijgen wij ook na afloop als Blauwe agenda jullie resultaten te zien?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, dat zou kunnen.

[INTERVIEWEE 8]:

Dat is wel leuk voor ons

[INTERVIEWER 1]:

Volgens mij hebben we dat ook al beloofd aan de Arco van Vugt en en aan Jeroen Natuurlijk. En Nicolette wilde ook graag zien.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja ja ja wat was Jeroen jullie opdracht geformuleerd of hebben jullie dat Samen met hem gedaan?

[INTERVIEWER 2]:

Eh, Wij hebben de opdracht geformuleerd, zeg maar, Maar we hebben wel eerst met hem gesproken over wat zij willen weten enzo, maar toen was het wel echt. Hij was echt van ja. We hebben op zich niet echt iets heel specifiek waar wij aan willen werken. Gewoon iets rond klimaatadaptatie. We hebben dan dit gekozen Omdat alle maatregelen die Wij hebben onderzocht, die zijn al In de Blauwe Agenda hebben die onderzocht om te kijken of die zouden werken. Dus dan is vooral zo een stuk minder werk om dan eerst nog maatregelen te zoeken. Dus zo.

[INTERVIEWEE 8]:

Ik heb net de verwarming aangezet, want het was hier heel koud, maar Als je het te warm hebt, zeg maar even, dan zet ik hem weer wat lager. Dit is wel het warmste plekje in huis.

[INTERVIEWER 1]:

Helemaal goed.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja oké en wie is er? Hoe heet het vak waar jullie het voor doen?

[INTERVIEWER 2]:

De consultancy project.

[INTERVIEWEE 8]:

En, dat doe je met twee of met zijn vieren?

[INTERVIEWER 2]:

Nee, We zijn een groep van 7 studenten. Ja.

Speaker 2

Oh, hier gaat allemaal verschillende actoren zo lang.

[INTERVIEWER 1]:

Ja ja is best wel 1 grote grote groep. Dus dat is ja, dus dat is een beetje kort iets over ons. Misschien dat we gewoon kunnen beginnen dat u misschien iets vertelt over uzelf waar werkt waar ik mee bezig bent.

[INTERVIEWEE 8]:

Oké, ik begrijp het. [REDACTED] Ik ben werkzaam als hydroloog bij het hoogheemraadschap nu 5 jaar. Ik ben oorspronkelijk opgeleid als waterbouwkundige aan de TU Delft bij civiele techniek heet dat en dan heb je weg waterbouw in gebouwen enzo en heb ik dan de natte kant. Dus ik heb eigenlijk meer een achtergrond, bijvoorbeeld waar Rijkswaterstaat te werken of bij [...]. Maar ja, zo is het gelopen. Ik ben bij het waterschap terechtgekomen en ik ben nu aan slootjes aan het rekenen, dus wat ik wat wij doen is hydrologen. Wij hebben een team van 7 hydrologen bij het waterschap en wij rekenen veel met modellen aan de waterstroom. En, dat doen wij omdat wij willen weten: Waar is een tekort aan water, waar moet water aangevoerd worden of waar is er een overschot aan water en lopen we kans op wateroverlast en overstromingen. Dat willen we met modellen voor de toekomst kunnen berekenen Als je meer klimaatverandering hebt Als je meer regen hebt Als je meer droogte hebt van, hoe gaat zich ontwikkelen? En daar gaan we dan passen we ons watersysteem op aan? En ja Dat is, dat doet een hydroloog. Die houdt zich vaak met modellen bezig, vaak met rekenen, soms ook heel simpel in Excel en maar wat hydrologen ook veel meer doen, is meer strategische dingen, zoals wat ik nu doe in die blauwe agenda. Dat is best wel een strategisch project dan, dan gaat het in dit geval meer om een gebiedsproces met elkaar afstemmen. Wat zijn de belangen, wat wil iedereen? Kunnen we dat matchen met elkaar? En kunnen we uiteindelijk komen tot uitvoerbare projecten. En dus, dus dat is wat meer praten, wat minder rekenen, maar je moet wel begrijpen. Er is natuurlijk dat heeft [REDACTED] jullie ook verteld. Waarschijnlijk. Er is een heel kennistraject geweest. Je moet wel begrijpen waaraan is gerekend. En een beetje begrijpen hoe systemen werken, hoe het Utrechtse Heuvelrug systeem hebben jullie vast wel lang gehoord over de kwel In de kwel druk? En de vegetatie die afhankelijk is van grondwater In de vegetatie die niet afhankelijk is van grondwater. Nou ja, dat is natuurlijk super interessant systeem ook voor jullie denk ik, want jullie achtergrond? En de het leuke is voor ons als waterschap dat wij in ons beheergebied hebben we dus en die Heuvelrug waar je dus dat grondwater en die kwel hebt. En dan hebben we die kwel flanken en dan hebben we nog een stuk rivierengebied met de Kromme Rijn en nou, dat is, dat is weer heel anders, hè? Weer heel ander landschap je klei en we hebben stedelijk gebied zo de grond Utrecht en dan hebben we een veenweidegebied een andere kant aan deze kant. Nou is ie droog, heb je daar allemaal mee te maken? Dat was een beetje lang, iets wat ik doe. En ik vind zelf die overigens interessant en ik was net in Zeist met een projectontwikkelaar. Die wil in een kwel gebied in Zeist, wil die huizen bouwen en de projectontwikkelaar zijn over het algemeen nog gehaide mensen die willen zoveel mogelijk huizen willen zoveel mogelijk geld verdienen. Maar deze man die had opdracht gekregen om ja met de natuur te bouwen, dus die wil dus en de kwel daar kwel gebieden realiseren. Er liggen ook al wel gebieden van Utrechts landschap, maar hij wil eigenlijk meer kwel mooie kwelzones aanleggen. Dus dan wil hij gaan afgraven In de kwel omhoog laten komen. Ligt daar ook nog wat oude kwel sloten en hij wilde huizen bouwen uit zijn natuurlijk hartstikke leuke projecten als hydrologen.

Nou, dat was een beetje lang.

[INTERVIEWER 1]:

Geen probleem. Begrijpelijk is heel interessant.

[INTERVIEWEE 8]:

Een promotie verhaal voor het werken bij het waterschap.

[INTERVIEWER 1]:

Ja precies precies ja precies ja.

[INTERVIEWEE 8]:

Maar brand los met je vragen.

[INTERVIEWER 2]:

Ja hetgeen wat we nu eigenlijk nog het meest aan het onderzoeken zijn, is wie echt verantwoordelijk is, want degene die beslist of er adaptatie daar moet worden. Daarvan wat wij hebben gevonden, komt van bovenaf zeg maar dus van waterschappen dan bijvoorbeeld naar. Klopt ook dat jullie beslissen van er moet iets gedaan worden om ...?

[INTERVIEWEE 8]:

Ja, Ik weet niet of of dat juridisch of dat dat weet ik eigenlijk niet precies of dat de provincie meer. De provincie is Natuurlijk meer verantwoordelijk voor de ruimtelijke ordening. En, wij doen bijvoorbeeld zoiets Als de watertoets heb je Misschien wel van gehoord. Dat is als een als een stel gemeente Utrecht. Rijnenburg hebben jullie wat van gehoord hè? Het is een polder vlak in Utrecht aan de A 12. Die willen ze vol gaan bouwen en dan zeggen wij als waterschap, dat moet ook genoeg water in zitten en groen, Dat is hard regent, moet dat water de grond in kunnen en dus Je moet klimaatadaptief bouwen. Dan hebben wij dus een instrument dat heet de watertoets. Dat betekent dat Als de gemeente die gaat met ontwikkelaars die zee en die komen dan met waterschappen aan tafel te zitten. En dan zegt het waterschap dat is alles mooi en aardig die plannen, maar dat moet 15% water in zitten. Maar dat is volgens mij juridisch, is dat niet, volgens mij mag de gemeente zeggen van: Dat doe ik niet.

Maar wij doen het wel. Wij zeggen er dus wel wat over en wij proberen als waterschap en als hele watersector proberen wij water en bodem sturend in ruimtelijke ordening te krijgen, zodat dus eigenlijk een beetje bouwen, zoals het heel vroeger al ging. Vroeger gingen mensen als ze aan de rivier gingen wonen, dan gingen ze hoog en droog en niet in de uiterwaarden wonen en tegenwoordig zie je dat er overal gebouwd wordt.

En eigenlijk willen we dat niet meer. Eigenlijk zeggen we, je moet het weer een beetje doen, zoals het vroeger ging.

[INTERVIEWER 1]:

Maar hetgeen wat u zegt is, dus dat heeft geen juridische binding.

[INTERVIEWEE 8]:

De watertoets nee, want als een gemeente echt wil, dan kunnen ze zeggen, maar kijk, ze lopen dan het risico dat als het heel hard gaat regenen dat de stad onder water staat. En dat, dat mag een gemeente zelf beslissen. Maar het is niet dat wij dat kunnen afdwingen, Maar we kunnen wel sterk adviseren en er wordt ook wel vaak naar geluisterd.

Dus, maar dit is nog een beetje. Dit is nog een beetje nieuw allemaal hè, dus dit dit gaat nog Misschien nog wel veranderen. Dit is wel iets wij willen als waterschap, want waar wij krijgen uiteindelijk op ons flikker als het fout gaat, dus wij willen wel dat dat wij wat meer te zeggen hebben daarover, dan wordt er Misschien ook wat beter geluisterd. Naar ons worden nu ook hele woonwijken in West Nederland op het laagste punt van Nederland gebouwd.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, in Nieuwerkerk.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja en dan zeggen wij als waterschap, ja, moet je dat nou wel doen? Maar ja, echt juridisch hebben wij daar niks over te zeggen.

[INTERVIEWER 1]:

En de provincie dus ook eigenlijk niet als ik het goed begrijp.

[INTERVIEWEE 8]:

De daar, dat zou je een [REDACTED] naar moeten vragen. Ja, stuur hem nog even een mailtje. Ja, voor zover Ik weet, is de provincie verantwoordelijk voor ruimtelijke ordening, dus kan de provincie aanwijzen van hier komen de snelwegen en daar komt bijbouw. Maar hoe de inrichting van zo'n woonwijk is? Volgens mij gaat de provincie daar niet over. Volgens mij gaat de gemeente daarover. En de gemeente moet het op een verstandige manier doen om haar burgers te beschermen.

Maar ik ben geen jurist, Ik kan je niet precies zeggen hoe.

[INTERVIEWER 2]:

Nee, nee, wij ook allemaal niet. Wij zijn ook allemaal van de ja natuurwetenschappers kan zeg maar dus wel.

[INTERVIEWER 1]:

Misschien dat we ook een jurist kunnen interviewen op.

[INTERVIEWEE 8]:

We hebben wel een jurist die in mij. Ik weet niet of die het ook die het weet.

Het zou best wel kunnen dat iedereen heel hard roept. Klimaatadaptatie is belangrijk, Maar dat eigenlijk Niemand is die dat kan afdwingen, zoals dat je nu dat Akkoord van Parijs hebt. Met de klimaatdoelen hebt.

Ja, Ik weet ook niet wat er gebeurt als we die niet halen, krijgen we dan straf ofzo.

[INTERVIEWER 2]:

Nee, daar hangt er precies niks aan vast. Het is gewoon eigen consequenties dan.

[INTERVIEWER 1]:

Nee volgens mij dat ook niet.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja, maar ja, Ik denk dat dit eigenlijk ook zoiets is.

[INTERVIEWER 1]:

Ja, Het is dan natuurlijk een beetje publiekelijke schande, waar je dan op leunt als machtsmiddel, zeg maar dus.

[INTERVIEWEE 8]:

Maar het is altijd achteraf kijken, want dan komt er een overstroming zoals in Limburg. Dan zegt iedereen van ja, ik moet daar ook over. Dat is eigenlijk wel belangrijk en dan maar dat is dan al gebeurd. Dat ligt al die woonwijken daar al In de Ruinerweide.

[INTERVIEWER 1]:

Ja natuurlijk, net als na 1953 dat toen opeens de hele Deltaplan.

[INTERVIEWEE 8]:

Zo gaat het altijd in Nederland: er moet iets gebeuren en we hadden natuurlijk die hele droge zomers een aantal jaar geleden. Toen zei iedereen van, Oh, dat mag niet meer gebeuren. Die vegetatie gaat dood nu. Ja nou en nu is iedereen dat alweer vergeten, want er is alweer een watersnoodramp geweest.

Maar als het goed is, denk het waterschap eigenlijk altijd over die dingen als het goed is en dat nou, Ik kan wel zeggen dat dat bij ons wel gebeurt.

Dus al voordat Limburg overstroomde dachten wij na over dit soort dingen. Een provincie heeft trouwens wel normen voor wateroverlast. Dat zijn wel harde normen. Provincie, die stelt wel, die zegt wel van: Bijvoorbeeld voor stedelijk gebied, mag maar eens In de 100 jaar mag het water uit de watergangen inunderen dat dus moeten wij ons watersysteem zo inrichten. Zo ontwerpen dat dat Alleen bij een type weersituatie, dus bepaalde regenbuien gecombineerd met grondwater is dan als die voor. Dat mag maar één keer In de 100 jaar statistisch gezien, dus moet die watergang zo breed zijn dat dat maar één keer In de 100 jaar overschreden wordt.

En dan mag je wateroverlast hebben In de stad. Dat is best wel een strenge eis, een keer rond het jaar, maar bijvoorbeeld voor landelijk gebied dus gewoon voor een weiland is die eis veel milder. Daar is die op de 10 jaar en die eisen worden heel hard gesteld door de provincie. Daar moeten wij ons waterschappen moeten wij ons aan houden.

Dus wij moeten als waterschappen zorgen dat die watergangen zijn. Wij verantwoordelijk voor dat die precies zo groot zijn dat alleen één keer In de 100 jaar dat overstroomt.

Ja en één keer In de 10 jaar in landelijk gebied, dan mag er een klein beetje water staan, zeggen ze. Ze hebben dan noemen ze iets van een 10% beginsel ofzo, dus dan mag mogen plassen komen en dan heb ik het niet over regenplassen als het regent, hè?

[INTERVIEWER 1]:

Nee precies nee nou nee.

[INTERVIEWEE 8]:

Dat gebeurt altijd wel, dat stroomt gewoon niet snel genoeg af, Maar het gaat echt over: Het is net als een rivier, maar je hebt gewoon sloten en op gegeven moment zoveel water in dan gaat het uit de sloten stromen en dat mag in landelijk gebied eigenlijk maar één keer in de 10 jaar voorkomen.

[INTERVIEWER 1]:

En dat gaat dus niet over water uit de rivier wat over de winterdijk heen gaat?

[INTERVIEWEE 8]:

Nee, nee, nee, voor de rivieren zijn die eisen nog veel strenger. Dat is een wet. Wat is het 10.000 jaar of zo of In de duinen zijn nog veel strenger voor de zee.

Ja, dus, hoe kleiner, hoe minder stroom en hoe minder schade, hoe, hoe minder streng. Dus een weiland. Ja, hoe erg is dat, dat dat een keer in de 10 jaar onder stroomt.

Maar een stad als in Utrecht, ja, dat is miljoenen schade. Dat is veel meer schade, dus daar zit te veel over mijn kans.

[INTERVIEWER 1]:

Maar ik kan me voorstellen dat jullie daarvoor ook wel weer afhankelijk zijn van bijvoorbeeld de gemeentes, bijvoorbeeld als heel de provincie Utrecht overal asfalt neerlegt, dan komt al het regenwater altijd In de rivier, dus werkt de bindende eis dan niet door of?

[INTERVIEWEE 8]:

Het is niet helemaal terecht, want als je overal asfalt neerlegt, dan komt over het algemeen het water In de riolering terecht. En als dat in de riolering komt, dan is die op een gegeven moment vol en, dan krijg je overstort en dat komt op het oppervlaktewater. En dat is vervelend, want dan heb je dus vies water in je oppervlakte, en dat is niet goed voor de vissen en voor de enzovoort.

Maar je krijgt ook een belasting voor je oppervlaktewater systeem komt ook meer water in je oppervlakte systeem.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, hoe gaan jullie daarmee om als er echt als jullie zoiets voorleggen van, er moet iets gebeuren om meer klimaatadaptatie te hebben voor water, maar daar degene die dan over het project gaat of zo, die gaat er dan absoluut niet mee akkoord. Hoe zouden jullie die dan proberen wel te overtuigen dat dat wel belangrijk is?

[INTERVIEWEE 8]:

Nou, dat is heel goeie, want je hebt dus inderdaad vaak met een projectontwikkelaar te maken en die die wil gewoon zoveel mogelijk huizen bouwen.

[INTERVIEWER 2]:

Ja ja en voor landbouw, die wil natuurlijk ook gewoon blijven werken zoals ze werken.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja ja, We hebben het ook heel veel. Als waterschappen voornamelijk te maken met boeren die wij geen boeren noemen, maar agrariërs. Maar die boeren die die hebben natuurlijk vaak afwatering rond een rondom een perceel en om klimaat adaptief te zijn, moet daar soms moet die voorbereid worden of vergroot worden en soms moet er een duiker. Weet je wel, een duiker is zo'n pijp, weet je wel, dus van die boeren hebben allemaal bruggetjes over hun van over de watergang heen die leggen die boeren zelf aan en daar zit een duiker door. Vaak zo'n pijp, maar ja, op een gegeven moment kan je voorstellen dat die dat als het er meer water door de sloot gaat, dat dat het niet meer door die duiker past. Dus dan moet die duiker vergroot worden. En dan zeggen wij tegen die boeren van nu moet die duikers vergroten, want door jouw duiker treedt er wateroverlast op nu het harder gaat regenen.

En dan zegt die boer vaak van ja, We hebben wel geen geld voor, want dat dat kost hartstikke veel geld. Zo'n brug kost een paar € 1.000 zo'n brug zo'n bruggetje bouwen. En dan hebben wij als waterschap gaan wij vaak wel discussie aan met zo'n boer van kunnen wij een deel van de kosten vergoeden. Wij hebben er ook belang bij dat het goed doorstroomt en dus dat soort discussies hebben wij veel met boeren.

Ja en ja met zo'n projectontwikkelaar krijg je te maken Als je dus die watertoets doet. Dus dat zijn dus Mensen die die krijgen te maken met de aanleg van nieuwe woonwijken of bijvoorbeeld.

Rondom industriegebied wil tot een woonwijk wordt gemaakt en dan hebben wij dus die watertoets dat wij zeggen, van moet ook procent water, dat willen wij. Dat vinden wij belangrijk, want dan heb je geen wateroverlast.

[INTERVIEWER 1]:

Wat bedoelt u precies met zoveel procent water?

[INTERVIEWEE 8]:

Oh, sorry, dat is oppervlakte, dus als je Als je een bovenaanzicht ziet van een wijk je kijkt in Google.

Dan gaan we echt gewoon omtrekken, tekenen dan gebouwen en tellen hoeveel vierkante meter verhard oppervlak hebben we hoeveel vierkante meter sloten hebben we en dan zeggen we van nou, zoveel procent moet blauw zijn. Dat bedoel ik met water. Zoveel procent moet groen zijn, bedoelen we groen Als je groene daken hebt. Dat telt Natuurlijk ook mee. Daar kun je ook wat water in kwijt. Maar wie niet zoveel, dus die tellen we voor 60% mee.

Oké dat, Dat is de watertoets dus dan doen we op die manier

[INTERVIEWER 2]:

Ja en dan als zo'n boer stel die vindt het idee van ik moet adaptief zijn, wel goed, maar die kan het dan inderdaad niet betalen hoe, want jullie financieren dan mogelijk een deel, maar hoe werkt dat dan? Is dat dan een lening of soort subsidie?

[INTERVIEWEE 8]:

Wij geven veel subsidies en we doen ook gewoon. We gaan ook gewoon met boeren in gesprek.

Kijk wat wij bijvoorbeeld ook doen met boeren is. Ik weet niet of je dat echt klimaatadaptief moet noemen, maar in het veenweidegebied dus In het westelijk gebied hebben boeren veel last van bodemdaling, dus de grond is veen allemaal. Dat klinkt allemaal in, en hoe harder je pompt, hoe diep en hoe lager die grondwaterstand. Hoe meer dat in klinkt. Dus willen wij als waterschap zeggen wij van ja, we willen die waterstand zo hoog mogelijk die grondwaterstand, dan blijft het veen lekker nat en dan krijg je minder broeikasgassen, dus minder co twee uitstoot. Dat is goed voor het milieu wet. Vind je dat klimaatadaptief?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, ik zou zeker van wel.

[INTERVIEWEE 8]:

Want het helpt wel mee tegen de opwarming van het klimaat. Die boeren die zeggen van ja niks mee te maken. Ik wil mijn land op In het voorjaar en het mag niet te nat zijn.

Dus waar zijn ze nu veel mee bezig met een soort drainagesystemen aanleggen onder water drainage noemen we dat, maar wordt ook wel waterinfiltratie systemen genoemd. WIS.

Om die grondwaterstand te reguleren, dus om in de winter lekker hoog te houden, dan kan In het voorjaar wat lager kunnen de boeren het land op.

En die, voordeel voor die boeren is dat ze dat dus kunnen regelen dan die grondwaterstand, dus dan weten ze zeker dat ze In het voorjaar hun land op kunnen.

En het voordeel voor ons is dat we als we het als die boer wil, er niet op hoeven dat we het lekker hoog kunnen houden Omdat veel nat te houden, dus Dat is een win/win situatie dat wordt nu heel veel aangelegd.

Er is ook heel veel kritiek op, want er wordt gezegd van hoe weten we nou echt hoeveel CO2 dat scheelt?

[INTERVIEWER 2]:

Ja, ja, Dat is altijd wel met al die klimaat maatregelen van hoe weten we nu of het eigenlijk werkt?

[INTERVIEWEE 8]:

Ja en we ja een beetje het niet veel te duur, dus Samen niet veel te veel moet investeren en moeten we niet maar gewoon dat venen opgeven, zodat we helemaal naar beneden zakken.

Want dat zijn ook Mensen die dat zeggen. Op een gegeven moment is het veen gewoon helemaal geoxideerd. Dan hebben we 1 grote badkuip. Maar misschien moeten die boeren andere gewassen gaan verbouwen dat, dat wordt ook gepromoot.

En wat we ook - sorry, ik bedenk ineens allemaal dingen die wij ook nog doen met boeren,- waar we ook subsidies voor gaan geven is voor waterbesparing, dus voor fruittelers bijvoorbeeld fruittelers hebben die besproeien vaak kost ontzettend veel water uit de sloot en maar je hebt ook fruit tijdens die toen druppelirrigatie die hebben van die slangetjes hangen met van die gaatjes erin druppelt dan de hele dag door of een aantal uren per dag.

Nou, Dat is typisch, daar kunnen we als waterschap in sturen, dan kunnen we subsidie geven en dan kan zo'n boer denken van nou kost een hoop geld, maar krijg gewoon betaald.

Want voor waterschap en voor een boer kan dat ook gunstig zijn, want dan kan die precies zijn mest kan die in dat water mee mengen en dan kan hij precies op maat kan die water en mest geven. Je kan niet heel precies gaan landbouw gaan bedrijven dus dat is ook. Ja, Dat is ook wel klimaat adaptief denk ik.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, want we hebben ook vonden daarmee zo beregenen of zoiets. Daar gaat ook heel veel water bij verloren, dus zo effectief is dat ook niet.

[INTERVIEWEE 8]:

Het is ook niet goed voor heel veel gewassen. Voor die fruit is het heel vaak niet goed om op het blad te beregenen, want voor een blad is dat heel stressvol. Als er heel veel water op valt en je krijgt sneller rotting, ja. Dus voor een gewas is het ook beter, Maar het vraagt een investering en vraagt voor tuinders er ook vaak een andere manier van denken.

Goed, het kan ook op een andere manier. Wat wil ook bijvoorbeeld zeggen, is tuinen zouden heel goed organische stof kunnen toevoegen, dus compost aan hun grond, want Als je dat doet, dan hou je water, kan je wat water vasthouden in tijden van droogte kan de grond veel meer vocht bevatten, maar voor die tuinders is dat van ja heb ik nooit gedaan. En ja Ik ben wel eens bij een tuinder geweest en die zei, ja, ja, ik zou dat moeten doen. Nee, ja, Ik weet niet hoe ik eraan moet beginnen en het is nieuw.

[INTERVIEWER 2]:

Nee met de landbouw is dat ook. Zij hebben gewoon een bepaalde manier van werken die tot nu toe heeft gewerkt. En om dat dan aan te passen is wel een grote stap dan.

[INTERVIEWEE 8]:

Maar voor waterschap is dat ook wel iets. Daar zouden wij ook subsidie op kunnen geven, want voor ons is het voordeel. Er hoeft minder water verpompt zal worden hoe minder water aangevoerd te worden, dus de sloten hoeven minder breed. Hoe minder water je aanvoert, hoe minder brede sloot.

Nou, dat is als we dat met die compost kunnen oplossen. Of ze kunnen hun eigen water opvangen. Daar wordt over gepraat, boeren kunnen doen in een glas tuin waar gebeurt dat heel veel al, maar Natuurlijk makkelijk, maar dan heb je de daken van de kassen kan je dat op vakken In de bassins, maar gewone boeren doen dat eigenlijk nooit.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, Ik denk eigenlijk dat het meeste al gevraagd hebben.

[INTERVIEWER 1]

Nou, ik kreeg nog een vraag van die anderen, misschien dat we die nog kunnen stellen.

Nou voor een van de oplossingen waren we, ja, dus wij moeten een soort van advies geven en we kijken een beetje naar een soort van gedeeltelijk en technisch advies, maar gedeeltelijk ook. Hoe krijgen we nou de agrariërs mee Als het ware in klimaatadaptief maken van het land, en we waren wel benieuwd: Stel nou voor wij starten, geef een voorstel voor een bepaalde campagne informatiecampagne bijvoorbeeld. Welke rol het waterschap dan zou kunnen innemen?

[INTERVIEWEE 8]:

Nou best wel groter denk ik, want wij hebben, even kijken. Wij leveren het water voor de boeren. We hebben ook, weet je ja, ik moet nu ineens denken aan een ander project dat we hebben gedaan, waarbij we ook met boeren hebben samengewerkt en boeren hebben zoveel last gehad van de droogte en Er zijn een aantal boeren in Doorn. Die hebben het waterschap gevraagd van kun jij ons hierbij helpen? Wij willen eigenlijk stuwen in ons tertiair systeem. Dat zijn tertiair systeem zijn de kleine slootjes, ja. Wij als waterschap zeggen dan van, Het is niet onze sloot, maar wij vinden het wel belangrijk, dus wij hebben een deel van die stuwen geplaatst en gefinancierd en peilbuizen worden geplaatst zodat die boeren kunnen monitoren.

Dus het waterschap is, denk ik wel bereid om hierbij een rol te spelen Als het gaat om boeren, stimuleren klimaatadaptief te worden en, dat doen wij toch vaak In de vorm van subsidies en en informatieverschaffing.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, Dat is ook wel een groot ding dat wij van andere Mensen hebben gehoord die We hebben geïnterviewd. Ook professors van de universiteit en zo die zeiden ook van, ja vaak weten boeren ook niet heel veel beter, of waarom dat ze zouden moeten aanpassen. Dat is niet helemaal snappen dat op lange termijn voor hun ook veel beter zou zijn om nu iets aan te passen ofzo.

En ook van subsidies en zo dat dat wel belangrijk is om een boer nog net zo een extra zetje te geven om iets te doen, Omdat dat wel vaak hetgeen is waar de boer tegenhoudt, moet wel echt een investering is dus.

[INTERVIEWEE 8]:

Het maakt ook heel erg uit waar een boer zit. Sommige plekken zijn gewoon heel droog en dan loont het al heel snel. Heb je het al heel Snel eruit, terugverdiend. Andere boeren zijn ook helemaal niet bezig met een soort sommetje maken van wanneer heb ik dat terugverdiend, die denkt gewoon van, nou ga ik niet aan beginnen, maar je hebt ook plekken waar het gewoon veel minder obvious is om dat te doen als je bijvoorbeeld op de kleigrond zit. Dat is wat vochtiger en heb je ja, dan heb je gewoon Misschien wat minder last van droogte dus Waarom zou je dan investeren in zo'n systeem van waterbesparing? En Als je altijd water in je sloot hebt, waarom zou je dan investeren in zo'n systeem.

Ja, Waarom zou je dan een? En je mag bij ons ook altijd sproeien. In Brabant heb je nog wel eens een verbod, maar bij ons is er alleen in een droge zomer is er 1 keer 1 verbod afgegeven voor grondwateronttrekking.

Nou, volgens mij is en heel veel sloten stond droog dan natuurlijk, dus daar kan je dan ook niks mee als boer. Maar over het algemeen hebben wij in ons gebied gewoon water. Waarom zou een boer dan? Ja, die heeft gewoon water, waarom zou hij zich er dan druk om maken?

Ja, Het is denk ik wederom, het moet gewoon een paar keer goed fout gaan. En dan is wat een fruitteler mij vertelde. Hij, zei ja het moet gewoon een keer mijn oogst mislukken en dan nou kijk zulke nou oplossing.

[INTERVIEWER 1]:

Het moet geld kosten?

[INTERVIEWEE 8]:

Nou, uiteindelijk gaat het Natuurlijk gewoon om geld, ja, dus het moet een keer goed fout gaan en dat ziet het hele boel anders moeten aanpakken. Dus We moeten eens een keer helemaal geen water meer zijn bijvoorbeeld. Nou ja, Dat is dat daar de momenten dat het meest water nodig is, is dat was vorige week tijdens de nacht vorst bestrijding. Dan is er heel veel water nodig om over die peren in appeltjes heen te sproeien.

Over de bloesem, bedoel ik. Niet te zijn vruchten, die zijn er nog niet.

Daar maken boeren zich nog wel zorgen over van deze er wel voldoende water om te om te sproeien en dat daar hebben we nog niet echt andere oplossingen voor.

[INTERVIEWER 1]:

Als jullie dan zeggen: Dat water is er niet.

[INTERVIEWEE 8]:

Krijgen we heel veel klachten.

[INTERVIEWER 1]:

Denk je dat de boeren dan ook het vertrouwen hebben In het waterschap dat zij gelijk hebben?

[INTERVIEWEE 8]:

Daar, dat het er echt niet is?

[INTERVIEWER 1]:

Ja ja, of dat we echt misgaat.

[INTERVIEWEE 8]:

Ik weet niet, ik . Ik heb er niet zo'n hoge pet van op. Ik heb het gevoel dat we heel veel boeren. Pas In de slotronde nemen Als het kalf de put. Hoe zeg je dat?

[INTERVIEWER 1]:

Pas Als het misgaat, ja?

[INTERVIEWEE 8]:

Ja, Ik was wel goed, miste, Maar ik ben geen boer, dus Misschien zijn de boeren die daar anders over denken, maar degene die ik gesproken heb die die waren niet zo heel erg mee bezig.

Maar het waterschap heeft dus echt wel een rol daarin, want wij kijk, wij kijken wel naar de toekomst en wij zien gebeuren van het wordt droger.

We kunnen minder water aanvoeren, Er is meer sneller wateroverlast, Er is meer nat schade daardoor.

We willen misschien wel we vinden misschien wel In de toekomst natuur veel belangrijker.

Dus We willen Misschien wel In de stikstof heb je ook nog, dus Misschien willen we wel dat die boeren minder intensief gaan boeren en dat vinden wij Misschien ook wel als waterschap. Waar gaan daar niet helemaal over.

Dus eigenlijk meer de provincie. Maar ik kan me zo voorstellen dat In de toekomst dat wij als waterschap gaan helpen bij het proces om agrariërs extensiever laten werken en dat en dat wij gaan zeggen van wagen willen die waterstanden omhoog doen. Natuur wil graag natte voeten.

Nou, dat heeft [REDACTED] ook verteld. De wil graag hoge grondwaterstanden en dan boeren, die wil graag lage grondwaterstanden en dat is een conflict.

[INTERVIEWER 1]:

Ja exact ja.

[INTERVIEWEE 8]:

Ja, maar vroeger was het waterschap van de oudsher voor de boeren altijd eerst wat veranderen. Natuur is ook belangrijk en Als je Natura 2000 gebied dan is de regelgeving vanuit Brussel.

Nou, dan moeten wij wel hoge waterstand voeren. Nou en wat je dan krijgt? Rechtszaken. Dat hebben wij dus ook van boeren die in de omgeving wonen. Die zeggen van hé, mijn perceel is veel te nat, kan zo mijn land niet op.

Dan krijgen wij een rechtszaak aan onze broek, terwijl ik gewoon doen wat Brussel zich of moeten doen.

[INTERVIEWER 2]:

Ja, dan komt het dus van nog hoger en jullie iets moeten doen, maar ja, Ik kan me wel voorstellen dat het fout gaat dat jullie ook degene zijn die 'geblamed' wordt eigenlijk.

[INTERVIEWEE 8]:

De mensen die bij ons zitten wel in het veld, werken graag heel vaak boeren met achter zich aan.

Ik heb dat niet hoor, want ik, Ik ben eigenlijk maar een beetje kantoor mens. Ik zit op een veilige positie, maar Er zijn. Ik heb wel collega's die bijvoorbeeld gebieds avonden organiseren, want dan moeten ze met boeren en natuurbeschermers. Stel, je hebt de nou ergens in twee Weidegebied.

Daar willen ze bepalen hoe hoog die grondwaterstand. Dit is Natuurlijk, dan bepaal je met je stuur peil in de sloten die beïnvloeden je grondwater, maar dan heb je in de gebieden zitten boeren. Er zitten natuurbeheerders, daar is woningbouw, Recreatie, daar is van alles en al die Mensen hebben een idee van hoe hoog dat peil moet zijn.

Dus dan heb je een gebiedsprocessen en heb je bewonersavonden, dan wordt iedereen uitgenodigd, want al die boeren komen dan bij elkaar.

Nou, dan gaat het af en toe heel hard aan toe, hè? Dan is het echt van waterschap. Wat doen jullie hier? Wat doen jullie ons aan?

Want die worden Natuurlijk vaak niet eens en dan is er niet één partij die de baas is ofzo. Dan is het de kunst voor het waterschap om eruit te komen met al die belangen. Van, wat is nou een optimaal peil?

En, dan kan ik me voorstellen dat vroeger iets meer naar de boeren werd geluisterd, Omdat waterschap van oudsher toch meer een boeren vertegenwoordiging is. Boeren is opgericht ooit en dat het tegenwoordig net duur wat zwaarder gewogen wordt.

Maar dat is het werk van de Mensen die de peilbesluiten maken.

[INTERVIEWER 1]:

Nee, Dat is nuttige informatie, daar kunnen we zeker wat mee. Ja, voor die vooral voor die informatiecampagne is dit wel inderdaad heel goed om te.

[INTERVIEWEE 8]:

Weten zeg maar dat die pijl besluiten zo gaan?

[INTERVIEWER 1]:

Nou vooral dat er al dat soort gebieds avonden worden georganiseerd, bijvoorbeeld en hoe dat dan daar aan toe gaat, want dat nee precies, dus daar zijn we, dus daar waren eigenlijk een beetje naar op zoek van is de water.

Is het waterschap of de waterschap, het waterschap, het waterschap is. Is dat nou een actor die een soort van die Mediator rol aan kan nemen, maar eigenlijk als ik het zo hoor [...]:?

[INTERVIEWEE 8]:

Wij brengen jullie stakeholders vaak Samen, want Wij zijn ja, Wij zijn eigenlijk het waterpeil, dus de randvoorwaarden voor al die functies. Dus, kijk hoe goed hoe hoog het water staat, bepaalt hoe hard de plantjes groeien, hoe het gewas van de boeren doet, of je erop kan met hem trekken of niet of je fundering wordt aangetast.

Ja of nee, ja, daar komt ook nog heen. Je hebt Mensen in die wonen in gebieden die die die waarvan de grondwaterstand hoog moet blijven terwijl het omringende land zakt. Maar die dat gebied staat op palen dan en die palen die moeten hoog grondwater staan, dus die moet je helemaal isoleren.

Dan moet je de kunstmatig de grondwaterstand hoog houden als hartstikke lastig. Daar willen wij eigenlijk vanaf. Was. Maar goed, dat moet je Natuurlijk over praten. Wij zeggen, van jullie moeten hier fundering gaan vervangen zo ondertussen.

Anders moeten wij dat water daar steeds maar naar toe blijven pompen.

[INTERVIEWER 2]:

Nee, We hebben geen vragen meer, maar heeft u nog of je vragen vooral?

[INTERVIEWEE 8]:

Ik heb geen vragen meer kunnen. Nee, de enige vraag is of de uitkomsten van jullie onderzoek kunnen krijgen.

Project plan

	Start Date	End Date	Timeline	Status
Constultancy Project: UHR	Feb 8, 2022	Apr 14, 2022		
Completing Proposal (Literature review; assessing framew	Feb 17, 2022	Feb 27, 2022		Complete ▾
Constructing survey/interview method	Feb 27, 2022	Mar 2, 2022		Complete ▾
Conducting interviews with stakeholders	Mar 2, 2022	Mar 18, 2022		Complete ▾
Transcribing and finalising draft chapters	Mar 2	Mar 25, 2022		Complete ▾
Finalising report	Mar 25, 2022	Apr 13, 2022		Complete ▾
DEADLINE Final Proposal	Feb 26, 2022	Feb 27, 2022		Complete ▾
DEADLINE Client GO/No GO	Mar 1, 2022	Mar 2, 2022		Complete ▾
DEADLINE Draft Chapters	Mar 24, 2022	Mar 25, 2022		Complete ▾
DEADLINE Report/Presentation/Impact Deliverable	Apr 13, 2022	Apr 14, 2022		Complete ▾
		Time elapsed		▾